

การปฏิรูปการเมืองไทยอย่างบูรณาการ และยั่งยืน

โดย

นายอมร วาณิชวิวัฒน์

กรรมการผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาวิจัย

และพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรภาครัฐร่วมเอกชน รุ่นที่ 26

ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2556 – 2557

บทคัดย่อ

เรื่อง การปฏิรูปการเมืองไทยอย่างบูรณาการ และยั่งยืน

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย นายอมร วาณิชวิวัฒน์ หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ ๒๖

ความมั่นคงของชาติกำลังถูกท้าทายด้วยปัจจัยทั้งจากภายในและภายนอกประเทศที่มีความหลากหลายสลับซับซ้อน แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมรอบด้านภายในรัฐชาติ ซึ่งประกอบด้วย ปัญหาหลักที่เกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดนที่มาของคณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศ ความรู้ความเข้าใจต่อสิทธิหน้าที่ความเป็นพลเมืองของคนในชาติ ในปัจจุบันพบว่า ประเทศไทยนอกเหนือจากขีดความสามารถและศักยภาพในฐานะประเทศ ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำของภูมิภาคเอเชีย แม้จะได้รับผลกระทบจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งความแปรปรวนและความแตกแยกทางด้านความคิดความเชื่อของคนในชาติ แต่ยังคงสถานะความเป็นรัฐชาติที่มีความเข้มแข็งและมีความยืดหยุ่นอ่อนตัว สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนี้ได้อย่างมีนัยสำคัญ ด้วยเหตุผลทางด้านสังคมวัฒนธรรม ค่านิยม และการเลือกใช้กรรมวิธีหรือเครื่องมือในการแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งต่างๆ ที่เป็นไปตามลักษณะของท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง โดยศึกษาจากสภาพปัญหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ในการบริหารจัดการความมั่นคงและการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งและภัยคุกคามที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร พร้อมทั้งทางเลือกในการนำไปใช้พัฒนาปรับปรุง หาทงออกให้กับประเทศ เกี่ยวกับการบูรณาการสร้างความมั่นคงของชาติและพัฒนาระเบียบวิธีการในการจัดการปฏิรูปการเมืองการปกครองในแนวทางที่ได้จากการระดมสมอง และการแสวงหาข้อมูลเชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ในภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์ในการสร้างความมั่นคง และเสถียรภาพทางการเมืองการปกครองของประเทศที่น่าสนใจและเชื่อว่าจะสามารถปรับใช้กับบริบทของราชอาณาจักรไทย **แนวทางวิธีปฏิบัติของรัฐชาติต่างๆ ที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการ และเน้นหนักการให้ความสำคัญและแนวคิดที่เกิดจากการระดมสมองของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอาชีพ อีกทั้งเน้นข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นสำคัญ ซึ่งสามารถเห็นถึงสภาพปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการความมั่นคงของชาติและสิ่งที**

เป็นภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร การเสนอกรอบแนวคิด หรือทางเลือกให้สังคม
ได้นำไปใช้ปฏิบัติได้จริง การศึกษาวิจัยนี้จะให้ประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติ ในแง่ขององค์
ความรู้ หรือ ตัวอย่าง (best practice) ที่จะสามารถนำไปพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ในการจัดทำ
ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง รวมทั้งกรอบแนวคิด ตัวอย่างที่จะเป็นสาระสำคัญที่ได้ทำการศึกษา
ต่อยอดต่อไปในอนาคต

คำนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในผู้นำของภูมิภาคเอเชีย แม้จะได้รับผลกระทบจากสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคมโลก อีกทั้งความแปรปรวนและความแตกแยกทางด้านความคิด ความเชื่อของคนในชาติ แต่ยังคงสถานะความเป็นรัฐชาติที่มีความเข้มแข็งและมีความยืดหยุ่นอ่อนตัว สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้ ด้วยเหตุผลทางด้านสังคมวัฒนธรรม ค่านิยม และการเลือกใช้กรรมวิธี หรือเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ความขัดแย้งต่างๆ ที่เป็นไปตามลักษณะของท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง อีกทั้งการพัฒนาปรับปรุงหาทางออกให้กับประเทศ การบูรณาการสร้าง ความมั่นคงของชาติและพัฒนาระเบียบวิธีการในการจัดการปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต และสามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางการใช้อำนาจต่าง ๆ ให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์ในการสร้างความมั่นคง และเสถียรภาพทางด้านการเมืองการปกครองของประเทศ พร้อมทั้งปรับใช้กับบริบทของราชอาณาจักรไทย วิธีปฏิบัติต่างๆ ที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการ และการให้ความรู้ แนวคิดที่เกิดจากการระดมสมองของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอาชีพ ซึ่งสามารถเห็นถึงสภาพปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการความมั่นคงของชาติ หรือทางเลือกให้สังคมได้นำไปใช้ปฏิบัติได้จริง โดยให้ประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติ ในแง่ขององค์ความรู้หรือตัวแบบ (best practice) ที่จะสามารถนำไปพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง รวมทั้งกรอบแนวคิด ตัวแบบที่จะเป็นสาระดีให้ได้ทำการศึกษาต่อยอดต่อไปในอนาคตต่อไป

(นายอมร วาณิชวิวัฒน์)

นักศึกษาระดับปริญญาโท วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร ปอ. รุ่นที่ ๒๖

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญแผนภาพ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
ขอบเขตการวิจัย	๖
สมมติฐานการวิจัย	๖
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
คำจำกัดความ	๖
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ว่าด้วย	
“แนวทางการพัฒนาและปฏิรูประบบการเมืองการปกครอง”	๘
การเปรียบเทียบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา	๑๑
การเปรียบเทียบหลักสูตรของสถาบันหรือองค์การที่มีใช้สถาบันอุดมศึกษา	๑๖
การศึกษาประชาธิปไตยนอกห้องเรียน	๑๘
ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง”	๑๙
รัฐประหาร ๑๙ กันยา กับ พัฒนาการประชาธิปไตยไทย	๒๔
ภูมิหลังความเป็นมาต่อเหตุการณ์รัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙	๒๕
ผลพวงของรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ต่อ ความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย	
ภายหลังการรัฐประหาร	๒๙
รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันอันเป็นผลพวงของการรัฐประหาร	
กับประเด็นข้อถกเถียง	๓๔
ระบบตรวจสอบทางการเมืองที่เข้มแข็ง	๓๗
สรุป	๓๘

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๓ การปฏิรูปกระบวนการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรี ในฐานะองค์กรฝ่ายบริหาร	๓๘
บทที่ ๔ การปฏิรูปส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตนวิธานสำหรับ ประชาชนและการวิเคราะห์ผลสำรวจ	๔๕
สรุป	๖๒
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๗๔
สรุป	๗๔
ข้อเสนอแนะ	๘๔
บรรณานุกรม	๕๗
ภาคผนวก	๑๐๐
ผนวก ก หลักสูตร “การเมืองการปกครองในระบบอบประชาธิปไตยสำหรับ นักบริหารระดับสูง สถาบันพระปกเกล้า”	๑๐๑
ผนวก ข หลักสูตร “การพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูง รุ่นที่ ๑”	๑๐๖
ผนวก ค แบบสอบถาม “โครงการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตนวิธาน สำหรับประชาชนทั่วไป	๑๑๑
ประวัติย่อผู้วิจัย	๑๑๓

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒ - ๑ การเปรียบเทียบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา	๑๑
๔ - ๑ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยของแต่ละเพศ	๕๓
๔ - ๒ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยของแต่ละช่วงอายุ	๕๓
๔ - ๓ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยของระดับการศึกษา	๕๓
๔ - ๔ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยของการอบรมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในด้านใด ด้านหนึ่ง	๕๔
๔ - ๕ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตร การเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยของการอบรมความรู้เกี่ยวกับ ประชาธิปไตยในทางใดมากที่สุด	๕๕
๔ - ๖ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยของการอบรมความเห็นต่อหลักสูตรการเรียนรู้ เกี่ยวกับประชาธิปไตย	๕๖
๔ - ๗ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยในประเด็นที่จะต้องคงไว้ในการเรียนการสอน หลักสูตรประชาธิปไตย	๕๗
๔ - ๘ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยท่านคาดหวังสิ่งใดจากหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับ ประชาธิปไตย	๕๘
๔ - ๙ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยท่านคาดหวังสิ่งใดจากหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับ ประชาธิปไตย	๕๙

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
	๔ - ๑๐ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยที่ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการเมือง ในภาคประชาชน	๖๐
	๔ - ๑๑ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ ด้านประชาธิปไตยที่ท่านเห็นว่าประเด็นใดควรเน้นหนักมากที่สุด	๖๑

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๑-๑	กรอบแนวความคิดแนวทางในการปฏิรูปการเมืองการปกครอง	๕
๒-๑	“พลเมือง” ระบอบประชาธิปไตยที่เป็นการปกครอง โดยประชาชน หรือการปกครองที่ ประชาชนปกครองตนเอง	๒๒
๕-๑	กระบวนการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (governance)	๓๕
๕-๒	กระบวนการของกลไกอำนาจรัฐ	๓๖
๕-๓	รูปแบบวิธีการวิชาการศาสตร์	๓๕
๕-๔	รูปแบบรูปแบบการเมืองการปกครองในเชิงเปรียบเทียบ	๘๑
๕-๕	แนวทางการพัฒนาวิธีการของประเทศรอบบ้าน	๕๐

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความมั่นคงของชาติกำลังถูกท้าทายด้วยปัจจัยทั้งจากภายนอกประเทศรวมทั้งปัจจัยภายในประเทศที่มีความหลากหลายสลับซับซ้อน แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมรอบด้านของทุกองคาพยพภายในรัฐชาติ ซึ่งประกอบด้วย ปัญหาหลักในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ อำนาจอธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน ที่มาของคณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศ ความรู้ความเข้าใจต่อสิทธิหน้าที่ความเป็นพลเมืองของคนในชาติ โดยแนวคิดในการสร้างเสริมความมั่นคงและการเอาชนะภัยคุกคามของชาติสามารถดำเนินการได้หลายวิธีการ ขึ้นอยู่กับแนวนโยบายแห่งรัฐ ความสมัครสมานสามัคคี ยินยอมพร้อมใจกันของคนในชาติ ในฐานะพลเมืองของรัฐที่อยู่ภายใต้การปกครอง (policed by consent) มีความพยายามในการปฏิรูปการเมืองเกิดขึ้นต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนาน นับแต่การหมุนเวียนเปลี่ยนถ่ายอำนาจของผู้ได้อำนาจปกครองและผู้ต้องการจะได้อำนาจในการปกครองนับแต่ประเทศไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พุทธศักราช ๒๔๗๕ (โปรดดูภาคผนวก ก (แนวนโยบายแห่งรัฐด้านการปฏิรูปการเมืองการปกครองของคณะรัฐบาลชุดต่างๆ))

ยิ่งกว่านั้น การตื่นตัวทางการเมืองภาคประชาชน (civil society) ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นผลพวงมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมของหลายประเทศในโลกได้พัฒนาแพร่กระจายมาสู่สังคมไทยผ่านสื่อทั้งกระแสหลักและสื่อสังคมเสมือนจริง อาทิ สื่อในโลกการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ สื่อสังคม โซเชียลมีเดีย (Social Media) ทำให้การกระจายแพร่หลายของข้อมูลข่าวสารดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและผ่านการรับรู้ของผู้คนได้ในเพียงระยะเวลาอันรวดเร็วอย่างไม่เคยมีมาก่อน ในประวัติศาสตร์เทคโนโลยีการสื่อสารของมวลมนุษยชาติ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดกลุ่มทางสังคมในหลายชั้นความสัมพันธ์ตั้งแต่กลุ่มปฐมภูมิระหว่างบุคคลใกล้ชิด กลุ่มทุติยภูมิในหมู่เพื่อนร่วมงานผู้ร่วมอุดมการณ์ไปกระทั่งช่วงชั้นที่ลึกซึ้งขึ้นไปเป็นเครือข่ายเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อมูลต่อกัน ทำให้การสื่อสารในรูปแบบวิธีการดังกล่าวมีประสิทธิภาพและมีพลานุภาพในการนำสารไปสู่ผู้รับสารในทุกทิศทางได้อย่างมีนัยสำคัญทางการเมือง

ประกอบกับความรอบรู้เท่าทันในกฎหมายกติกาทางสังคมทั้งจากการเรียนรู้ผ่านสื่อสังคมข้างต้นและกระบวนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ทำให้เกิดการตื่นตัวในการปกป้องพิทักษ์สิทธิหน้าที่ของพลเมืองผ่านองค์กรอิสระ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงศาลสถิตยุติธรรมและศาลอื่นๆ ที่อยู่ในข่ายที่จะสามารถดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของภาคประชาชนที่มองเห็นช่องทางหรือโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการถูกฟ้องร้องคดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและการมีมติต่างๆ ของคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้บริหารประเทศในช่วงระหว่างปี ๒๕๔๔-๒๕๕๐ มีเป็นจำนวนมากถึง ๔๕ เรื่อง อันเชื่อได้ว่าน่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากความคาดหวังของภาคประชาชนและองค์กรอิสระในประเด็นว่าด้วยความถูกต้องตามกฎหมาย ความโปร่งใสเป็นธรรม มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) แต่ปรากฏว่าในแง่ของกระบวนการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีและมติคณะรัฐมนตรีในห้วงเวลาที่ผ่านมามีส่วนไม่มากนักน้อยต่อการนำมาซึ่งข้อพิพาททางกฎหมาย^๑ เฉพาะอย่างยิ่งช่องทางการดำเนินคดีปกครองที่ประชาชนต่างได้รับโอกาสนี้ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่อนุญาตให้การดำเนินการฟ้องร้อง เกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะหรือสถานะบุคคล^๒ เช่น การฟ้องร้องเพิกถอนโฉนดที่ดินที่ออกทับหนองน้ำสาธารณะ หรือกระทำการฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญชาติ การฟ้องคดีปกครองประเภทนี้จะยื่นฟ้องคดีเมื่อใดก็ได้^๓ ซึ่งอาจมองเป็นเรื่องส่วนบุคคลแต่สะท้อนให้เห็นถึงการตื่นตัวพิทักษ์สิทธิหน้าที่ผลประโยชน์ของภาคประชาชนที่อาจถูกละเลยเพิกเฉยไม่ดำเนินการใดๆ ก็ได้จากภาครัฐในอดีต แต่หากปัจจุบันเป็นเรื่องการเมืองการบริหารราชการแผ่นดินที่นำมาซึ่งปัญหาการทุจริตฉ้อฉลอย่างเป็นที่ปรากฏชัด จะยังเป็นเงื่อนไขให้ประชาชนสามารถดำเนินการนำข้อเรียกร้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาขององค์กรอิสระและศาลต่างๆ ที่มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้นดังจะเห็นได้จากข้อวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญปรากฏในข้อเขียนของผู้ศึกษาวิจัยในหนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก

^๑ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีอาจมีความคิดเห็นแตกต่างกันได้ แต่เมื่อปรากฏผลยุติออกมาเป็นมติคณะรัฐมนตรีแล้ว มตินั้นย่อมผูกพันรัฐมนตรีทุกคน ดังนั้นจึงเป็นที่มุ่งหวังว่ารัฐมนตรีทุกคนจะแสดงการสนับสนุนดังกล่าวต่อสาธารณะ (ที่มา : สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี คู่มือการทำงานของรัฐมนตรี กรุงเทพมหานคร ๒๕๔๘ หน้า ๑-๑๕ ใน สิบพัน วนวิสุทธิ ระบบการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรี (ช่วงปี ๒๕๔๐ - กลางปี ๒๕๔๘) สถาบันส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๕๐ หน้า ๑๑๕-๑๒๐.

^๒ มาตรา ๕๒ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒.

^๓ อุทัย หงส์สิริ, ศาลปกครองและการดำเนินคดีในศาลปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ ๒ , กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๔๖, หน้า ๑๔๘.

เมื่อวันศุกร์ที่ ๕ เมษายน ๒๕๕๖ ความดังนี้^๔

"การร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้มีการวินิจฉัยเกี่ยวกับ "การใช้สิทธิในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ" ของนายสมชาย แสวงการ ส.ว.สรรหา ซึ่งอ้างการเข้าชื่อของบรรดา ส.ส. และพรรคการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 ว่าด้วย "สิทธิของประชาชนในการเข้าชื่อเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยการกระทำที่อาจขัดต่อรัฐธรรมนูญ" และ มาตรา 237 เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง โดยทราบมาว่า ศาลมีมติรับคำร้องไว้วินิจฉัย แต่ไม่คุ้มครองฉุกเฉินดังที่นายสมชายร้องขอ

ในเรื่องเกี่ยวกับ มาตรา 68 ของรัฐธรรมนูญปี 50 เชื่อว่า หลายท่านน่าจะมีโอกาสได้สัมผัสจากข้อเขียนบทความการวิพากษ์วิจารณ์บ้างพอสมควร สำหรับส่วนตัวผมเองเห็นว่าการจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก่อนหน้านี้ มีผลให้เกิด "ข้อถกเถียงทางสังคม" ว่า จะไปคล้ายคลึงกับหลักทางกฎหมายอาญา ซึ่งหาก "อัยการไม่ฟ้อง หรือศาลไม่รับคำฟ้อง ประชาชนมีสิทธิฟ้องเองได้" เหมือนที่มีการยกตัวอย่างกรณีคดีดังหลายๆ คดีที่ญาติพี่น้องของผู้เสียหายได้ต่อสู้และชนะคดีได้ในเวลาต่อมา

แต่เรื่องของ "สิทธิในการร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญของประชาชนนี้" ผมมองว่าอาจไม่เข้าข่ายข้อบัญญัติซึ่งมีส่วนกระทบต่อ "เสรีภาพของประชาชน" ในลักษณะที่อาจมีการละเมิดหรือรอนสิทธิเช่นในกรณีคดีอาญาทั่วไป แต่เป็นเรื่องทางการเมืองการปกครอง การกำหนดให้ "อัยการสูงสุด" เข้ามามีส่วนวินิจฉัยนั้น น่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการถ่วงดุล ตรวจสอบมิให้เกิดความสับสนที่ใครต่อใครก็สามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญได้อย่างง่ายดายเกินไป ทำให้แนวคิดของผู้เห็นต่างและไปเชื่อมโยงกับกระบวนการวิธีทางการพิจารณาในคดีอาญานั้น ไม่น่าจะพึงขึ้น

ส่วนเรื่อง "การยุบพรรคการเมืองและตัดสิทธิกรรมการบริหารพรรคการเมือง" ในมาตรา 237 นั้น หลายคนมองว่า "เป็นยาแรง" และส่งผลให้เกิดการชะงักงันในการพัฒนาการเมือง แต่ส่วนตัว มองว่า เป็นเรื่องของ "หลักความรับผิดชอบร่วมกัน (Accountability)" ซึ่งมีความจำเป็น แต่หากจะเสริมด้วยการให้มีกระบวนการตรวจสอบ หรือสามารถให้มีการอุทธรณ์ร้องขอต่อศาลในกรณีที่มีพยานหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ก็ถือเป็นความก้าวหน้าทางการดำเนินคดีที่น่าจะเป็น "ภาระอย่างหนักหน่วงของศาล" ที่จะต้องทำการ "ไต่สวนทวนความ" และแสวงหาข้อเท็จจริงในทุกครั้งที่มีการตัดสิทธิกรรมการบริหารพรรคใดพรรคหนึ่ง เพราะ "มาตรการยาแรงนี้" ถือเป็นความท้าทายและเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองต่างๆ โดยตรง

^๔ อมร วาณิชวิวัฒน์ คอลัมน์ ต่อปากต่อคำ เรื่อง "เดินทางมาไกล ไม่มีใครยอมใคร" หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก วันศุกร์ที่ ๕ เมษายน ๒๕๕๖

ปัญหาอยู่ตรงที่ “ยาที่ว่าแรง เอาเข้าจริง ไม่แรงจริงดังคาด” เพราะเมื่อมีการ “ยุบพรรคการเมือง” ก็มักมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ทดแทนพรรคเดิมอยู่เสมอๆ แถมพวกด้วยญาติโกโหติกา ของอดีตกรรมการพรรค ซึ่งได้รับผลจากการวินิจฉัยของศาล พวกนี้สวมเสื้อพรรคการเมืองใหม่ในครานักการเมืองเดิมๆ เข้าแข่งขัน หรือถูกผลักดันเข้ามาเป็น ส.ส. อยู่หลายต่อหลายคนด้วยกัน กระทั่งมีเสียง “บ่นดังๆ” ของประชาชนในหลายพื้นที่ว่า “คูคล้ายๆ จะเป็นธุรกิจการเมืองภายในครอบครัวของนักการเมือง”

ส่วนการแก้ไขใน มาตรา 190 เป็นเจตนารมณ์ของ การยกร่างดั้งเดิมที่ไม่ประสงค์ให้ “ฝ่ายการเมือง” มีอำนาจมากเกินไปกระทั่งสามารถทำรัฐธรรมนูญ หรือ นิติกรรมสัญญา สนธิสัญญา ข้อตกลงต่างๆ กับต่างชาติ โดยประชาชนไม่มีโอกาสได้รู้เห็น หรือเมื่อรู้ก็สายเกินแก้ไขเยียวยา แต่เรื่องที่น่าคิดต่อเนื่องก็คือ “ความไม่คล่องตัวในการบริหารราชการของรัฐบาล” ที่จะต้องนำเรื่องทางการบริหารไปหารือกับฝ่ายตุลาการ ในขอบอำนาจที่แต่เดิมมาไม่มีปัญหายุ่งยาก จึงทำให้มีคนไม่เห็นด้วย มองกันว่า อาจกระทบต่อ “หลักการแบ่งแยกอำนาจในทางการปกครอง” เพราะดูเหมือนทางศาลรัฐธรรมนูญ จะมีขอบอำนาจในการพิจารณาคดีกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ส่วนจะถือเป็น “ตุลาการภิวัตน์ (Judicial activism) แท้จริงเพียงใดเป็นเรื่องมุมมองความคิดที่เห็นเหมือนก็ดี เห็นต่างก็ได้”

ทั้งนี้ภายหลังจากข้อเขียนของบทความนี้ผ่านไปไ้ระยะเวลาหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยออกมาให้อำนาจประชาชนในการยื่นเรื่องหรือคำร้องได้โดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยการอ้างบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๘^๕

จากการตรวจสอบสภาพแวดล้อมในปัจจุบันพบว่า ประเทศไทยนอกเหนือจากขีดความสามารถและศักยภาพในฐานะประเทศซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (ASEAN) แม้จะได้รับผลกระทบจากสถานะการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งความแปรปรวนและความแตกแยกทางด้านความคิดความเชื่อของคนในชาติ แต่ยังคงสถานะความเป็นรัฐชาติที่มีความเข้มแข็งและมีความยืดหยุ่นอ่อนตัว สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนี้ได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งด้วยเหตุผลทางด้านสังคมวัฒนธรรม ค่านิยม และการเลือกใช้กรรมวิธีหรือเครื่องมือในการแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งต่างๆ ที่เป็นไปตามลักษณะของท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง

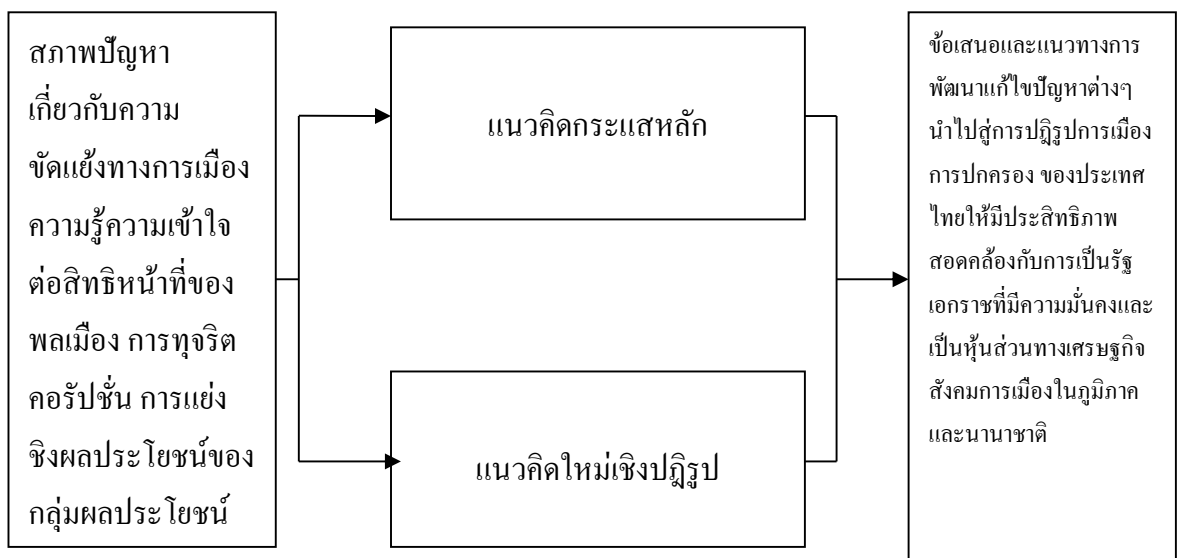
จึงเป็นเหตุผลสำคัญของการนำเสนอแนวทางการปฏิรูปการเมืองการปกครองในรูปแบบที่ผ่านกระบวนการสอบทาน ระดมสมอง การให้ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มี

^๕ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๑ หน้า ๑๒ วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๗

ประสบการณ์ ตลอดทั้งประชาชนในภาคส่วนต่างๆ ที่เป็นตัวแทนกลุ่มวิชาชีพหลักๆ ทางสังคม เพื่อให้ได้แนวทางความคิดที่สามารถสนับสนุนส่งเสริมให้เกิด “การปฏิรูปการเมืองการปกครอง ที่จะส่งผลให้ความมั่นคงของชาติสามารถดำรงคงอยู่ได้” อย่างมีบูรณาการและยั่งยืน

แผนภาพที่ ๑ – ๑ กรอบแนวความคิดแนวทางในการปฏิรูปการเมืองการปกครอง

กรอบแนวคิด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ในการบริหารจัดการความมั่นคงและการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง และภัยคุกคามที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร

๒. เพื่อเสนอทางเลือกในการนำไปใช้พัฒนาปรับปรุง หาทงออกให้กับประเทศ เกี่ยวกับการบูรณาการสร้างความมั่นคงของชาติและพัฒนาระเบียบวิธีการในการจัดการปฏิรูปการเมืองการปกครองในแนวทางที่ได้จากการระดมสมอง และการแสวงหาข้อมูลเชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ในภาคส่วนต่างๆ

๓. เพื่อนำเสนอตัวแบบและความสำเร็จ (best practice) ของการจัดการแก้ไข ปัญหาและการจัดวางยุทธศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์ในการสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพ ทางด้านการเมืองการปกครองของประเทศที่น่าสนใจและเชื่อว่าจะสามารถปรับใช้กับบริบทของ ราชอาณาจักรไทย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การศึกษาวิจัยจะศึกษาแนวทางวิธีปฏิบัติของรัฐบาลต่างๆ ที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการหรือมีผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทางด้านความมั่นคง การปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศนั้นๆ เพื่อให้เสมือนเป็นบทเรียนร่วมสมัยในช่วงระหว่าง ศตวรรษที่ ๒๐ ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

๒. จะเน้นให้นักการให้ความรู้และแนวคิดที่เกิดจากการระดมสมองของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอาชีพหรือภาคส่วนที่เป็นหลักในสังคมที่ได้รับการคัดสรรในกระบวนการศึกษาวิจัย รวมทั้งการได้ข้อมูลปฐมภูมิจากบุคคลสำคัญที่เป็นแกนหลักของประเทศซึ่งเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียในเรื่องนั้นๆ

๓. จะเน้นข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นสำคัญ

สมมติฐานการวิจัย

การปฏิรูปการเมืองการปกครองมีความจำเป็นเร่งด่วนนั้น ก็เนื่องมาจากการที่การดำเนินการตามนโยบายแห่งรัฐของรัฐบาลชุดต่างๆ มีผลเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง มีการจำกัดหรือลดทอนสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่รับรองสิทธิเสรีภาพดังกล่าว หรือมีมติคำสั่งวิธีการดำเนินการที่เป็นผลมาจากการดำเนินการที่ไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการนั้น ไม่ได้เกิดจากความบกพร่องในความไม่รู้หรือไม่เข้าใจในสิทธิหน้าที่ของพลเมือง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. จะสามารถเห็นถึงสภาพปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการความมั่นคงของชาติและสิ่งที่เป็นภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร

๒. จะเป็นการเสนอกรอบแนวคิด หรือ ทางเลือกให้สังคมได้นำไปปฏิบัติได้จริงในแง่ของการปฏิรูปการเมืองการปกครอง เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนซึ่งเป็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน

๓. การศึกษาวิจัยนี้จะให้ประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติ ในแง่ขององค์ความรู้ หรือ ตัวแบบ (best practice) ที่จะสามารถนำไปพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง รวมทั้งกรอบแนวคิด ตัวแบบที่จะเป็นสาระสำคัญให้ดำเนินการศึกษาต่อยอดต่อไปในอนาคต

คำจำกัดความ

การปฏิรูปการเมืองการปกครอง หมายถึง การพัฒนาเปลี่ยนแปลงการเมืองการปกครองของชาติไม่ว่าจะเป็นข้อเสนอ หรือ การได้รับการนำมาใช้ปฏิบัติ โดยชนกลุ่มใดในสังคม ซึ่งได้รับการยอมรับโดยคนส่วนใหญ่ในสังคมความมั่นคง หมายถึง สภาวะแห่งความเจริญอย่างยั่งยืนมีความปลอดภัยทำให้เกิดเสถียรภาพทั้งของรัฐ และประชาชนในชาติ

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ว่าด้วย “แนวทางการพัฒนาและปฏิรูประบบการเมืองการปกครอง”

“ประชาธิปไตย” แม้จะเป็นรูปแบบการปกครองที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นลักษณะของการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและยึดถือหลักเสียงข้างมากด้วยความเคารพต่อเสียงส่วนน้อยของสังคม แต่ดูเหมือนว่าความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวกระทั่งในหมู่นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายยังคงมีความเห็นต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยมากมายหลายประการ หลายครั้งมุมมองของความเป็นประชาธิปไตยเมื่อหาจุดร่วมมิได้ก็อาจมีการเหมารวมว่ารูปแบบประชาธิปไตยที่เหมาะสมน่าจะยอมรับได้คือสิ่งที่เรียกกันว่า “ประชาธิปไตยแบบไทยๆ” ซึ่งเป็นการพูดเชิงประชดประชันเสียเสียมากกว่าจะได้ประโยชน์ในการทำความเข้าใจสาระสำคัญของคำว่า “ประชาธิปไตย” ได้อย่างถ่องแท้

ด้วยเหตุดังกล่าวการเรียนรู้ถึงความหมายและคุณประโยชน์ของระบอบการปกครองแบบที่เรียกว่าเป็น “ประชาธิปไตย (democratic rule)” สำหรับประชาชนทั่วไป จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อแนวทางการพัฒนาประเทศให้ก้าวเข้าสู่ความสำเร็จของการส่งเสริมให้คนในชาติเคารพและหวงแหนสิทธิเสรีภาพตามหลักการของทฤษฎีสัญญาประชาคม (social contract theory) ซึ่งรัฐหรือผู้ปกครองที่ประชาชนเลือกสรรเข้ามาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยทางอ้อมดังเช่นทุกวันนี้ เป็นเพียงการมอบหมายอำนาจให้เพียงเพื่อทำหน้าที่ให้สมดังเจตนารมณ์และความคาดหวังของคนส่วนใหญ่ หากเมื่อใดก็ตามพฤติกรรมกรรมการบริหารการปกครองและพฤติกรรมส่วนตัวก็ตีรวมไปถึงการดำเนินการใดๆ ที่ส่อไปในทางสร้างความเสียหายหรือกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของชาติหรือคนส่วนใหญ่ของสังคม ย่อมเป็นสิทธิอันชอบธรรมของประชาชนที่จะสามารถดำเนินการถอดถอนหรือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดในการเปลี่ยนแปลงคณะผู้บริหารประเทศ เพื่อให้ได้บุคคลหรือคณะบุคคลที่จะเข้ามาทำหน้าที่ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ความต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวยังคงถูกตีความและได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างไม่เสมอเหมือนกันบนความรู้พื้นฐานที่ยังไม่เป็นระบบระเบียบ ต่างคนต่างเผยแพร่ให้ความรู้ไปตามความเชื่อแนวนโยบายหรือบนหลักความเชื่อส่วนบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นผู้บริหารหรือ

ผู้ดำเนินการเผยแพร่ขององค์กรหรือสถาบันนั้นๆ อย่างขาดความเป็นเอกภาพในการบ่มเพาะความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง แม้จะต้องการให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยที่สอดคล้องเหมาะสมกับ วัฒนธรรมการเมืองการปกครองและสังคมของไทยก็ตามที่ ทำให้คณะผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อเป็นการเสริมสร้าง วัฒนธรรมทางการเมือง (Democratic value) และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) แก่ประชาชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เนื่องจากประชาชนเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา การเมืองที่สุดเพราะประชาชนหรือพลเมืองของแต่ละสังคมจะเป็นกลไกหลักที่ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางการเมือง การพัฒนาทางการเมืองจึงต้องให้ความสำคัญต่อการสร้างวัฒนธรรม การเมือง (political culture) ซึ่งต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) เพื่อสร้าง วัฒนธรรมการเมืองที่ส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย การสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง จึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการเป็นอันดับแรก

ในกระบวนการหรือความพยายามสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการ เรียนรู้ทางสังคมนั้น ส่วนหนึ่งที่สามารถศึกษาได้ก็คือ สังคมนั้นๆ ได้จัดให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับ ประชาธิปไตยไว้หรือไม่ อย่างไรบ้าง ทั้งจัดการเรียนการสอนในระบบการศึกษาปกติและการเรียนรู้ ทางอื่นๆ นอกกระบวนการศึกษา ดังความคิดเห็นที่ รศ.ดร.พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์ อาจารย์ประจำ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า ไม่ต้องการเห็นการผูกขาดตัดตอนการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือระบบใดระบบหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องการให้เกิดเครือข่ายเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆ ในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อไม่ให้มีฝ่ายใดเป็นผู้กำหนดทิศทางหรือครอบงำความคิดเห็นทางการเมืองและ องค์ความรู้ในความเป็นประชาธิปไตยในจุดที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเชื่อถือหรือเห็นชอบเท่านั้น

จากการทบทวนวรรณกรรมและสำรวจข้อมูลของสถาบันการศึกษา และองค์กร ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือเป็นการจัดการการศึกษาในระบบที่เป็นทางการ (formal education) พบว่า สถาบันอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครที่มีการเรียนการสอนหลักสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ อุดมการณ์การปกครองแบบประชาธิปไตยในระดับปริญญาตรี อาทิ คณะรัฐศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และของมหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก ซึ่งในการศึกษาเปรียบเทียบครั้งนี้ ได้ศึกษาตัวอย่างหลักสูตร ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นอกจากนั้น ยังมีสถาบันหรือองค์กรบางประเภท ซึ่งแม้ว่าจะมิได้มีลักษณะเป็นสถานศึกษาที่จัดหลักสูตรให้กลุ่มผู้รับที่เป็นนิสิตนักศึกษาในลักษณะดังกล่าวแล้ว แต่ก็ได้จัดกิจกรรมของตนเองในการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ เป็นสถาบันหรือองค์กรที่มีกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างและพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่กลุ่มผู้รับที่กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเมืองเชิงปฏิบัติจริง คือ สมาชิกรัฐสภา (ทั้ง สส. และ สว.) ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน พรรคการเมือง ตลอดจนประชาชนทั่วไป ตัวอย่างหลักสูตรของสถาบันในลักษณะนี้คือ หลักสูตรการอบรมการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง สถาบันพระปกเกล้าและหลักสูตรอบรมการพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูง (พตส.๑) ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)

ดังปรากฏรายละเอียดอยู่ในภาคผนวก

สิ่งที่น่าสนใจและถือเป็นแนวโน้มใหม่ในการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตย คือ บทบาทของสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ในทุกวันนี้ทวีความสำคัญและเป็นกลไกในการขับเคลื่อนทางการเมืองและระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญอย่างยิ่ง

ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อแขนงใหม่ อาทิ ระบบอินเทอร์เน็ต ได้เข้ามาแทนที่รูปแบบการจัดการความรู้แบบเดิมที่มีความเป็นทางการและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล สิ่งเหล่านี้คือ แนวโน้มใหม่ตามความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกดังข้อคิดเห็นของนักวิชาการหลายท่านที่ได้หยิบยกมากล่าวถึงในส่วนของบทนำ ซึ่งเป็นภารกิจหรือสิ่งที่นักจัดการศึกษาหรือผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนจัดการหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยจะต้องตระหนักและปรับตัวให้ทันกับแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้

การเปรียบเทียบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา

ในที่นี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรที่มีเนื้อหาส่งเสริมความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตยในสองมหาวิทยาลัยหลักที่มีการจัดการเรียนการสอนทางด้านรัฐศาสตร์ หรือ การเมืองการปกครอง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยได้แสดงตารางวิชาโดยสังเขปที่คณะรัฐศาสตร์ของทั้งสองมหาวิทยาลัยดังกล่าวสอนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับความรู้และอุดมการณ์ประชาธิปไตย

ตารางที่ ๒ – ๑ การเปรียบเทียบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา

ประเภทของหลักสูตร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๑. หลักสูตรการเสริมสร้างความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาธิปไตย	๑. ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์ - ศึกษาถึงความคิดทางการเมืองระบบการเมือง ลัทธิและอุดมการณ์ทางการเมือง	๑. ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์ - ศึกษาถึงทฤษฎีต่าง ๆ ทางรัฐศาสตร์และหลักการต่าง ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง
	๒. ปรัชญาการเมือง - ศึกษาแนวความคิดของนักคิดการเมืองในเชิงปรัชญาและประวัติศาสตร์โดยเน้นที่นักคิดและแนวความคิดทางการเมือง	๒. ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น - ศึกษาแนวความคิดและปรัชญาการเมืองของนักปรัชญาตะวันตกและตะวันออก

ประเภทของ หลักสูตร	จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ใน ประวัติศาสตร์ ความคิดทาง การเมือง ตะวันตก	
	๓. ระบอบ ประชาธิปไตย เปรียบเทียบ - ศึกษาและ เปรียบเทียบ ระบอบ ประชาธิปไตย ของประเทศ ประชาธิปไตย ที่สำคัญ โดย เน้น กระบวนการ เปลี่ยนแปลง โครงสร้าง ของสถาบัน และ กระบวนการ	๓. ทฤษฎีการเมืองว่าด้วยเสรีประชาธิปไตย - ศึกษาอย่างลึกซึ้งถึงทฤษฎีการเมืองของ นักปรัชญาทางการเมือง วิเคราะห์การนำความคิดเหล่านี้มาใช้กับรูปการปกครองโค อังกฤษ การปกครองภายใต้กฎหมายอุดมการณ์ประชาธิปไตย การรับผิดชอบของรัฐ เสรีภาพ และศีลธรรม เป็นต้น ตลอดจนพิจารณาข้อดีและข้อจำกัดของทฤษฎีดังกล่าว

ตารางที่ ๒ – ๑ การเปรียบเทียบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา (ต่อ)

ประเภทของ หลักสูตร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

	๔. รัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง - พัฒนาการขบวนการและแนวคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐธรรมนูญกับสถาบันการเมือง รูปแบบของรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองในประเทศตะวันตก ปัญหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและสถาบันการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา	๔. สถาบันการเมืองและรัฐธรรมนูญ - ศึกษาวัตถุประสงค์ของกฎหมาย รธน. ชนิดต่าง ๆ ของ รธน. กำเนิดหรือการสถาปนา รธน. อำนาจอธิปไตยและการปกครองแบบประชาธิปไตย การมีสภาพนิติบัญญัติสภาเดียวหรือสองสภา การแบ่งอำนาจและรูปของรัฐบาลต่าง ๆ ที่สืบเนื่องมาจากการแบ่งอำนาจ ความเป็นกฎหมายสูงสุดของ รธน. สิทธิและเสรีภาพของบุคคล นอกจากนั้นยังจะศึกษาถึงการปกครองก่อนมี รธน. ในประเทศไทยโดยย่อ ลักษณะทั่วไป และองค์การปกครองตาม รธน. ของประเทศไทยที่มีมาแล้ว ลักษณะทั่วไปและหลักการสำคัญของกฎหมายการเลือกตั้งแห่งประเทศไทย พระมหากษัตริย์ ครม. รัฐสภา การดำเนินและวิธีปฏิบัติของรัฐสภา การบัญญัติกฎหมาย ความเกี่ยวพันระหว่าง ครม. กับรัฐสภา ศาลและตุลาการ รธน. ศาลพิเศษ และองค์การอื่น ๆ และการปกครองท้องถิ่น

ตารางที่ ๒ – ๑ การเปรียบเทียบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา (ต่อ)

ประเภทของหลักสูตร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

	๕. พฤติกรรมทางการเมือง ความเป็นมาของการศึกษาแบบ พฤติกรรมในทางรัฐศาสตร์ และ ความแตกต่างระหว่างการศึกษา รูปแบบธรรมดา หรือแบบปรัชญา การเมืองกับแบบพฤติกรรม ปัจจัย ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่อ กิจกรรมทางการเมือง ความเกี่ยวข้อง ระหว่างการอบรม และการเรียนรู้ ทางการเมือง นุคลิกภาพและ วัฒนธรรมทางการเมืองกับ พฤติกรรมทางการเมือง โดยจะเน้น เปรียบเทียบระหว่างพฤติกรรมใน ระบบประเพณีประชาธิปไตย ตะวันตกกับประเทศไทยเป็นสำคัญ	
๒. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมตาม วิถีทาง ประชาธิปไตย	๑. การเมืองการปกครองท้องถิ่นและ ภูมิภาค - การศึกษาเปรียบเทียบ โครงสร้าง ทางการเมืองการปกครองในระดับ ท้องถิ่นและภูมิภาค กระบวนการ ทางการเมืองการปกครองของไทยจากแง่มุม ของกฎหมายและสถาบัน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกลาง กับรัฐบาลท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาในระดับภูมิภาค ข้อถกเถียงในเรื่องการรวมอำนาจ และการกระจายอำนาจ	๑. การเมืองการปกครองท้องถิ่น - ศึกษาถึงบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้ง ในระดับชาติและระดับท้องถิ่น อัน นำไปสู่รูปแบบการปกครองท้องถิ่น ที่เป็นอยู่ โดยศึกษาให้เข้าใจถึง ความสัมพันธ์ระหว่าง ๑) กระบวนการขยายอำนาจของรัฐ ไทยเข้าไปในสังคม “ชนบท” ผ่าน การขยายตัวของระบบราชการ ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ระบบ อุดมการณ์ของรัฐ และ โครงการ พัฒนาต่าง ๆ

ตารางที่ ๒ – ๑ การเปรียบเทียบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา (ต่อ)

ประเภทของ หลักสูตร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

		๒) กระบวนการดูดซับหรือต้านทาน การขยายอำนาจจากส่วนกลางของ สังกม “ชนบท” และ ๓) การตกผลึก ของความสัมพันธ์ระหว่างสอง กระบวนการดังกล่าวในเชิงรูปธรรม ไม่ว่าจะป็นรูปแบบการเมืองการ ปกครองที่เป็นอยู่ในขณะนั้น หรือการ เปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคม รวมตลอดถึงการคงอยู่หรือการเกิดขึ้น ใหม่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจใน ท้องถิ่น
	๒. ขบวนการทางการเมืองและ สังกม - การรวมตัวและสร้างพลังทาง การเมืองของประชาชน กลุ่ม ผลประโยชน์ และกลุ่มผลักดัน กระบวนการนโยบายสาธารณะ ขบวนการทางสังคมและการเมือง และประชาสังคมในการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง	๒. การเมืองภาคประชาชน - ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและพัฒนาการ ของขบวนการภาคประชาชนและ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น ขบวนการสตรี ขบวนการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการ ของคนพื้นเมืองดั้งเดิม ขบวนการ สันติภาพ ขบวนการประชาชนชาย ขอบ ขบวนการของกลุ่มคนที่ถูกเก็บ กดปิดกั้นอัตลักษณ์ ขบวนการ เรียกร้องสิทธิประเภทต่าง ๆ ตลอด จนถึงขบวนการต่อต้าน

ตารางที่ ๒ – ๑ การเปรียบเทียบหลักสูตรในสถาบันอุดมศึกษา (ต่อ)

ประเภทของ หลักสูตร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

		กระแสโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน ฯลฯ เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ขบวนการเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อถึงระบอบการเมือง กระบวนการทางการเมือง และความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคม โดยนำขอบเขตและลักษณะของการศึกษาดังกล่าวของต่างประเทศมาประยุกต์ในเชิงเปรียบเทียบกับการเมืองไทยด้วย

จากการศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการปกครองแบบประชาธิปไตยของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เหล่านี้ พบว่าเนื้อหาของหลักสูตรของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มจากการให้ความรู้เบื้องต้นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน ความหมาย วิวัฒนาการของแนวคิด หลักการ อุดมการณ์ องค์ประกอบของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ คุณธรรม และกลไกหรือเครื่องมือของรัฐซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเมืองการปกครอง เช่น รัฐธรรมนูญ ระบบพรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้ง กระบวนการทำงานของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร รัฐสภา รัฐบาล ศาลยุติธรรม และพรรคการเมือง อำนาจอธิปไตย การปกครองของกฎหมาย กฎของเสียงข้างมาก สถาบันการเมือง หลักการปกครองโดยนิติรัฐ รวมไปถึงการศึกษาพัฒนาการทางการเมืองการปกครองของไทย การสร้างระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย สภาพการณ์ในปัจจุบันของการเมืองไทยและการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหา การศึกษาเปรียบเทียบระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ศึกษาการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่น การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมือง ซึ่งเนื้อหาวิชาเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย

ส่วนหลักสูตรที่จำแนกได้เป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมตามวิถีทางประชาธิปไตยนั้น ได้แก่ การมุ่งเน้นให้พลเมืองเห็นความสำคัญและตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพของตนตามระบอบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในรูปแบบต่างๆ ทั้งโดยการผ่านกลไกการมีส่วนร่วมในระดับชาติในระบบรัฐสภา (โดยเฉพาะการใช้สิทธิเลือกตั้ง) การมีส่วนร่วม

ผ่านกลไกการปกครองส่วนท้องถิ่น และการเมืองภาคประชาชนและการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องและผลักดันประเด็นเฉพาะต่างๆ เป็นต้น

กล่าวได้ว่าเนื้อหาของหลักสูตรของทั้งสองมหาวิทยาลัยมีความคล้ายคลึงกัน แต่สังเกตได้ว่า

๑. ในส่วนของทฤษฎีการเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ระบุอย่างชัดเจนว่าจะให้นักศึกษาได้เรียนรู้ปรัชญาการเมือง “ตะวันออก” ด้วย ขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเน้นแนวความคิดของปรัชญาเมธีตะวันตก

๒. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ความสนใจเป็นการเฉพาะต่อการศึกษาพฤติกรรมการเมือง โดยมีการระบุออกมาเป็นหัวข้อต่างหาก ขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศึกษาเรื่องนี้โดยกลมกลืนไปกับส่วนอื่นๆ ของหลักสูตร

๓. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีความสนใจในการศึกษาเรื่อง “การเมืองภาคประชาชน” เป็นพิเศษและมีการแยกหัวข้อออกมาเป็นการเฉพาะ ขณะที่หลักสูตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยศึกษาเรื่องนี้ภายใต้หัวข้อขบวนการทางการเมืองและสังคม

การเปรียบเทียบหลักสูตรของสถาบันหรือองค์กรที่มีใช้สถาบันอุดมศึกษา

หลักสูตรวิชารัฐศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้ยกมาเป็นตัวอย่างแล้วนั้น มุ่งให้การศึกษาต่อนักศึกษาที่มีภูมิรู้ระดับปริญญาตรี และมีลักษณะส่วนหนึ่งเป็นการให้ความรู้พื้นฐานเชิงวิชาการหรือเชิงทฤษฎีแก่ผู้รับ ในขณะที่หลักสูตรการอบรมของสถาบันพระปกเกล้าและคณะกรรมการการเลือกตั้งนั้น มีวัตถุประสงค์และธรรมชาติของการจัดหลักสูตรแตกต่างจากการจัดของมหาวิทยาลัยอยู่บ้าง คือ เป็นการจัดการอบรมสำหรับผู้ที่จะไปศึกษาระดับปริญญาตรีไปแล้วเป็นอย่างน้อย มีประสบการณ์ รวมทั้งกำลังทำงานเกี่ยวข้องกับประชาธิปไตยและการเมืองการปกครองในทางปฏิบัติอยู่จริงๆ ทั้งในรัฐสภา องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ กลไกการปกครองส่วนท้องถิ่น พรรคการเมือง ฯลฯ นอกจากนั้น หลักสูตรได้ตั้งเป้าประสงค์ที่จะให้ผู้รับการอบรมสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในโลกแห่งความเป็นจริงได้ และยังตั้งความหวังที่จะสร้างผู้นำทางการเมืองรุ่นใหม่ในระบบประชาธิปไตย ที่มีความสามารถในการวิเคราะห์และเข้าใจสถานการณ์การเมืองไทยที่เป็นอยู่จริง มีคุณธรรม ยอมรับและยึดถือในวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย ขึ้นมาให้แก่สังคมไทยด้วย

เนื้อหาหลักสูตรของสถาบันพระปกเกล้าและคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีความคล้ายคลึงกัน คือ กล่าวถึงปรัชญา แนวคิด ค่านิยม หลักการและกลไกของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทยรวมทั้งพัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญ

การวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในปัจจุบัน การศึกษาถึงการทำงานของกลไกและเครื่องมือต่าง ๆ ในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่ พรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญ หลักจริยธรรมทางการเมืองและจิตสำนึกสาธารณะ หลักของกระบวนการตรวจสอบและถ่วงดุล โดยเฉพาะการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ตัวแสดงต่าง ๆ ในระบบการเมืองและระบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงฝ่ายต่างๆ รวมถึงปัญหาในการทำงานของกลไกเหล่านี้ โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาและการเสริมสร้างให้ระบบทำงานได้อย่างที่ควรจะเป็น

ประการสำคัญ หลักสูตรทั้งสองยังมุ่งที่จะสร้างภาวะผู้นำและเน้นให้ผู้เข้ารับการอบรมตระหนักว่า ตนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับนโยบายและการลงมือปฏิบัติ เพื่อสร้างจิตสำนึกและวัฒนธรรมการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตย อันจะนำไปสู่การพัฒนาทางการเมืองเสริมสร้างระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนและเข้มแข็ง มีธรรมาภิบาล และมีพื้นฐานจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแท้จริงของประชาชนต่อไป

ข้อแตกต่างที่อาจมีบ้างระหว่างหลักสูตรทั้งสอง บางส่วนก็เป็นที่ไปตามธรรมชาติและวัตถุประสงค์ขององค์กรเอง เช่น หลักสูตรของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็จะเน้นไปในเรื่องระบบพรรคการเมือง การพัฒนาพรรคการเมือง ความสำคัญของระบบการเลือกตั้ง ปัญหาการเลือกตั้ง และการพัฒนาระบบการเลือกตั้ง ในขณะที่สถาบันพระปกเกล้าเน้นความสนใจในเรื่องการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำในระบอบประชาธิปไตย การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

ข้อที่น่าสนใจอีกข้อหนึ่ง คือ ขณะที่หลักสูตรการเรียนการสอนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษา ได้เน้นไปที่การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการและทฤษฎีของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการให้ความสำคัญกับ “ประชาธิปไตยที่มีในตำรา” หลักสูตรการอบรมของสถาบันพระปกเกล้าและคณะกรรมการการเลือกตั้งมีความน่าสนใจและให้ความสำคัญต่อการประยุกต์นำไปปฏิบัติจริง โดยผู้ที่มีส่วนมีบทบาทอยู่ในระบบการเมืองการปกครอง จึงอาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรของสถาบันพระปกเกล้าและคณะกรรมการการเลือกตั้ง เน้นไปที่ “ประชาธิปไตยที่มีชีวิต” หรือมีความเป็นรูปธรรมที่สัมผัสได้ง่ายกว่า

การศึกษาประชาธิปไตยนอกห้องเรียน

ต้องยอมรับว่าการศึกษาประชาธิปไตยไม่อาจจำกัดอยู่ภายในห้องเรียนตามลำพังได้ นอกจากนี้คณะผู้ศึกษาวิจัยยังมีความเชื่อจากประสบการณ์ตรงและผลแห่งการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชากรที่ได้รับข้อมูลมาว่า การศึกษาประชาธิปไตยภายนอกห้องเรียนจากประสบการณ์

ตรงและการมีส่วนร่วมโดยตรงกับกระบวนการกรรมวิธีในการปกครองระบอบประชาธิปไตยจะเป็นการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่ได้ผลและยั่งยืนมากกว่าการท่องจำหรือเรียนรู้แนวคิดทฤษฎีต่างๆ อย่างมากมายแต่อาจไม่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงกับการดำเนินชีวิตตามปกติทั่วไป

ในเรื่องเดียวกันนี้ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล^๑ ได้อ้างถึงแนวทางการให้การศึกษาในห้องเรียนของนักเรียนนักศึกษาในยุโรป และสหรัฐอเมริกาไว้อย่างน่าสนใจดังต่อไปนี้

“เครื่องมือ หรือ วิธีการ ที่โรงเรียนในอเมริกาและในยุโรปใช้ในการสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองให้กับเด็กนักเรียนคือ การให้นักเรียนได้ออกไป สัมผัสกับปัญหาต่างๆ ของชุมชน ที่อยู่รอบๆ โรงเรียน และให้ตั้งคำถามว่าได้พบเห็นปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจะใช้กระบวนการกลุ่ม ในการทำให้เกิดการถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ปัญหาหาสาเหตุ และเสนอ โครงการงาน ของกลุ่มในการลงมือแก้ปัญหา โดยครูจะดูแล แนะนำ และให้คำปรึกษาในการทำโครงการให้เหมาะสมกับระดับอายุและชั้นเรียน วิธีการนี้จะทำให้เด็กนักเรียนได้เริ่มมองออกไปจากตนเอง ไปสู่คนอื่น ได้สัมผัสความเป็นจริงที่อยู่รอบๆ ตัว เห็นตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และเชื่อมโยงตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยกระบวนการกลุ่มจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิ และรู้จักที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น สำหรับการลงมือปฏิบัติจะทำให้เกิดจิตสำนึกที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และพัฒนาไปสู่การเป็น “พลเมือง” ที่ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคม กระบวนการนี้ในอเมริกาและหลายๆ ประเทศในยุโรปเริ่มต้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการสร้างประชาชนของเขาให้เป็น “พลเมือง” “

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล ยังแสดงความเห็นต่อนิยามหรือความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” คือการปกครองโดย “กติกากฎ” ที่มาจากประชาชน และได้ขยายถึงการเรียนรู้ประชาธิปไตยว่าจะต้องดำเนินการโดยสร้างสิ่งที่เรียกว่า “ความเป็นพลเมือง” ให้เกิดขึ้นดังรายละเอียดในบทความเรื่องเดียวกันนี้

ระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นการปกครองโดยกติกากฎ หรือ การปกครองโดยกฎหมาย (The Rule of Law) หรือที่เรียกว่า “นิติรัฐ” ซึ่งหมายถึงรัฐที่ปกครองโดยกติกากฎ มิใช่ปกครองโดยอำเภอใจ หรือ ใช้กำลัง โดยทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้กติกากฎหรือกฎหมายอย่างเสมอกัน รัฐบาลก็จะต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย และจะมีอำนาจกระทำการใดที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพประชาชนได้

^๑ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทย โดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน” (บทความ). คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (ออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.fnfthailand.org/node/84> (สืบค้นเมื่อ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓)

ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น และเนื่องจากประชาธิปไตยคือการปกครองโดยประชาชน กฎหมายที่ใช้ในการปกครองจึงต้องมาจากประชาชน และนี่เองคืออำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร “สภา” ของ “ผู้แทนราษฎร” ที่ “ราษฎร” ได้เลือกเข้าไปทำหน้าที่ออกกฎหมายแทนตนเอง

ในระบอบประชาธิปไตย อำนาจของรัฐบาลหรือ ฝ่ายบริหาร จึงมาจากกฎหมายที่ตราขึ้นมาโดย ฝ่ายนิติบัญญัติ ที่มาจากประชาชน ถ้าหากรัฐบาลละเมิดกฎหมาย หรือใช้อำนาจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ฝ่ายตุลาการ หรือศาลจะเป็นผู้ใช้อำนาจตีความกฎหมายในการตัดสิน เพื่อควบคุมการใช้อำนาจให้เป็นไปตามกฎหมายที่มาจากประชาชน และนี่คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจของระบอบประชาธิปไตย ที่ต้องมีการแบ่งแยกอำนาจออกเป็น อำนาจนิติบัญญัติ (ตรากฎหมาย) อำนาจบริหาร (ใช้กฎหมาย) และ อำนาจตุลาการ (ตีความกฎหมาย) เพื่อให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (checks & balances) มิให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ หากต้องใช้ภายใต้กฎหมายหรือกติกาที่มาจากประชาชน

ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจะต้องนำหลักการทั้งหลายเหล่านี้มาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในระบอบประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญจึงเป็น กฎหมายสูงสุด เป็นกฎหมายของกฎหมาย ที่กำหนดว่า กฎหมายหรือกติกาที่ใช้ในการปกครองจะบัญญัติออกมาโดยกระบวนการอย่างไร ทั้งจะต้องมีการกำหนดระบบและรูปแบบที่ใช้ในการปกครอง พร้อมกับมีการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน

รัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยจึงมีฐานะเป็น สัญญาประชาคม ของคนในชาติ ที่ตกลงกันว่าจะปกครองกันด้วยระบอบประชาธิปไตย โดยใช้กติกาตามที่ตกลงกันไว้ในรัฐธรรมนูญ และนี่คือความหมายของ รัฐธรรมนูญ ในระบอบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง”

การปกครองในระบอบ “ประชาธิปไตย” ไม่เพียงแต่จะต้องมีกติกา หรือรัฐธรรมนูญที่จะกำหนด ระบบ ที่ใช้ในการปกครองประเทศภายใต้หลักการดังที่ได้กล่าวมาเท่านั้น สิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าก็คือ คน หรือประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของประเทศ ที่มีความแตกต่างหลากหลายภายใต้หลักสิทธิเสรีภาพและหลักความเสมอภาค จะต้องมีความเป็น “พลเมือง” ระบอบประชาธิปไตยที่เป็นการปกครอง โดยประชาชน หรือการปกครองที่ ประชาชนปกครองตนเอง จึงจะประสบความสำเร็จได้

“พลเมือง” ของระบอบประชาธิปไตย ประกอบไปด้วยลักษณะหกประการดังต่อไปนี้
คือ หนึ่ง มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ สอง เห็นคนเท่าเทียมกัน สาม ยอมรับความแตกต่าง สี่ เคารพ

สิทธิผู้อื่น ห้า รับผิดชอบต่อสังคม และ หก เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วม ซึ่งจะได้กล่าวเป็นลำดับไปดังนี้

๑. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ – ระบอบประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในประเทศ ประชาชนในประเทศจึงมีฐานะเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงเป็นเจ้าของชีวิต และมีสิทธิเสรีภาพในประเทศของตนเอง ทำนองเดียวกับเจ้าของบ้านมีสิทธิเสรีภาพในบ้านของตน ระบอบประชาธิปไตยจึงทำให้เกิดหลักสิทธิเสรีภาพ และทำให้ประชาชนมี อิสรภาพ คือเป็นเจ้าของชีวิตตนเอง “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็น ไท คือเป็น อิสระชน ที่พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบตนเองได้ และไม่ยอมตนอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจ หรือภายใต้ “ระบบอุปถัมภ์” ของผู้ใด เด็กจะเป็น “ผู้ใหญ่” และเป็น “พลเมือง” หรือสมาชิกคนหนึ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง เมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

๒. เห็นคนเท่าเทียมกัน – ประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่อำนาจสูงสุดในประเทศเป็นของประชาชน ดังนั้น ในระบอบประชาธิปไตยไม่ว่าประชาชนจะ แตกต่าง หรือ สูงต่ำกันอย่างไร ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน ไม่ว่าจะจบดอกเตอร์หรือจบ ป.๔ ไม่ว่าจะมียาชีพอะไร ไม่ว่าจะป็นเจ้านายหรือเป็นลูกน้อง ทุกคนล้วนแต่ เท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็นเจ้าของประเทศ “พลเมือง” จึงต้อง เคารพหลักความเสมอภาค และจะต้อง เห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนเป็น แนวระนาบ (horizontal) เห็นคนเท่าเทียมกับคนอื่น และเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมี สักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศ อย่างเสมอกัน ถึงแม้จะมีการพึ่งพาอาศัยแต่จะเป็นไปอย่าง เท่าเทียม ซึ่งจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากสังคมแบบ อำนาจนิยม ในระบอบเผด็จการหรือสังคม ระบบอุปถัมภ์ ซึ่ง โครงสร้างสังคมจะเป็น แนวตั้ง (vertical) ที่ประชาชนไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ไม่ใช่ใช้อิสระชน และมองเห็นคนเป็นแนวตั้ง มีคนที่อยู่สูงกว่า และมีคนที่อยู่ต่ำกว่า โดยจะยอม คนที่อยู่สูงกว่า แต่จะ เหยียด คนที่อยู่ต่ำกว่า ซึ่งมีใช้ลักษณะของ “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตย

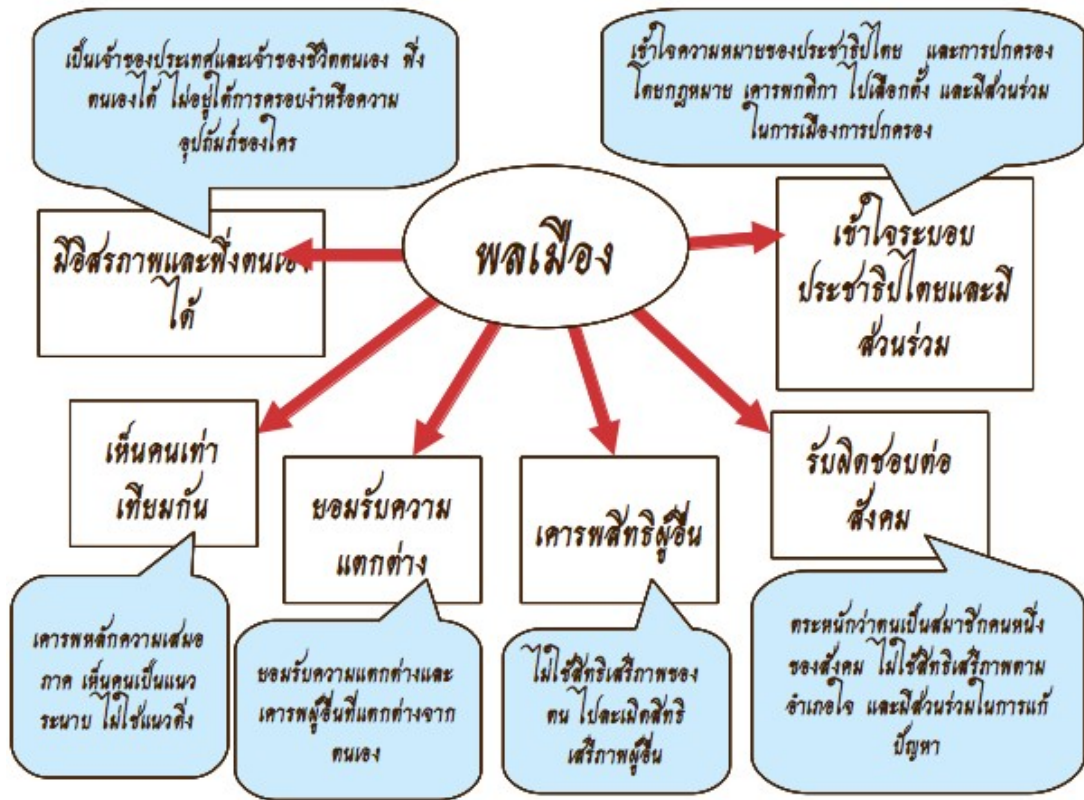
๓. ยอมรับความแตกต่าง – ประชาธิปไตยคือระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ เมื่อประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ ประชาชนจึงมี เสรีภาพ ระบอบประชาธิปไตยจึงให้เสรีภาพ และยอมรับความหลากหลายของประชาชน ประชาชนจึงแตกต่างกันได้ ไม่ว่าจะป็น เรื่องการเลือกอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมือง ดังนั้น เพื่อมิให้ความแตกต่าง นำมาซึ่ง ความแตกแยก ในสังคม “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้อง ยอมรับ และ เคารพ ความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถ อยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกัน และจะต้องไม่มีการ ใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วย แต่จะต้องยอมรับว่า คนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากเราได้ และต้องยอมรับ โดยไม่จำเป็นที่จะต้อง เข้าใจ ว่าทำไมเขาถึงเชื่อหรือเห็นแตกต่างไปจากเรา “พลเมือง” จึงคุยเรื่อง การเมืองกันในบ้านได้ ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรค หรือมีความคิดเห็นทางการเมือง

คนละข้างกัน

๔. การพลีสิทธิผู้อื่น – ในระบอบประชาธิปไตย ทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมีสิทธิ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเอง หรือเอาแต่ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิผู้อื่น หรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมจะทำให้เกิดการใช้สิทธิที่กระทบกระทั่งกันจนกระทั่งไม่อาจที่จะอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกต่อไปได้ ประชาธิปไตย ก็จะกลายเป็น อนาธิปไตย เพราะทุกคนเอาแต่สิทธิของตนเองเป็นใหญ่ สุดท้ายประเทศชาติย่อมจะไม่รอด สิทธิในระบอบประชาธิปไตยจึงจำเป็นต้องมี ขอบเขต คือมีสิทธิและใช้สิทธิได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเคารพ สิทธิผู้อื่น และจะต้องไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของตนไป ละเมิด สิทธิของผู้อื่น

๕. รับผิดชอบต่อสังคม – ประชาธิปไตยมิใช่ระบอบการปกครอง ตามอำเภอใจ หรือใครอยากจะทำอะไรก็ทำ โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ดังนั้น นอกจากจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และรับผิดชอบต่อผู้อื่นแล้ว “พลเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยยังจะต้องใช้สิทธิเสรีภาพของตนโดยรับผิดชอบต่อสังคมด้วย โดยเหตุที่สังคมหรือประเทศชาติมิได้ดีขึ้น หรือแย่ลง โดยตัวเอง หากสังคมจะดีขึ้นได้ก็ด้วยการกระทำของคนในสังคม และที่สังคมแย่ลงไป ก็เป็นเพราะการกระทำของคนในสังคม “พลเมือง” นั่นก็คือผู้ที่มีสำนึกของความเป็นเจ้าของประเทศ และเป็นเจ้าของสังคม “พลเมือง” จึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจ แล้วทำให้สังคมเสื่อมลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยรับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม โดยมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและช่วยกันทำให้สังคมดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา

แผนภาพที่ ๒ – ๑ “พลเมือง” ระบอบประชาธิปไตยที่เป็นการปกครอง โดยประชาชน หรือการปกครองที่ ประชาชนปกครองตนเอง

๖. เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและมีมีส่วนร่วม – ประชาธิปไตยคือการปกครอง โดยประชาชน โดยใช้กติกา หรือกฎหมายที่มาจากประชาชนหรือผู้แทนประชาชน ระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ต่อเมื่อมี “พลเมือง” ที่เข้าใจหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามสมควร ทั้งในเรื่อง หลักประชาธิปไตย หรือ การปกครองโดยประชาชน และหลักนิติรัฐ หรือการปกครองโดยกฎหมาย เข้าใจเรื่องการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง ทั้งติดตามความเป็นไป และมีส่วนร่วมในเรื่องการบ้านการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการไปเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมในเรื่องอื่นๆ ตามสมควร ถ้ามีความขัดแย้งก็เคารพกติกา และใช้วิถีทางประชาธิปไตยในการแก้ปัญหา โดยไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

ทั้งนี้ความเห็นของปริญญา เทวานฤมิตรกุล มีความสอดคล้องกับความคิดและทัศนะของ อาจารย์ ชลธิศ ชีระวุฒิ อาจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้ความเห็นผ่านการให้สัมภาษณ์ในเรื่องของการเรียนรู้ประชาธิปไตยในสังคมไทยว่า ที่ผ่านมามีเกิดจากความผิดพลาดของนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เน้นการศึกษาในด้านต่างๆ ตามกระแส และนักวิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิในมหาวิทยาลัยชั้นนำของรัฐ จัดได้ว่าเป็น “ผู้นำ

การเปลี่ยนแปลง (change agent)” ที่สังคมทั่วไปยอมรับและให้ความเชื่อถือ ทำให้เมื่อมีการแสดงความคิดเห็นเช่นได้ออกไปมักได้รับการดำเนินรอยตามของผู้คนในสังคม

ชลธิศ ชีระจิตติ เห็นว่า กระแสสังคมของโลกในยุคที่ผ่านมาซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องต่างๆ นับแต่ยุคการสร้างความเป็นสังคมสมัยใหม่ (Modernism) ยุคที่สนใจพรรคการเมือง มาถึงยุคที่ให้ความสำคัญกับรัฐธรรมนูญและเมื่อต่างประเทศเน้นหนักให้ความสำคัญกับเรื่องของประชาสังคม (Civil Society) แนวความคิดเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดออกไปในสังคมและทำให้สังคมหรือประชาชนเชื่อตามๆ กันว่าสิ่งที่ผ่านกระบวนการคิดและนำเสนอโดยนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายนั้นคือสิ่งที่มีคุณค่าและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้จริง ทำให้เกิดภาวะหลงกระแสไปในทิศทางเดียวกัน

ส่วนในปัจจุบันจะว่าเป็น “กระแสใหม่” ก็คงไม่ผิดนัก เพราะนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ในยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้หันมาให้ความสนใจกับสิ่งที่ ชลธิศฯ เรียกว่า เป็นการให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่า “ความเป็นพลเมือง (Citizenship)” ซึ่งหากจะให้การศึกษาประชาธิปไตยหรือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตยให้ได้ผลสำเร็จจะต้องเข้าใจถึงลักษณะจำเพาะของความเป็นพลเมืองที่ ชลธิศฯ เห็นว่าจะต้องมุ่งเน้นใน ๓ ด้านหลัก

ประการแรก จะต้องทำให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ทางการเมือง (Political Literacy) ในประเด็นนี้ ชลธิศฯ เห็นว่าความหมายที่แท้จริง คือ การส่งเสริมให้ประชาชนหรือ “พลเมือง” สามารถรู้เท่าทันนักการเมือง และสามารถเข้าใจกลเม็ดเด็ดพรายรวมทั้งกระบวนการทางการเมืองที่เป็นอยู่จริง ซึ่งการดำเนินการเช่นว่านี้จะมีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนไม่ตกเป็นเหยื่อหรือถูกตีราคาในเชิงการเมืองที่ด้อยค่า หรืออีกนัยหนึ่ง คือ เป็นเครื่องมือทางการเมืองของนักการเมืองที่ไม่สุจริตเช่นที่ผ่านมา

ประการที่สอง ประชาชน หรือ “พลเมือง” จะต้องรับทราบถึงบทบาท สิทธิ หน้าที่ และขอบเขตแห่งเสรีภาพที่ตนเองพึงมีพึงได้ และดำเนินการให้เป็นไปตามสิ่งที่ตนเองได้รับนั้นอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

ประการที่สาม ประชาชน หรือ “พลเมือง” จะต้องสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างอิสระตามที่กฎหมายกำหนดและเป็นไปตามบทบาท สิทธิหน้าที่ของความเป็นพลเมืองแห่งรัฐนั้นๆ

ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า หากจะมีการกำหนด “หลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชน” ขึ้นมาให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น ผู้วางหลักสูตรหรือทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของ “ความเป็นพลเมือง” ให้ได้เป็นสิ่งแรก เพราะเมื่อสามารถเข้าใจถึงความเป็นพลเมือง ซึ่งจะทำให้รับรู้ถึงสิทธิหน้าที่เสรีภาพรวมทั้งขอบเขตอันเหมาะสมของสิ่งเหล่านี้ได้ครบถ้วน ก็จะส่งผลให้การวางหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับ

ประชาชนเป็นไปอย่างถูกต้องไม่หลงทิศหรือเบี่ยงเบนไปตามกระแสความนิยมเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ

อย่างไรก็ดี พัฒนาการทางการเมืองและระบอบประชาธิปไตยของประเทศมีความลุ่มๆ ดอนๆ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนอกรูปแบบปกติที่เป็นสากล โดยเฉพาะการเกิดรัฐประหารบ่อยครั้งในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา จึงน่าทบทวนและพิจารณาถึงกรณีการรัฐประหารที่มีผลกระทบและอาจนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยในด้านใดด้านหนึ่งดังปรากฏในเนื้อหาของข้อคิดเห็นดังต่อไปนี้

รัฐประหาร ๑๕ กันยายน กับ พัฒนาการประชาธิปไตยไทย

การรัฐประหารครั้งล่าสุดเมื่อ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๙ ปรากฏข้อวิพากษ์วิจารณ์ต่อเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศไทยเองและนานาชาติ^๒ วัตถุประสงค์ในการนำเสนอบทความว่าด้วย “รัฐประหาร ๑๕ กันยายน กับ พัฒนาการประชาธิปไตยไทย” มีหลักการและเหตุผลสำคัญเพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น (consequences) ภายหลังจากการรัฐประหารตามหลักวิชาการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้แนะหรือตำหนิฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจภูมิหลังความเป็นมาของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนให้เห็นถึงปัญหาที่เป็นสาเหตุหรือมีส่วนเหนี่ยวนำไปสู่การเกิดการรัฐประหารอันเป็นหน้าประวัติศาสตร์การเมืองที่เชื่อว่าคนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น

ภูมิหลังความเป็นมาต่อเหตุการณ์รัฐประหาร ๑๕ กันยายน ๒๕๔๙

ประเทศไทยกับปรากฏการณ์ที่เรียกว่าท วงจรอุบาทว์ (Vicious cycle) กล่าวคือ นับ

^๒ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งอาเซียน (Asian Human Rights commission) ในเขตการปกครองพิเศษฮ่องกง ได้กล่าวถึงการรัฐประหารของประเทศไทยเมื่อ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๙ ว่าได้ทำให้ประเทศไทยไม่มีรัฐธรรมนูญและขาดหลักนิติธรรม (The Rule of Law) แหล่งที่มา Foreword, THAILAND: Military coup ๒๐๐๖ : A collection of statements marking one month of renowned military rule in Thailand (Asian Human Rights Commission, Hong Kong) October ๒๐๐๖

เนื่องตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ช่วงเวลาของการเป็นประชาธิปไตยที่มีพลเรือนเป็นผู้นำรัฐบาล (civilian government) มีอยู่เพียงระยะเวลาอันสั้นและมีโอกาสเข้ามาบริหารราชการแผ่นดินน้อยครั้งมาก^๓ สิ่งที่พบเห็นเกือบเป็นเรื่องปกติ คือการเข้าสู่อำนาจของคณะรัฐบาลทหาร (military junta) ซึ่งมีที่มาจากการยึดอำนาจหรือการทำรัฐประหาร (coup d'etat) อันถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วครั้งแล้วครั้งเล่ากระทั่งภายหลังเหตุการณ์ความไม่สงบมีการเสียเลือดเนื้อของประชาชนเมื่อวันที่ ๑๗-๑๘ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ดังที่รู้จักกันดีในชื่อของเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญเมื่อประชาชนคนชั้นกลางในสังคมจำนวนมากได้มีส่วนร่วมผลักดันการเคลื่อนไหวกดดันขับไล่รัฐบาลของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งมีพลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี^๔ ให้พ้นจากอำนาจไป แม้ว่าในอดีตที่ผ่านมา เหตุการณ์ในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หรือวันมหาวิปโยค ซึ่งเกิดการปะทะถึงขั้นแตกหักในวันอาทิตย์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จะเคยมีประชาชนจำนวนมากออกมาบนท้องถนนร่วมกันขับไล่รัฐบาลเผด็จการทหารในเวลานั้นออกไปในลักษณะคล้ายๆ กัน แต่กำลังหลักสำคัญส่วนใหญ่ในเวลานั้นได้แก่บรรดา นิสิต นักศึกษา ในมหาวิทยาลัยเป็นแกนนำ

เมื่อภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนในการผลักดันความเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์เดือน พฤษภาคม ๒๕๑๕ ได้เป็นผลสำเร็จ จึงนำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากกรรมาธิการสรรบุคคลจากจังหวัดต่างๆ รวมทั้งนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิกระทรวงต่างๆ ได้รัฐธรรมนูญฉบับ “ประชาชน” ดังที่มีการเรียกขานกัน เนื่องจากมองว่ามีที่มาจากกรรมาธิการหรือต่อสู้อำนาจของภาคประชาชน ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๔๐ นั้นเป็นรัฐธรรมนูญที่ได้ชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความ

^๓ ปิยะนาถ บุนนาค ได้กล่าวถึงคณะรัฐมนตรีหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ว่า ประกอบด้วย ๕ ประเภท ประเภทแรกคือ คณะรัฐมนตรีที่เรียกว่า คณะกรรมการราษฎรแต่อำนาจอยู่กับผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเภทที่สอง คือคณะรัฐมนตรีที่มีส่วนผสมพลเรือนและทหาร แต่เน้นหนักอำนาจอยู่ที่ฝ่ายทหาร ประเภทที่สาม คือ คณะรัฐมนตรีที่ประกอบด้วยสมาชิกคณะราษฎรฝ่ายพลเรือนกับสภา ดังเช่น รัฐบาลพลเรือนสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประเภทที่สี่ คือ คณะรัฐมนตรีเผด็จการทหาร และประเภทที่ห้า คือ คณะรัฐมนตรีที่มีอำนาจคณะรัฐประหารอยู่เบื้องหลัง (ที่มา: ปิยะนาถ บุนนาค และคณะ “พัฒนาการระบบ คณะรัฐมนตรีไทย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕” สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (๒๕๔๕) หน้า ๒๖

^๔ เอกสารวิจัยเชิงเสวนา “ชำระประวัติศาสตร์กรณี ๖ ตุลาและพฤษภาทมิฬ” ศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยฯ (ไม่ปรากฏที่พิมพ์)

ยาวมากน่าจะเป็นที่สุดในโลก^๕ และมีบทบัญญัติที่ครอบคลุมเรื่องต่างๆ มากมาย จำนวนมากถึง ๓๖๖ มาตรา^๖

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๕๐ ได้ส่งผลให้เกิดองค์กระดิสระตามรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.)^๗ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา^๘ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ^๙ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.)^{๑๐} ยิ่งกว่านั้นบทบัญญัติในหลายมาตราของรัฐธรรมนูญ ยังมีผลให้เกิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างไม่เคยมีมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการชุมนุม^{๑๑} สิทธิในการต่อต้านการรัฐประหารหรือการได้มาซึ่งอำนาจอันไม่ชอบธรรม^{๑๒} และโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารรวมทั้งการเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ต่างๆ^{๑๓}

นั่นคือที่มาของความรู้สึกหรือสามัญสำนึกของประชาชนจำนวนมากไม่น้อยที่เชื่อว่า นับแต่การที่รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนมีผลบังคับใช้ “วงจรรูบาทว์” ดังกล่าวที่เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าในสังคมไทยตลอดระยะเวลากว่า ๗๖ ปี ของพัฒนาการแห่งความเป็นประชาธิปไตยนั้น “จะไม่เกิดขึ้นอีก” แต่ความเชื่อดังกล่าวได้ถูกทำลายจากการรัฐประหารเมื่อ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๘ ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนได้มีผลใช้บังคับมายาวนานเกือบสิบปี

การรัฐประหารที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ทำให้หลายคนตกตะลึง (shocked) และไม้อาจ

^๕ หนังสือพิมพ์สยามธุรกิจ ฉบับที่ ๗๗๓ ประจำวันที่ ๗-๓-๒๐๐๗ ถึง ๘-๓-๒๐๐๗

^๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จัดพิมพ์โดย สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๘

^๗ มาตรา ๑๓๖-๑๔๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

^๘ มาตรา ๑๘๖-๑๘๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

^๙ มาตรา ๑๘๘-๒๐๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

^{๑๐} มาตรา ๒๕๓-๓๐๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

^{๑๑} มาตรา ๔๔ (๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ”

^{๑๒} มาตรา ๖๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิต่อต้านโดยสันติวิธีซึ่งการกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ”

^{๑๓} ดังเช่นปรากฏในมาตรา ๕๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารในความครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้ส่วนเสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

คาดคะเนต่อไปได้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นกับประเทศไทยและสังคมไทยในอนาคต ภายหลังจาก รัฐประหาร ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕ นอกจากการแบ่งแยกกลุ่มของประชาชนทั้งที่เห็นด้วยกับการ รัฐประหารและกลุ่มที่คัดค้าน ยังปรากฏว่ามีแรงกดดันจากภายนอกต่อการเปลี่ยนแปลงทาง การเมืองที่เกิดขึ้น ดังเช่นการเข้าพบผู้นำทหารที่มีส่วนในการรัฐประหารหลายครั้งของทูตานุทูต ต่างประเทศ เฉพาะอย่างยิ่งการเข้าพบของทูตานุทูตจากประเทศที่มีอิทธิพลอย่างสูงในภูมิภาค เอเชียและของโลก ไม่ว่าจะเป็นสหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา^๑

การเข้าพบหารือแต่ละครั้งปรากฏทางสื่อมวลชนหลายแขนงว่าเนื้อหาส่วนหนึ่งจะเป็นข้อหารือเกี่ยวกับกรอบเวลาในการคืนอำนาจให้ประชาชนและการเร่งฟื้นฟูระบอบการปกครอง ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขให้กลับคืนสู่สถานะปกติดังเดิม^๒ เนื่องด้วยเหตุผล หนึ่งซึ่งถือเป็นหลักหรือแนวนโยบายสำคัญของประเทศเหล่านั้นรวมทั้งของประชาคมโลกมีการ ตื่นตัวไม่ปรารถนาจะคบค้าหรือมีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับประเทศหรือรัฐที่ขาดความเป็น ประชาธิปไตยอันชอบธรรม^๓ ซึ่งถือเป็นแรงกดดันต่อประเทศไทยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ผลแห่งแรงกดดันของหลายฝ่ายที่มีต่อรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้เป็น “ตัวเร่ง (catalyst)” ให้รัฐบาลต้องคืนอำนาจให้กับประชาชนเร็วขึ้น ซึ่งมีข้อน่าสังเกตว่าในรัฐธรรมนูญฉบับ ชั่วคราว ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้กำหนดให้ความคุ้มครองบรรดาการกระทำทั้งหลายซึ่งได้กระทำเนื่องใน การยึดและควบคุมอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๕ ของ หัวหน้าและคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมตลอดทั้งการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดกล่าวหรือของผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย หรือได้รับคำสั่ง^๔ ดังทราบกันดีว่าทาง คมช. และรัฐบาลในขณะนั้น ได้มีความพยายามในการ

^๑ ที่มา หนังสือพิมพ์แนวหน้าออนไลน์ ฉบับวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

^๒ ที่มา http://www.parliament.go.th/news/news_detail.php?prid=๓๗๕๖๓

^๓ ในห้วงเวลาที่ผ่านมามีประเทศมหาอำนาจเริ่มลงเอยในการให้กำลังทหารเข้าจัดการกับประเทศที่ไม่เป็นประชาธิปไตย แต่ได้หันมาใช้การบีบบังคับทางเศรษฐกิจมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (ที่มา: . DANIEL W. DREZNER, THE SANCTIONS PARADOX, ECONOMIC STATECRAFT AND INTERNATIONAL RELATIONS (Cambridge University Press ๑๕๕๕) ใน E. Michael Ablor **Retooling Economic Sanctions: Challenges of Legitimacy and Efficacy** (final paper) ๓๐ August ๒๐๐๘ หน้า ๑๑

^๔ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ การลดระดับความสัมพันธ์ในเชิงการทูตและการทหารของหลาย ประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกากับการฝึกซ้อมกองทัพไทยในโครงการฝึกผสม “คอบร้าโกลด์” ที่มีกรณีการตีแบบได้มีการลดระดับลงมาตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป ซึ่งภายหลังจากที่รัฐบาลพลเรือนได้อำนาจรัฐกลับคืน มาแล้ว หลายอย่างที่ได้ลดทอนไป ได้มีการนำกลับคืนสู่สถานะเดิม

^๕ มาตรา ๓๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๕๕

ดำเนินคดีกับคณะรัฐบาลชุดก่อนหน้าในข้อกล่าวหาต่างๆ เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการฉ้อราษฎร์บังหลวง

แต่นักวิเคราะห์และนักวิชาการจำนวนไม่น้อยแม้แต่ฝ่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเอง ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ผลการดำเนินงานของรัฐบาลสุรนันทน์ฯ อย่างค่อนข้างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นประเด็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและประเด็นที่รุนแรงมากที่สุดคือการดำเนินการที่ล่าช้าไม่ทันท่วงทีต่อการดำเนินคดีต่างๆ กับบุคคลในคณะรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณฯ รวมทั้งอดีตนายกรัฐมนตรีและสมาชิกบางคนในครอบครัว

แม้ว่าถึงที่รัฐบาลสุรนันทน์ฯ ร่วมกับทางคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ จะมีความพยายามอย่างสูงในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐ (คตส.)^๑ โดยมีนายนาม ยิ้มแย้ม เป็นประธานคณะกรรมการ ในช่วงแรกการดำเนินการเป็นไปอย่างล่าช้า ด้วยมีข้ออ้างถึงการไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการบางหน่วย กระทั่งต้องมีการต่ออายุของ คตส. ออกไปหลายครั้ง และในหลายกรณีทาง คตส. ต้องดำเนินการเรียกร้องเรื่องต่างๆ ผ่านสื่อมวลชนเพื่อเป็นการกดดันหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการสนองนโยบายของการตรวจสอบทรัพย์สินและดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดตามที่ คตส. ค้นพบ^๒ ยิ่งกว่านั้นพันธะสัญญาประการหนึ่งของรัฐบาลภายใต้การนำของ พลเอก สุรนันทน์ จุลานนท์^๓ ได้ให้ไว้ต่อประชาชนคือ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร แม้ว่ากระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) จะเกิดเหตุการณ์อื้อฉาวจากข้อกล่าวหาถึงความไม่โปร่งใสในกระบวนการที่ให้ “สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ” จำนวนประมาณ ๒,๐๐๐ คนเลือกตั้งกันเอง แต่เมื่อทางคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) โดย พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน และ นายมีชัย ฤชุพันธุ์ ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ยืนยันให้กระบวนการต่างๆ เดินหน้าต่อไป การคัดค้านใดๆ จึงไม่เป็นผล ทำให้ได้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวน ๑๐๐ คน มาจากการสรรหาในส่วนของสมัชชา

^๑ ตั้งขึ้นตาม ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ ๓๐ ลงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕

^๒ ในที่สุดคดีที่ทาง คตส. ดำเนินการกระทั่งเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ก็ได้มีคำพิพากษาในคดีทุจริตการจัดซื้อที่ดินย่านถนนรัชดาภิเษก เป็นคดีแรก สั่งลงโทษจำคุกเฉพาะ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีเป็นเวลา ๒ ปี เพราะผิดกฎหมาย ป.ป.ช. ส่วนการซื้อที่ดินของคุณหญิงพจมาน ชินวัตร ถือว่าไม่ผิดกฎหมาย ไม่ต้องยึดค่าที่ดินกว่า ๗๐๐ ล้านบาท. ที่มา: สำนักข่าวไทย ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๑

แห่งชาติ ร่วมกับการกำหนดตัวบุคคลเป็นคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญอีกจำนวน ๓๕ คน^๒ โดย ๑๐ คนในจำนวนนั้นเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ทางประธานคณะกรรมการความมั่นคงแห่งชาติให้ความเห็นชอบ โดยมี น.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ ดำรงตำแหน่งประธานสภากร่างรัฐธรรมนูญ

การร่างรัฐธรรมนูญใช้เวลาประมาณ ๖ เดือน^๓ จึงได้จัดให้มีการออกเสียงประชามติต่อรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นครั้งแรก^๔ ผลการลงมติประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นชอบ แม้จะมีการรณรงค์ให้ประชาชนที่ไม่เห็นด้วยลงมติไม่รับร่าง ซึ่งผลที่ออกมายังคงมีการถกเถียงกันถึงจำนวนร้อยละของการเห็นชอบและไม่เห็นชอบ อีกทั้งประเด็นบัตรเสียและเรื่องปลีกย่อยอื่นๆ แต่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.๒๕๕๐ อันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของประเทศไทยก็ได้ผ่านกระบวนการขั้นตอนต่างๆ กระทั่งมีผลบังคับใช้

ผลพวงของรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ต่อ ความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยภายหลังการรัฐประหาร

ต้องยอมรับว่าการได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีผลให้เกิดรัฐบาลผสมโดยการนำของพรรคพลังประชาชน (พปช.) ซึ่งถูกมองว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มอำนาจในรัฐบาลเดิม ซึ่งเมื่อรัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช เข้ารับตำแหน่งอย่างเป็นทางการในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ ประเด็นร้อนแรงว่าด้วย “การแก้ไขรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐” ที่ร่างโดยสมาชิกสภากร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นหลักในนโยบายของรัฐบาลแทนที่นโยบายและมาตรการเร่งด่วนที่มีการแถลงต่อรัฐสภาเมื่อแรกเข้ารับตำแหน่งจำนวน ๑๘ ข้อ^๕ ซึ่งอ้างว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมือง

ประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้สร้างความไม่พึงพอใจกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) โดยเฉพาะนายสนธิ ลิ้มทองกุล ซึ่งเป็นแกนนำของกลุ่มพันธมิตรฯ

^๒ เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา ๒๐-๒๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๕๔๘

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๕๔๘ ในมาตรา ๒๕ วรรคหนึ่ง กำหนดให้สภากร่างรัฐธรรมนูญจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ และพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวัน นับแต่วันเปิดประชุมสภากร่างรัฐธรรมนูญ

^๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๕๔๘ ในมาตรา ๒๕ วรรคสอง

^๕ นายกรัฐมนตรี สมัคร สุนทรเวช แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑

กระทั่งมีการประกาศการต่อสู้เพื่อให้ได้ชัยชนะของประชาชนอย่างแท้จริง และเน้นย้ำการขับไล่รัฐบาลของนายสมัคร สุนทรเวช ออกจากตำแหน่ง ด้วยความเชื่อว่า นายสมัครฯ มีสถานะเป็นเพียงตัวแทน (nominee) ของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในการเข้ามาทำหน้าที่ขับเคลื่อนกลไกต่างๆ ให้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นการยกเลิกมาตรา ๓๐๘^๒ ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่จะทำให้การดำเนินการใดๆ ตี๋มข้อหาหรือความผิดต่างๆ ต่อบุคคลในรัฐบาลชุดที่แล้ว ซึ่งมีการเริ่มต้นมาในช่วงที่ คมช. และรัฐบาลจากการรัฐประหารนั้นตกไป

สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความเคลื่อนไหวคัดค้านในหมู่ประชาชนทุกสาขาอาชีพอย่างกว้างขวางกระทั่งนำไปสู่การชุมนุมยึดถนนราชดำเนินนอก บริเวณสะพานม้ฆวานรังสรรค์ นานกว่า ๕ เดือนเต็มและมีการบุกเข้ายึดทำเนียบรัฐบาล โดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเมื่อปลายเดือนสิงหาคม ซึ่งในขณะที่กำลังเขียนบทความนี้ การชุมนุมเรียกร้องและการยึดทำเนียบของกลุ่มดังกล่าวก็ยังไม่ม้ที่ท่าที่จะยุติลงได้

ในขณะที่ประชาชนบางฝ่ายเห็นว่ารัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นเครื่องมือและผลผลิตของคณะรัฐบาลที่มาจากกรรัฐประหารและกลุ่มอำนาจที่สนับสนุนการรัฐประหาร จึงเกิดกลุ่มต่อต้านการรัฐประหารที่เชื่อกันว่าอาจได้รับการสนับสนุนจากบุคคลผู้เสียผลประโยชน์ในสังกัดของรัฐบาลที่ถูกโค่นล้มอำนาจไป มีการเรียกชื่อกลุ่มดังกล่าวว่า “นปท. (แนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ)” ซึ่งเวลาต่อมามีการเปลี่ยนชื่อเป็น นปช. (แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ)” มีแกนนำคนสำคัญ ประกอบด้วย นายวิระ มุสิกพงษ์ นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ นายจตุพร พรหมพันธุ์ และ นายจักรภพ เพ็ญแข โดยที่บุคคลเหล่านี้เคยถูกจับกุมในข้อหา ร่วมกันก่อความไม่สงบและยังมีคดีความต่างๆ อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลยุติธรรม

การต่อสู้และความเห็นขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ความคิดระหว่างฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหารไม่ว่าจะมีปัจจัยเคลือบแฝงซ่อนเร้น (hidden agenda) อยู่เบื้องหลังประการใดก็ตาม ต้องยอมรับว่า ผลแห่งการรัฐประหารในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้มีส่วนสร้างรอยปริแยกทางสังคมระหว่างกลุ่มคนที่เห็นต่างกันอย่างน้อย ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่ด้านการปฏิวัติรัฐประหารกับ ฝ่ายที่ด้านสิ่งทีเรียกว่า ระบอบทุนนิยมแบบทักษิณ (Thaksinocracy or Thanksinomics)^๒ หรือ

^๒ มาตรา ๓๐๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ บัญญัติไว้ว่า “บรรดาการใดทีได้รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๕ ว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญ รวมทั้งการกระทำทีเกี่ยวเนื่องกับกรณีดังกล่าวไม่ว่าก่อนหรือหลังวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ ให้ถือว่าการนั้นและการกระทำนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญนี้”

^๒ ที่มา: เอกสารเรื่อง “ระบอบทักษิณ” โดย แก้วสรร อดิโพธิ และคณะ

อาจนับรวมฝ่ายที่เป็น “กลุ่มพลังเงียบ (silent majority)” ซึ่งมีได้ผสมผสานไปกับกระแสความเชื่อของบุคคลในสองกลุ่มแรกเข้าไปอีกกลุ่มหนึ่ง

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ ได้นำไปสู่ความรุนแรงถึงขีดสุดในกลางดึกของวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๕๑ เป็นเหตุให้นายณรงค์ศักดิ์ กอบไชยสงค์ ซึ่งเป็นฝ่ายของ นปช. ถูกทำร้ายถึงแก่ความตาย และนำไปสู่การประกาศภาวะฉุกเฉินที่แทบไม่มีผลบังคับใดๆ ได้เลย เมื่อในเวลาต่อมา “กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม)” ได้ตัดสินใจบุกเข้ายึดทำเนียบรัฐบาลและถนนราชดำเนินนอกเป็นการตอบโต้ ทำให้ในที่สุดรัฐบาลรักษาการณ์ภายใต้การนำของ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งมีศักดิ์เป็นน้องเขยของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ต้องตัดสินใจยกเลิกประกาศภาวะฉุกเฉินใน ๑๒ วันถัดมา^๒ ภายหลังจากที่นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรีจากการเลือกตั้งเมื่อ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ ต้องพ้นจากตำแหน่งตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการจัดการรายการโทรทัศน์ “ชิมไป บ่นไป” ซึ่งเข้าข่ายการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ^๓

หากพิจารณาในด้านบวกต่อการรัฐประหารที่ผ่านมา มีความพยายามจะทำกาการจัดระบบสังคมและการเมืองในแนวทางที่ต้องการยับยั้งรูปแบบการเข้าสู่การเมืองของนายทุนผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นต่างๆ ที่มีเครือข่ายและเครือข่ายติดต่อกันอำนาจกันต่อๆ มา สิ่งที่เป็นผลพวงสำคัญประการหนึ่งซึ่งได้มาจากรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๕๕๐ คือ การตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจรัฐในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งสิทธิในการชุมนุมเรียกร้องความต้องการตามระบอบประชาธิปไตยปรากฏอยู่ในมาตรา ๖๓^๔ ที่อนุญาตให้ประชาชนสามารถดำเนินการเรียกร้องสิทธิต่างๆ^๕ได้ในขอบเขตของกฎหมาย แม้จะมีหลายประเด็นเป็นสิ่งที่ยังคงถกเถียงถึงความหมายของคำว่า “ขอบเขต” ในหลักปฏิบัติที่นั่นพึงมีอยู่ในระดับปริมาณเท่าใดจึงจะเหมาะสม

^๒ รัฐบาลประกาศยกเลิกภาวะฉุกเฉินในวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๑ ที่มา: หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๑

^๓ ปรากฏอยู่ในมาตรา ๒๖๕-๒๖๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ โดยเฉพาะในมาตรา ๒๖๗ ที่ว่า “... จะดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใดก็ได้ด้วย”

^๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๓ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะในกรณีการชุมนุมสาธารณะ และเพื่อคุ้มครองความสงบของประชาชนที่จะใช้ที่สาธารณะ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม หรือในระหว่างเวลาที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก”

ความตื่นตัวเกี่ยวกับประชาธิปไตยของประชาชนภายหลังการรัฐประหาร ๒๕๔๘ เป็นสิ่งที่น่ายินดี การรับรู้และเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยผ่านเครือข่ายและสื่อต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ดังจะเห็นได้จากยอดขององค์กรคณะบุคคลต่างๆ ที่จัดแจ้งขึ้นทะเบียนผ่านสำนักงานสภาพัฒนาการเมือง ในความดูแลของสถาบันพระปกเกล้า ประกอบด้วยองค์กรต่างๆ รวมแล้วมากถึง ๑,๐๐๐ องค์กร^๓

สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ย่อมมีส่วนไม่มากนักน้อยต่อพัฒนาการประชาธิปไตยในส่วนของภาคประชาชนที่สามารถเข้ามามีส่วนในการขับเคลื่อนกลไกการเมืองภาคประชาสังคม (civil society) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ทั่วโลกยอมรับ

ประการสำคัญภาคราชการรวมตลอดถึงนักการเมืองเริ่มตระหนักและรับรู้ถึงความจำเป็นแห่งการบริหารจัดการที่ดี (good governance) ว่าเป็นสิ่งที่พวกตนสามารถตรวจสอบและซักถามในวาระโอกาสต่างๆ ได้ตลอดเวลา อันเป็นผลของการมีองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเข้ามาทำหน้าที่โดยตรงทั้งในส่วนของ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) กระทั่งทำให้ฉายาที่เคยมีการเรียกขานในอดีตต่อ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในแวดวงราชการ หรือ ปปป. ว่า “เป็นเสือกระดาษ” ได้กลายเป็นสิ่งที่นักการเมืองและข้าราชการที่นอกราชการบังหลวพากันเกรงกลัว ดังจะเห็นได้จากหลายคดีที่ทาง ปปช. สามารถดำเนินการกระหังศาลมีคำสั่งลงโทษได้อย่างเฉียบขาด^๔

ในแง่ความเคลื่อนไหวของกองทัพภายหลังการรัฐประหาร จากการได้มีโอกาสสอบถามพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับนายทหารระดับสูงที่ผู้เขียนได้มีโอกาสพบปะทั้งในการบรรยายในสถาบันการศึกษาชั้นสูงของกองทัพและในการร่วมประชุมคณะอนุกรรมการทหารสภาผู้แทนราษฎร พบว่า ทางกองทัพมีแนวโน้มในทางที่ไม่เห็นด้วยและไม่ประสงค์จะเห็นการกระทำรัฐประหารดังที่แล้วว่า มาอีก ด้วยเหตุผลของความต้องการเป็น “ทหารอาชีพ (professionalism)” ที่ไม่ต้องการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตนเองเห็นว่ามิใช่ความชำนาญเชี่ยวชาญเฉพาะ และสัมพันธ์ต่อการถูกวิพากษ์วิจารณ์ในทางอันไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมรอบข้างทั้งใน

^๓ ที่มา: เว็บไซต์สภาพัฒนาการเมือง www.pdc.go.th

^๔ นับแต่วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๔๘ – ๖ ตุลาคม ๒๕๕๑ คณะกรรมการ ปปช. ได้มีการดำเนินการเรื่องการกล่าวหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทุจริตต่อหน้าที่ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ รวมทั้งได้มีมติชี้มูลความผิดทางวินัย ทางอาญา และร้ายรายผิดปกติกิจจำนวน ๑๓๑ เรื่อง อาทิ กรณีการกล่าวหานายวัฒนา อัศวเหม กับพวกใช้อำนาจหน้าที่ในขณะเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย บังคับ ช่มชู้เงินหรือจูงใจให้ราษฎรขายที่ดิน ตำบล คลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ให้โดยมิชอบ (ที่มา: เอกสารผลงานคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในรอบ ๒ ปี (๖ ตุลาคม ๒๕๔๘ – ๖ ตุลาคม ๒๕๕๑) สำนักงาน ป.ป.ช. ตุลาคม ๒๕๕๑)

และต่างประเทศเช่นที่แล้วๆ มา

นอกจากนั้นภายหลังที่รัฐธรรมนูญฉบับถาวรปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีผลบังคับใช้ บรรดา นายทหารของกองทัพที่มีบทบาทนำในการทำรัฐประหารหลายคนพยายามไม่ปรากฏตัวต่อ สาธารณะ ทั้งพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน และพลเอกสະพรัง กัลยาณมิตร มีเพียงแกนนำของ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) บางคน เช่น พลอากาศเอก ชลิต พุกผาสุข ที่ค่อนข้างมีความ ชัดเจนในจุดยืนต่อการกระทำที่ผ่านมาและได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนบ่อยครั้งเมื่อมีสถานการณ์ เฉยชูหน้าระหว่างฝ่ายที่มีความเห็นแตกต่างกันระหว่างกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) และกลุ่มแนวร่วมเพื่อประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) โดยเฉพาะในเรื่อง ของการแก้ไขรัฐธรรมนูญและการแต่งตั้งโยกย้ายนายทหารในช่วงเวลาที่ผ่านมา

เป็นที่น่าสังเกตว่า นายทหารที่ถูกจับตามองและถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชนและ ทางกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยค่อนข้างมากอีกท่านหนึ่งคือ พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบกคนปัจจุบัน ด้วยมีการตั้งข้อสังเกตถึงการเดินทางไปต่างประเทศ ร่วมกับคณะของอดีตนายกรัฐมนตรีสมัคร สุนทรเวช บ่อยครั้งในระหว่างการดำรงตำแหน่ง และ ยังมีทำที่ยึดถือ “ความเป็นกลาง” ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงจากการปะทะกันของกลุ่ม ประชาชนที่มีความเห็นขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่ม นปช. และกลุ่มพันธมิตรฯ โดยเฉพาะ ความรุนแรงครั้งล่าสุดอันเกิดจากการสลายการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรฯ บริเวณหน้ารัฐสภา กระทั่งมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจากเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก

สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ทำให้มีการคาดการณ์ถึงความไม่เป็นเอกภาพในกองทัพ ซึ่งมักเป็น ปัญหาทุกครั้งในการโยกย้ายแต่งตั้งนายทหารระดับสูง แม้แต่การโยกย้ายนายทหารก่อนสิ้น ปิงบประมาณ ๒๕๕๑ ก็ยังคงมีข้อกล่าวหาเชื่อมโยงไปถึง อดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ซึ่งอยู่ ระหว่างดำเนินการขอลี้ภัยทางการเมืองอยู่ที่ประเทศอังกฤษในขณะนี้ว่า มีส่วนสำคัญต่อการ โยกย้ายแต่งตั้งข้าราชการและกำหนดทิศทางการบริหารราชการแผ่นดินในด้านต่างๆ ของรัฐบาล นายสมัคร สุนทรเวช ตลอดทั้งรัฐบาลชุดปัจจุบันที่มีนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี

ทั้งนี้สื่อมวลชนได้เปิดเผยรายชื่อนายทหารที่เป็นเพื่อนร่วมชั้น โรงเรียนเตรียมทหาร ในรุ่นเดียวกับ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร (เตรียมทหารรุ่น ๑๐) ซึ่งได้รับการสนับสนุนให้ได้เป็นผู้นำ เหล่าทัพและมีความก้าวหน้าในการโยกย้ายแต่งตั้งหลายนาย^๓

สิ่งเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ข้าราชการในทุกองคาพยพต่างไม่มั่นใจต่อ การตัดสินใจเข้าผสมกลมกลืนกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอย่างชัดเจน ในด้านหนึ่งแม้จะมองว่ากองทัพได้

^๓ ที่มา: หนังสือพิมพ์ข่าวสด วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๑

ถอนตัวออกไปจากการปกครองไปแล้วเมื่อส่งคืนอำนาจกลับคืนสู่ประชาชน แต่บทบาทของกองทัพที่ค่อนข้างสงบและยืนยงในการไม่ปฏิวัติรัฐประหารจากผู้บัญชาการทหารบกแทบทุกครั้งที่มีการถูกตั้งคำถามก็ยังไม่ได้รับความเชื่อถือของประชาชน ทั้งนี้อาจเกิดจากประสบการณ์ในอดีตรวมไปถึงความเคลื่อนไหวของนายทหารทั้งในและนอกราชการที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนขึ้นวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง ทำให้หลายคนไม่มั่นใจว่ากองทัพ หรือเหล่าทหารได้ถอยออกไปจากระบบการเมืองจริงหรือไม่^๓

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันอันเป็นผลพวงของการรัฐประหาร กับประเด็นข้อถกเถียง

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มีผลบังคับใช้ ได้เริ่มมีข้อวิพากษ์วิจารณ์หลายประการ โดยเฉพาะความพยายามของฝ่ายรัฐบาลในแก้ไขรัฐธรรมนูญในหลายมาตราที่เป็นชนวนนำไปสู่ความขัดแย้งในทุกวันนี้ระหว่างฝ่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับฝ่ายแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ซึ่งมีการมองกันว่าเป็นความพยายามในการแก้ไขเพื่อช่วยเหลืออดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร กับพวก ตามข้อกล่าวหาของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีประเด็นอื่นที่ควรพิจารณาโดยเฉพาะกรรมวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) และสมาชิกวุฒิสภา (สว.) ซึ่งยังคงมีข้อโต้แย้งกันอยู่หลายประการ

การย้อนกลับไปสู่ระบบการเลือกตั้งแบบ “ผู้มีสิทธิเลือกตั้งหนึ่งคนสามารถเลือกผู้สมัครได้หลายคน” ซึ่งถูกวิจารณ์ว่าเป็นการสร้างกลไกให้เกิดระบบการเมืองแบบหลายพรรค (multi-party system) เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความกังวลในหมู่นักการเมืองและนักวิชาการจำนวนมากไม่น้อยว่า ระบบการเมืองที่ถูกออกแบบด้วยข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญเช่นนี้ อาจนำประเทศกลับไปสู่ระบบการปกครองในวิถีทางที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีตเมื่อหลายสิบปีก่อน ที่มีการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองโดยไม่คำนึงถึงประเทศชาติของบุคคลทางการเมืองในการซื้อขาย

^๓ เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๑ ตัวแทนกองทัพทุกเหล่าทัพและผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประกอบด้วย พล.อ.ทรงกิตติ จักกาบาตร์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พลเรือเอก กำธร พุ่มหิรัญ ผู้บัญชาการทหารเรือ พล.อ.อนุพงษ์ เผ่าจินดา ผู้บัญชาการทหารบก พล.อ.อิทธพร ศุภวงศ์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ และ พล.ต.อ.พัชรวาท วงษ์สุวรรณ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ได้ร่วมออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์สีช่อง ๑ ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ถึงท่าทีของกองทัพในการเข้ามาคัดค้านให้รัฐบาลนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ รับผิดชอบต่อเหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๑ บริเวณหน้ารัฐสภา

ตำแหน่ง และเป็นการสร้างความอ่อนแอต่อการเจริญเติบโตของระบบพรรคการเมือง

นอกจากนั้นการกำหนดขนาดพื้นที่ของเขตเลือกตั้งซึ่งมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิมและการกำหนดจำนวนผู้แทนราษฎรและวุฒิสมาชิกอย่างคงที่ไว้ในรัฐธรรมนูญ อาจเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและศักยภาพในการดูแลปัญหาต่างๆ ของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งในส่วนของวุฒิสมาชิกอาจเป็นที่ยอมรับได้ เนื่องจากบทบาทหน้าที่ของวุฒิสมาชิกมิใช่การนำงบประมาณที่ได้จากการแปรรูปไปใช้จ่ายในพื้นที่เขตเลือกตั้งเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้งดังเช่นวิธีการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการ

การเลือกตั้งในระบบใหม่มีข้อวิจารณ์ถึงผู้เกี่ยวข้องในการร่างรัฐธรรมนูญว่า เป็นไปโดยพื้นฐานของความไม่เชื่อมั่นในระบบการเลือกตั้งแบบเดิมที่ทำให้เกิดระบบพรรคการเมืองที่เข้มแข็งมากเกินไป โดยเฉพาะพรรคการเมืองที่มีฐานสนับสนุนทางการเงินที่เข้มแข็ง นอกจากนี้การได้มาซึ่ง สส. ในระบบสัดส่วน และ สว. ในระบบการสรรหา ปรากฏภาพสะท้อนของการแบ่งแยกตัวของสองฝักฝ่ายอย่างเห็นได้ชัดในการประชุมรัฐสภาหลายครั้งนับแต่ได้จำนวน สส. และ สว. ครบถ้วนตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญ

ยิ่งไปกว่านั้นประเด็นเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองที่อดีตพรรคไทยรักไทย (ทรท.) ต้องพบกับจุดจบและทำให้กรรมการบริหารพรรคจำนวน ๑๑๑ คน มีการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลานาน ๕ ปี^๓ เป็นอีกหนึ่งในข้อวิจารณ์เกี่ยวกับข้อกำหนดที่ถูกตั้งคำถามค่อนข้างมากทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและเห็นขัดแย้งออกไป ซึ่งในส่วนของฝ่ายสนับสนุนนั้นมองว่าการยุบพรรคการเมืองพร้อมด้วยการสั่งห้ามกรรมการบริหารพรรคเกี่ยวข้องกับการเมืองเช่นนี้ คือ วิธีการที่เฉียบขาดรวดเร็วและได้ผลอย่างยิ่งที่จะสามารถสร้างสรรค์การเมืองให้เกิดความโปร่งใสได้แบบ “ก้าวกระโดด” บนสมมติฐานที่เชื่อว่า ตำแหน่งทางการเมืองเท่าที่ผ่านมายังคงวนเวียนอยู่เพียงญาติพี่น้องคนใกล้ชิดของนักการเมือง ไม่ต่างกับการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวของคนไม่กี่ตระกูล^๔

ซึ่งผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ เป็นบทพิสูจน์หนึ่งว่า การออกแบบระบบที่ดีเลิศเพียงใด แต่ในที่สุดแล้วนักการเมืองยังคงอาศัยช่องว่างของกฎหมายที่ไม่ว่าจะมีความ

^๓ เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา ๒๓๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๕๐

^๔ เห็นได้ชัดเจนว่าในการร่วมกันสรรหานายกรัฐมนตรีคนใหม่แทนที่นายสมัคร สุนทรเวช ซึ่งพ้นจากตำแหน่งไปนั้น ทั้งพรรคร่วมรัฐบาลและแกนนำพรรคร่วมรัฐบาล คือ พรรคพลังประชาชน ได้สนับสนุนให้นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ซึ่งมีศักดิ์เป็นน้องเขยของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เข้ามาดำรงตำแหน่ง นอกจากนี้รายชื่อรัฐมนตรีร่วมคณะก็ชัดเจนว่ายังเป็นการจัดสรรตามสัดส่วนจำนวน สส. ในพรรคแต่ละพรรค ที่เรียกกันว่า “ระบบโควตา” มากกว่าการพิจารณาถึงความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

พยายามอุดช่องโหว่อย่างไร นักการเมืองและนักกฎหมายที่ชั่วของก็ยังคงสามารถเล็ดรอดหรือสามารถแหวกหาจุดอ่อนที่ทำให้ตนเองและพวกพ้องได้ประโยชน์อยู่เสมอ โดยการเลือกตั้งทั่วไปครั้งล่าสุดยังคงพบว่ามีตัวแทนของนักการเมืองที่เข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองทดแทนบุคคลที่ต้องห้ามทางการเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก มีทั้งภรรยา บุตร หรือเครือญาติ^๓

ด้วยเหตุดังกล่าวกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจึงมีความพยายามในการนำเสนอแนวคิดด้วย “การเมืองใหม่” ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับอัตราส่วนของ สส. ที่มาจากการแต่งตั้งในปริมาณที่มากกว่า สส. จากการเลือกตั้งถึงกว่า ๒ เท่าตัว ดังที่เรียกกันว่า ระบบ ๗๐/๓๐ กระทั่งทางแกนนำพันธมิตรต้องใช้เวทีปราศรัยในการระดมสมองและเชิญชวนผู้ร่วมชุมนุมตลอดทั้งนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ร่วมให้ข้อมูลหรือปรับแก้ให้แนวคิด “การเมืองใหม่” สอดคล้องกับความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

ถือได้ว่าผลพลอยได้ในทางบวกจากการรัฐประหารอีกประการหนึ่งคือ ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนอย่างไม่เคยมีมาก่อน แต่ภายใต้ความตื่นตัวเช่นนี้ ย่อมมีทั้งผู้เห็นด้วยและผู้ที่อาจมองได้ถึงการข้ามขั้นตอนในการก้าวเดินที่ไกลเกินจุดแห่งความสมดุลที่ควรจะเป็นหรือไม่ อาทิ กรณีกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเดินขบวนประท้วงและบุกกรุกเข้าไปยังสถานีโทรทัศน์เอ็นบีที ทำเนียบรัฐบาล ตลอดทั้งการเข้าไปในพื้นที่สนามบินของท่าอากาศยานหลายแห่ง ได้ทำให้ภาพลักษณ์แห่งการเคลื่อนไหวชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธของพันธมิตรฯ ถูกตำหนิและมีกลุ่มประชาชนจำนวนไม่น้อยแสดงความไม่เห็นด้วยผ่านสื่อมวลชนและในกระดานสนทนาตามเว็บไซต์ต่างๆ อยู่พอสมควร

นอกจากนั้นแล้ว การวิพากษ์วิจารณ์ถึงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญต่อกรณีการขาดคุณสมบัติความเป็นรัฐมนตรีของนายสมัคร สุนทรเวช ดังคำตัดสินวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ^๔ เป็นอีกข้อถกเถียงที่ได้ถูกหยิบยกมากล่าวถึงอย่างกว้างขวางไม่น้อยไปกว่ากัน เนื่องจากคำวินิจฉัยชี้

^๓ คอลัมน์ “กล้าได้กล้าเสีย” หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๑

^๔ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญลงมติเอกฉันท์ว่า นายสมัคร มีความีผิดตาม มาตรา ๒๖๗ และ มาตรา ๑๕๒ วรรคหนึ่ง (๗) จึงวินิจฉัยว่าผู้ถูกร้องสิ้นสุดความเป็นรัฐมนตรีของนายฯ เฉพาะตัว และเมื่อความเป็นรัฐมนตรีของนายฯ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๕๒ จึงเป็นเหตุให้รัฐมนตรีทั้งคณะพ้นจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๕๐ วรรค ๑ (๑) แต่ด้วยความเป็นรัฐมนตรีของนายฯ เป็นการสิ้นสุดลงเฉพาะตัวทำให้รัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีที่เหลือยังอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่ารัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๕๑ ที่มา: หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๕๑

ขาดของศาลรัฐธรรมนูญย่อมผูกพันทุกองค์กร” อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีผลบังคับใช้ และได้มาซึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดใหม่ครบองค์คณะ ก็อาจกล่าวได้ว่า การพิพากษาคดีที่ส่งผลให้นายสมัคร สุนทรเวช อดีตนายกรัฐมนตรีขาดคุณสมบัติกระทั่งต้องพ้นจากตำแหน่งไป เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมเพิ่มความสนใจต่อบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญมากยิ่งขึ้น และ ณ ปัจจุบันยังคงมีคดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองที่ทางคณะกรรมการการเลือกตั้งส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ซึ่งหลายฝ่ายเชื่อกันว่า พรรคพลังประชาชน (พปช.) ที่ถูกมองเป็นพรรคสาขาหรือเป็นตัวแทนของพรรคไทยรักไทยดั้งเดิมนั้น มีแนวโน้มค่อนข้างสูงที่จะถูกตัดสินให้ยุบพรรค หากยึดมาตรฐานในการพิจารณาพรรคไทยรักไทยที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้

ระบบตรวจสอบทางการเมืองที่เข้มแข็ง

แน่นอนว่าในทฤษฎีของผู้ที่ไม่เห็นด้วยหรืออยู่ในสถานะที่ต้องถูกตรวจสอบโดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญในมาตรา ๒๒๕-๒๕๔^๓ เฉพาะอย่างยิ่ง คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) มีผลให้นักการเมืองจำนวนมากไม่น้อยเกิดความระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติและให้ความเคารพยำเกรงต่อกฎหมายมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เนื่องด้วยนักการเมืองจำนวนมากไม่น้อยต้องพ้นตำแหน่งหรือถูกเพิกถอนสิทธิทางการเมือง ซึ่งเป็นผลจากการกระทำความผิดที่บัญญัติไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งก็ดี รวมทั้งการกระทำผิดต่อการแสดงทรัพย์สินและหนี้สินต่างๆ ในกฎหมายของ ป.ป.ช. ได้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์หลายต่อหลายรายด้วยกัน

ทั้งนี้การตรวจสอบทางการเมืองที่เข้มแข็งอย่างเป็นทางการ อาทิ หน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่กล่าวถึงข้างต้นจะไม่สามารถสัมฤทธิ์ผลได้หากปราศจากความร่วมมือหรือได้รับความไว้วางใจจากประชาชนทุกภาคส่วน ความสำเร็จในวันนี้ของหน่วยงานไม่ว่าจะเป็น กกต. หรือ ป.ป.ช. ก็ดี พบว่าภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนในการช่วยขับเคลื่อนและเป็นหูเป็นตาให้กับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองอีกแรงหนึ่ง ดังเช่นในกรณีของ ป.ป.ช. นอกจากการมี ป.ป.ท. หรือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตภาครัฐ เข้ามาเสริมงานปราบปรามการทุจริตของ

^๓ ในมาตรา ๒๑๖ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ความตอนหนึ่งว่า “... คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ”

^๓ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ประกอบด้วย คณะกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ปรากฏในหมวด ๑๑ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ ส่วนที่ ๑ องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

ป.ป.ช. อยู่ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมแล้ว ยังมีองค์กรภาคประชาสังคมที่เรียกตนเองว่า ป.ป.ช. ภาคประชาชนเกิดขึ้น เป็นส่วนเสริมที่ทำให้ศักยภาพในการตรวจสอบการประพฤติมิชอบของทั้งนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความเข้มข้นและน่าจะมีผลในทางเพิ่มพูนศักยภาพต่อกลไกป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้อย่างเด่นชัด

สรุป

จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงที่เป็นพัฒนาการภายหลังการรัฐประหาร ๑๕ กันยายน มีส่วนในการสร้างเสริมความสามารถในการตรวจสอบทางการเมืองและทำให้การเมืองภาคประชาชนมีความเข้มแข็งอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่หลายฝ่ายให้การสนับสนุนและมุ่งหวังที่จะได้เห็นการเมืองสามารถดำเนินได้หลากหลายนอกเหนือจากการถูกจำกัดวงแคบอยู่เพียงบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นนักการเมืองในรัฐสภาเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕ ในภาพรวมต้องยอมรับว่าได้สร้างผลกระทบต่อภาพลักษณ์ความต่อเนื่องของบรรยากาศความเป็นประชาธิปไตยและความเชื่อมั่นต่อการเมืองการปกครองของประเทศไทยในสายตาชาวโลกเป็นอย่างยิ่ง ความเสียหายในเชิงเศรษฐกิจเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่สามารถวัดเป็นมูลค่าได้ แต่ความเสียหายอันเปรียบเสมือนต้นทุนในการล้มล้างระบอบความเชื่อที่เรียกกันว่า “ระบอบทักษิณ (Thaksinocracy)” ยังคงมีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางแม้ในทุกวันนี้ว่า มีผลคุ้มค่าต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมาหรือไม่ ซึ่งแน่นอนว่าผู้ให้การสนับสนุนความคิดดังกล่าวย่อมเชื่อมั่นว่า หากปล่อยให้การบริหารภายใต้อดีตนายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร ดำเนินต่อไป มูลค่าความเสียหายที่อาจไม่สามารถประเมินค่าได้อาจมีมากกว่านี้หลายเท่า ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีการดังกล่าวนี้ ย่อมให้เหตุผลที่รับฟังได้ในอีกด้านหนึ่งว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในความเชื่อที่ว่าคนขี่ม้าขาว (man on horse back) ในการเข้ามาแก้ไขปัญหาคืออย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ได้เคยสอนบทเรียนให้กับประเทศไทยและชาวไทยมาครั้งแล้วครั้งเล่า ซึ่งหากภาคประชาชนในช่วงเวลาที่ผ่านมามีความเข้มแข็งและขาดศักยภาพในการเข้ามาทัดทานอำนาจของฝ่ายการเมืองและผู้นำทหารในอดีต ความเป็นประชาธิปไตยเช่นทุกวันนี้คงไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยง่าย

ยิ่งกว่านั้นการรัฐประหาร ไม่มีหลักประกันใดๆ ว่า ในที่สุดผู้มีอำนาจจะมีความจริงใจหรือพร้อมจะคืนอำนาจให้กับประชาชนได้เมื่อใด การตรวจสอบอำนาจรัฐในช่วงเวลาการรัฐประหารก็ไม่สามารถกระทำได้ เพราะสื่อมวลชนและการเคลื่อนไหวทางการเมืองใดๆ ย่อมจะถูกสั่งห้ามและถูกยับยั้งด้วยมาตรการทางกฎหมายที่กำหนดโดยผู้มีอำนาจในขณะนั้น จึงจำเป็นที่ผู้อ่านจะต้องพิจารณาและวินิจฉัยด้วยตนเองว่า ผลพวงในทางบวกของการรัฐประหารกับมูลค่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการรัฐประหาร สิ่งใดจะให้ประโยชน์สูงสุดต่อประเทศและสังคมไทยมากกว่ากัน

บทที่ ๓

การปฏิรูปกระบวนการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรี ในฐานะองค์กรฝ่ายบริหาร

แม้ว่าในขณะที่ดำเนินการศึกษาวิจัยนี้ ประเทศไทยยังอยู่ภายใต้การบริหารจัดการปกครองโดยคณะบุคคลที่เรียกตนเองว่า คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) แต่เชื่อว่าในอีกไม่นานนัก คณะผู้บริหารประเทศในรูปแบบการยอมรับของสากลที่เรียกว่า “คณะรัฐมนตรี” ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนแผนนโยบายต่างๆ จะต้องเข้ารับหน้าที่และบริหารจัดการประเทศอย่างเต็มรูปแบบแทนคณะบุคคลข้างต้นตามแนวทางประชาธิปไตยซึ่งเป็นค่านิยมสำคัญของ คสช. ที่เสมือนสัญญาประชาคมต่อประชาชนเพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในอดีตอย่างมีกรอบเวลาที่ชัดเจน

รวมทั้งการจัดร่างรัฐธรรมนูญการปกครองและรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่คาดว่าจะมีขึ้นหลังจากนี้ จะเป็นแม่แบบในการกำหนดทิศทางวิธีการและการปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐและด้วยทำนองคลองธรรมดังความคาดหวังของสังคม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การเข้าสู่ตำแหน่งของคณะรัฐมนตรีในอนาคตจำเป็นต้องมีกระบวนการถูกวิพากษ์ตรวจสอบโดยสาธารณะในลักษณะเดียวกับวิธีการที่เรียกว่า public hearing ซึ่งใช้ในการรับฟังความคิดเห็นในโครงการในทุกขนาดและงบประมาณที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน เพื่อให้ภาคประชาชนและสาธารณะได้มีส่วนในการตรวจสอบบุคคลและคณะบุคคลที่จะเข้ารับตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ

อย่างไรก็ดีผลจากคำสั่งของ คสช. ตามประกาศฉบับที่ ๑๑ ให้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ สิ้นสุดลงและ มีการแก้ไขให้คงบางมาตราในเวลาต่อมากระทั่งมีคำสั่งให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว และให้มีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญบางฉบับยังคงมีผลบังคับใช้ปรากฏอยู่ในประกาศฉบับที่ ๕๗ นั้น ทำให้หลักเกณฑ์ที่มีอยู่ก่อนการเปลี่ยนแปลงด้วยประกาศและคำสั่งดังกล่าวอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นส่วนใหญ่ ทำให้การศึกษาและข้อเสนอแนะต่างๆ จะยังคงอ้างอิงรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเป็นพื้นฐานในการแนะนำเสนอความคิดเห็น ซึ่งเชื่อว่ารัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวไปถึงรัฐธรรมนูญฉบับถาวรที่จะดำเนินการให้มีขึ้นในอนาคต น่าจะยังคงเนื้อหาสาระและบทบัญญัติสำคัญๆ ส่วนใหญ่ของรัฐธรรมนูญฉบับเดิมไว้เช่นเดิม ดังนั้นข้อวินิจฉัยต่อไปนี้อาจยังมีข้อจำกัดในแง่ของการวิเคราะห์ไปตามกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับเดิมก่อนการเข้ายึดอำนาจของ คสช.

ตามมาตรา ๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ อำนาจอธิปไตย เป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า คณะรัฐมนตรีเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยในทางบริหาร คณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี หรือ รัฐมนตรีมี ๒ ในฐานะ กล่าวคือ เป็น “ฝ่ายบริหาร” ซึ่งใช้อำนาจบริหารตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น มีมติอนุมัติเห็นชอบนโยบาย โครงการ แผนงานต่างๆ ที่จัดทำขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภา ก่อนเข้ารับบริหารราชการแผ่นดิน เสนอร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เสนอให้ตราพระราชกำหนดและพระราชกฤษฎีกา กำหนดให้มีการออกเสียงประชามติ ทำสนธิสัญญา และดำเนินการอื่น ๆ ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และ ในฐานะเป็นองค์กรสูงสุดใน “ฝ่ายปกครอง” มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน การใช้อำนาจดังกล่าวมีสภาพเป็นการใช้อำนาจทางปกครอง และการมีมติดังกล่าวในหลายกรณีก็อาจเกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของต่อประชาชนได้ด้วย

นี่คือที่มาของเหตุผลที่กระบวนการตัดสินใจหรือการมีมติในเรื่องใดๆ ของ คณะรัฐมนตรีจำเป็นต้องกระทำด้วยความระมัดระวังรอบคอบอย่างยิ่ง จึงมีหน่วยงานองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีมาด้วยกันเพื่อให้แน่ใจว่า กระบวนการตัดสินใจจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบนพื้นฐานความถูกต้องชอบธรรม อย่างไรก็ตาม นักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ในฐานะองค์กรหลักซึ่งทำหน้าที่ดูแลกระบวนการต่างๆ ให้ดำเนินไปตามหลักเกณฑ์วิธีการที่วางไว้นั้น กำลังเผชิญกับปัญหาอุปสรรคหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการขาดแคลนกำลังคน ทรัพยากรด้านต่างๆ ในการบริหารจัดการไม่เพียงพอ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็น ทำให้เกือบเรียกได้ว่าแทบเป็นไปไม่ได้เลยที่จะให้บุคลากรของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีสามารถปฏิบัติงานได้เต็มประสิทธิภาพภายใต้ภาระงานที่หนักมากดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้

นอกจากนี้การตัดสินใจหรือการมีมติใดๆ ของคณะรัฐมนตรีแม้จะเป็นการดำเนินการ ในฐานะขององค์กรสูงสุดของฝ่ายบริหารก็จำเป็นต้องดำเนินการไปตามด้วยทกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับกฎกติกาที่มีอยู่ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีมีบทบาทในการทำหน้าที่สนับสนุนให้ กระบวนการตัดสินใจเป็นไปอย่างถูกต้องรอบคอบ เพราะการผิดพลาดไม่ว่าจะด้วยเจตนาหรือขาดเจตนาอาจถูกดำเนินคดีที่นำไปสู่การฟ้องอาชญากรรม หรือกระทำการถอดถอนการดำรงตำแหน่งอันเนื่องมาจากการกระทำผิดต่อกฎหมายได้ตลอดเวลา เพราะปัจจุบันภาคประชาชนตื่นตัวมีความรู้เท่าทันต่อการดำเนินการทางการเมืองของภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะรัฐมนตรีคือตัวแทนปวงชนที่ได้รับฉันทานุมัติให้เข้ามาบริหารจัดการประเทศโดยตรง ย่อมต้องได้รับความไว้วางใจจาก

ประชาชนและสถาบันพระมหากษัตริย์ที่รับมอบอำนาจจากองค์พระประมุขสูงสุด (sovereign) ให้เข้ามาปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์เพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศชาติ ดังที่ก่อนเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีทุกคนมีหน้าที่ต้องถวายสัตย์ปฏิญาณตนก่อนทุกครั้ง (มาตรา ๑๗๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐) ซึ่งรวมไปถึงองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญที่ปฏิบัติหน้าที่เสมือนผู้แทนพระองค์ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจธิปไตยทั้งสามด้าน (บริหาร นิติบัญญัติ (มาตรา ๑๒๓) และ ตุลาการ (มาตรา ๒๐๑)) จะต้องถือปฏิบัติเช่นเดียวกัน

แต่เท่าที่ผ่านมาการเสนอเรื่องเพื่อให้คณะรัฐมนตรีมีมติหรือตัดสินใจนั้นขึ้นอยู่กับองค์กรที่เรียกว่า “คณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องฯ” ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่ายโดยเฉพาะข้าราชการพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าเสนอเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีรวมทั้งข้าราชการการเมืองที่ได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรีให้ทำหน้าที่ประธานคณะทำงานด้วยวัตถุประสงค์ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายรวมทั้งระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

สำหรับปัญหาหลักที่พบเห็นจากคดีปกครองที่มีการฟ้องร้องเพื่อให้มีการเพิกถอนมติของคณะรัฐมนตรีนั้นมีที่มาจากกรกระทำที่ไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญซึ่งเป็นสิ่งที่กำหนดไว้ในกฎหมายรวมทั้งสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งมีประเด็นใหม่ที่ไม่อาจมองข้ามได้ อาทิ หลักการว่าด้วยความเป็นนิติรัฐ หลักแห่งความเป็นธรรม และหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งมักถูกละเลยหรือถูกละเมิดอยู่บ่อยครั้ง

ทั้งนี้ ตามมาตรา ๕ (๑) และ (๓) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.๒๕๔๒ และหากเป็นคดีพิพาทเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของพระราชกฤษฎีกาหรือกฎที่ออกโดยคณะรัฐมนตรี หรือโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี ก็อาจฟ้องโดยตรงต่อศาลปกครองสูงสุดได้ โดยไม่ต้องฟ้องคดีต่อศาลปกครองชั้นต้นก่อน ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการที่ดำเนินการในศาลปกครองฝรั่งเศส กฎหมายปกครองฝรั่งเศสให้สิทธิผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ผ่านการพิจารณาหรือลงมติของคณะรัฐมนตรีได้ ซึ่งผู้ฟ้องคดีมุ่งขอให้ศาลปกครองเพิกถอนนิติกรรมทางปกครอง เพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากละเมิดที่เกิดจากการกระทำดังกล่าว มิได้มีเจตนาที่จะเป็นการดำเนินคดีต่อคณะรัฐมนตรีหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจโดยตรง

สำหรับคดีที่ฟ้องเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีในประเทศไทยนั้น จากการรวบรวมคดีปกครองที่ฟ้องคณะรัฐมนตรีนับแต่มีการเปิดดำเนินการของศาลปกครองตั้งแต่วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๔ จนถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๕๑ พบว่า มีการฟ้องคณะรัฐมนตรีรวม ๓๘ คดี โดยคดีส่วนใหญ่ที่ฟ้องนั้นมักจะอ้างว่า มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวออกโดยไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน หรือ

วิธีการอันเป็นสาระสำคัญตามที่กฎหมายกำหนด เนื้อหาของมติคณะรัฐมนตรีขัดต่อหลักความเสมอภาคหรือมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือออกโดยขัดต่อหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด และที่น่าสังเกตในเบื้องต้นคือ ในคดีดังกล่าวไม่ได้ฟ้องเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีโดยอ้างว่า การเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีกระทำโดยไม่ถูกต้องตามกระบวนการและขั้นตอนการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๔๘ และระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๔๘ ซึ่งเป็นขั้นตอนการกลั่นกรองเรื่องภายในของฝ่ายบริหาร ไม่ใช่ประเด็นเกี่ยวกับวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่จะทำให้มติคณะรัฐมนตรีไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ศาลจะพิพากษาหรือมีคำสั่งให้เพิกถอนได้

แม้กระนั้นอาจพอสรุปผลแห่งการฟ้องร้องคดีปกครองเพื่อเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีได้ ดังนี้

๑. จากคดีทั้งหมดจำนวน ๑๘ คดีที่ฟ้องเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีต่อศาลปกครองนั้น ศาลมีคำสั่งให้รับคำฟ้องไว้พิจารณาเพียง ๑๑ เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ ๖๑ ของคดีทั้งหมดที่ฟ้องเท่านั้น

๒. คดีที่ศาลมีคำสั่งให้รับคำฟ้องไว้พิจารณานั้นเป็นคดีฟ้องเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีที่มีลักษณะเป็นคำสั่งทางปกครอง จำนวน ๔ คดี และมติคณะรัฐมนตรีที่มีลักษณะเป็นกฎ จำนวน ๕ คดี

๓. จากคดีที่ฟ้องเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีที่เป็นคำสั่งทางปกครองทั้ง ๔ เรื่องนั้น ศาลเห็นว่ามติคณะรัฐมนตรีนั้นชอบด้วยกฎหมายหรือคณะรัฐมนตรีเป็นฝ่ายชนะคดีทุกเรื่อง

๔. จากคดีที่ฟ้องเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีที่เป็นคำสั่งทางปกครองที่กล่าวมาในข้อ ๓. นั้น จะเห็นได้ว่า การฟ้องคดีได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าคดีนั้นเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครอง และผู้ฟ้องคดีได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขการฟ้องคดีหรือไม่เท่านั้น ส่วนมติคณะรัฐมนตรีนั้นจะชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ก็เป็นเรื่องที่ศาลปกครองจะต้องพิจารณาต่อไปในเนื้อหาของคดีแต่ละเรื่อง

๕. การฟ้องเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีที่มีลักษณะเป็นกฎ มีจำนวน ๕ คดี โดยศาลมีคำพิพากษาไม่เพิกถอนกฎเนื่องจากเห็นว่าออกโดยชอบด้วยกฎหมายหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ คณะรัฐมนตรีชนะคดี มีจำนวน ๔ คดี ส่วนคดีที่เหลืออีก ๕ คดีนั้น ศาลพิพากษาให้เพิกถอนมติคณะรัฐมนตรีที่มีลักษณะเป็นกฎ โดยเห็นว่าออกมาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

๖. เหตุที่ศาลเห็นว่ามติคณะรัฐมนตรีไม่ชอบด้วยกฎหมายใน ๕ คดีนั้น นอกจากจะมีการกระทำที่ขัดต่อหลักเกณฑ์ที่กฎหมายเฉพาะต่าง ๆ กำหนดไว้แล้ว ยังมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการที่มติคณะรัฐมนตรีนั้นมีเนื้อหาที่ขัดต่อหลักกฎหมายทั่วไปและดำเนินการไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอนและวิธีการที่เป็นสาระสำคัญ

ทั้งนี้จากผลการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า ทั้งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรีฯ และระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์ และวิธีการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีฯ มีสาระสำคัญที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๕๕๐

ประเด็นว่าด้วยความชอบด้วยกฎหมายของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรีฯ และระเบียบว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรี พุทธศักราช ๒๕๔๘

โดยหลักแล้ว คณะรัฐมนตรีต้องใช้อำนาจและปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วยตนเอง แต่อาจมอบหมายให้นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีทำแทนได้ เมื่อกฎหมายให้อำนาจไว้และไม่ใช่เรื่องที่คณะรัฐมนตรีต้องทำเองเฉพาะตัว และการมอบอำนาจนั้นไม่ขัดกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ทั้งนี้มาตรา ๗ ของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรีฯ เรื่องการมอบอำนาจของคณะรัฐมนตรี เป็นบทบัญญัติที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๓๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ.๒๕๔๕ ซึ่งเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ การมอบอำนาจเป็นการทั่วไปของคณะรัฐมนตรีภายใต้หลักเกณฑ์ตามมาตรา ๗ ของพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวจึงสามารถกระทำได้โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย แต่การมอบอำนาจเป็นการทั่วไปของคณะรัฐมนตรีตามมาตรา ๗ ถือเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไปที่คณะรัฐมนตรีต้องใช้อำนาจด้วยตนเอง การพิจารณาว่าเรื่องใดมอบอำนาจได้หรือไม่นั้น จึงต้องตีความโดยเคร่งครัด หากไม่ใช่เรื่องที่เป็นภารกิจประจำหรือมีการวางแผนปฏิบัติที่ชัดเจนในเรื่องดังกล่าวไว้แล้ว ก็ต้องกลับไปใช้หลักเกณฑ์ปกติที่ว่าคณะรัฐมนตรีต้องใช้อำนาจดังกล่าวด้วยตนเอง จะมอบอำนาจไม่ได้ และเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้แก้ไขบทบัญญัติบางมาตราที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรี ทำให้บางกรณีในการเสนอเรื่องต่อคณะรัฐมนตรีไม่อาจจะใช้แนวทางปฏิบัติเดิมมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาได้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า เรื่องที่นำเสนอคณะรัฐมนตรีเป็นรายกรณีตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๗ ของพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุมคณะรัฐมนตรีฯ สามารถแยกพิจารณาได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ เรื่องที่คณะรัฐมนตรีสามารถมอบอำนาจได้ และเรื่องที่ไม่สมควรกำหนดให้คณะรัฐมนตรีมอบอำนาจ ประกอบด้วย กรณีตามมาตรา ๔ (๕) และ (๗) เฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่รัฐธรรมนูญบัญญัติจำกัดอำนาจของคณะรัฐมนตรีไว้ เช่น มาตรา ๑๕๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

ขณะเดียวกันมาตรา ๕ แห่งพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการเสนอเรื่องและการประชุม คณะรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๔๘ เปิดช่องไว้รองรับสิ่งที่เรียกว่า “วาระจร” ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอยู่บ้าง แต่ปัญหานี้มิได้อยู่ที่กฎเกณฑ์ เพราะหากคณะรัฐมนตรียังไม่มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่เพียงพอ ก็ควรชะลอหรือเลื่อนการตัดสินใจออกไปก่อน มิฉะนั้นหากมีการร้องขอให้มีการตรวจสอบและศาลมีคำพิพากษาว่ามติคณะรัฐมนตรีเรื่องนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมาย คณะรัฐมนตรีก็ต้องรับผิดชอบตามสมควรแก่กรณี ทั้งในทางการเมืองหรือในทางกฎหมาย แม้ว่าที่ผ่านมามีเพียงคดีปกครองที่ถูกฟ้องร้องเพิกถอนมติคณะรัฐมนตรี โดยเป็นมติคณะรัฐมนตรีที่เกิดจากการนำเสนอเข้าสู่การพิจารณาเป็น “วาระจร” อยู่หนึ่งคดี (ตามคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ พ. ๓๕/๒๕๕๐ กรณี ฟ้องเพิกถอน พระราชกฤษฎีกากำหนดอำนาจ สิทธิประโยชน์ของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) พ.ศ.๒๕๔๔ เป็นเรื่องที่หน่วยงานเจ้าของเรื่องนำมาเสนอในวันประชุม คณะรัฐมนตรี) แต่ศาลปกครองมิได้นำเอาประเด็นว่าด้วย “วาระจร” มากกล่าวอ้างในคำพิพากษาให้คณะรัฐมนตรีเป็นฝ่ายแพ้คดีแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังมีประเด็นว่าด้วยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๒๐ ที่ยังมีผลบังคับใช้ในกรณีที่ไม่ใช่นโยบายหรือไม่ใช่เรื่องสำคัญ และมีระเบียบปฏิบัติปกติอยู่แล้ว ให้นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งได้รับมอบหมายให้สั่งหรือปฏิบัติราชการแทนนายกรัฐมนตรี พิจารณาให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติไปได้ แล้วนำเสนอคณะรัฐมนตรีทราบ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นประเด็นใดจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังอย่างยิ่ง เนื่องด้วยได้ทำการศึกษาพบว่าในหลายคดีมีปัญหาเกิดขึ้นด้วยเหตุที่มติของคณะรัฐมนตรีมีผลกระทบต่อสิทธิและหน้าที่ของบุคคล ซึ่งการฟ้องคดีนั้นเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญรับรองแก่บุคคล จะห้ามบุคคลฟ้องคดีไม่ได้ แม้มติคณะรัฐมนตรีจะเป็นมติที่ชอบด้วยกฎหมายก็ตาม แต่หากบุคคลที่ได้รับผลกระทบเห็นว่ามติดังกล่าวไม่ชอบด้วยกฎหมายและเข้าหลักเกณฑ์ที่จะฟ้องคดีได้ บุคคลนั้นก็ย่อมมีสิทธิฟ้องคณะรัฐมนตรีต่อศาล ดังนั้น “การตัดสินใจ” ใดๆ ของคณะรัฐมนตรีจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถหลีกเลี่ยงหรือลด โอกาสที่จะถูกฟ้องร้องดำเนินคดีได้ประการหนึ่ง ก็โดยที่มติดังกล่าวต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่มีอย่างเพียงพอและครบถ้วน คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ควบคู่ไปกับการพิจารณาประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ต่อส่วนรวม

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงมีข้อเสนอแนะในแง่ของกระบวนการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีในประเด็นที่เชื่อว่าหากมีการปรับปรุงพัฒนาจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จะสามารถส่งผลให้การตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีในอนาคตต่อจากนี้ สามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่สังคมส่วนรวมดังต่อไปนี้

ประการแรก หลักแห่งความรับผิดชอบร่วมกัน

ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าคณะรัฐมนตรี คือ คณะบุคคลที่ร่วมกันดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินและจะต้องร่วมกันตัดสินใจให้ความเห็น ตลอดทั้งรับผิดชอบในผลการกระทำที่ออกมาเป็นมติ คำสั่ง หรือกฎที่ใช้บังคับหรือส่งผลกระทบต่อบุคคลต่างๆ ในสังคม

ประการที่สอง ประสิทธิภาพของคณะกรรมการกั่นกรองเรื่อง

สืบเนื่องจากปัญหาที่ภาระความรับผิดชอบและจากการศึกษาวิจัยของผู้เชี่ยวชาญในอดีตได้ยืนยันสถิติตัวเลขเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรีไว้อย่างน่าสนใจว่าในช่วงระยะเวลานับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนับจำนวนมติคณะรัฐมนตรีได้มากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ เรื่อง ย่อมเป็นเรื่องยากที่คณะรัฐมนตรีจะสามารถใช้เวลาในการบริหารราชการแผ่นดินทั้งหมดทำการพิจารณาเรื่องที่เข้าสู่การพิจารณาทุกเรื่องอย่างละเอียดได้ ความจำเป็นในการมอบหมายตัวแทนหรือผู้ที่รับผิดชอบซึ่งมีความรู้ความเชี่ยวชาญในการเข้ามากั่นกรองเรื่องที่จะนำเสนอเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ประการที่สาม การเร่งแก้ปัญหากรอบเวลาที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาการเสนอเรื่องแต่ทำไม่ได้จริงในทางปฏิบัติ

ปัญหาประการหนึ่งที่น่าไปสู่อุปสรรคในกระบวนการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีคือ เรื่องของกรอบเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัดและไม่เพียงพอสำหรับการพิจารณาข้อมูลต่างๆ อย่างรอบด้าน แม้ว่าในระยะเบื้องต้นการเสนอเรื่องเพื่อเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีจะมีการกำหนดกรอบเวลาต่างๆ ไว้เป็นขั้นเป็นตอน และพยายามสร้างมาตรฐานและเพื่อเหลือเวลาให้กับคณะรัฐมนตรีได้มีเวลาเพียงพอในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ

ประการที่สี่ การยึดหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี

หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (good governance) เป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยที่ช่วยให้การตัดสินใจจะต้องมีการคำนึงถึงหลักสำคัญหลักใหญ่ อันได้แก่ ความโปร่งใส ตรวจสอบได้ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม หลักแห่งจิตสำนึกสาธารณะ (public accountability) หลักคุณธรรม/จริยธรรม หลักประสิทธิภาพ หลักความคุ้มค่า ประหยัด และเสมอภาค เพื่อลดปัญหาการที่คณะรัฐมนตรีอาจถูกฟ้องร้อง ดำเนินคดี อย่างไม่จำเป็น ซึ่งหากมีผลร้ายจะนำไปสู่การดำเนินการทางการเมือง และอาจไปถึงขั้นถอดถอนตำแหน่งหรือยุบพรรคการเมืองได้ในที่สุด

ประการที่ห้า ข้อเสนอในการแก้ไขปรับปรุงพระราชกฤษฎีกาและระเบียบ

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันได้บัญญัติรองรับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้เกิดขึ้นทันทีตามรัฐธรรมนูญ ทำให้หน่วยงานรัฐเจ้าของเรื่องที่น่าเสนอเข้าสู่การพิจารณาตัดสินใจของคณะรัฐมนตรี จะต้องปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติให้สอดคล้องกับ

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่เปลี่ยนแปลงไป และหลายเรื่องที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งที่ใหม่ที่ การพิจารณาตัดสินใจหรือการมีมติใดๆ จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังรอบคอบอย่างยิ่ง เช่น กรณีมาตรา ๑๕๐ เกี่ยวกับการทำข้อตกลงกับต่างประเทศ การทำอนุสัญญา สนธิสัญญา กฎบัตร หรือบันทึกความเข้าใจ และในมาตรา ๕๗ รัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพแก่ ประชาชนมากขึ้นในการเข้ามามีส่วนร่วมตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล (public hearing) กำหนดให้ต้องมีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในโครงการหรือกิจกรรมใดๆ ที่มี ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนก่อนดำเนินการหรือต้องทำการศึกษาและประเมินผล กระทบก่อนดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดหรือดำเนินการอื่นใด เป็นต้น

ขณะเดียวกันข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมายระเบียบต่างๆ ที่เข้าข่ายไม่เข้ากับ สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป อาทิ ประมวลกฎหมาย อาญาของประเทศไทยมีอายุยาวนานกว่าห้าทศวรรษ มีการใช้กฎหมายดังกล่าวเป็นฐานในการ พิจารณาโทษานุโทษของผู้กระทำความผิดทางอาญามาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๕๕ แต่ที่เก่าแก่ยิ่งกว่า กฎหมายฉบับดังกล่าว คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่มีมาก่อนร่วมๆ ยี่สิบปีเต็ม (ฉบับต้นทาง คือ มีการประกาศใช้มาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๗) แน่นนอนว่าการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย เหล่านี้ได้มีมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งปัจจุบันได้มีคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายหรือคณะทำงานชุด ต่างๆ ของหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งคณะกรรมการกฤษฎีกาและอื่นๆ ต่างได้นำเสนอการแก้ไข ชำระข้อกฎหมายให้ทันสมัย ก็ยังคงมีจุดอ่อนข้อบกพร่องอยู่หลายเรื่อง บางครั้งได้กลายเป็นปัญหา สร้างความเหลื่อมล้ำในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนอยู่เนืองๆ ทำให้บางคนมองว่า กฎหมายมีช่องโหว่และผู้ซึ่งสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทั้งด้วยความรู้ความสามารถและ ทรัพยากรต่างๆ จะได้เปรียบมากกว่า

ทำให้คณะรัฐมนตรีจำเป็นต้องมาคิดพิจารณาว่า ในท่ามกลางกระแสเรียกร้องให้มีการ ยกเครื่องปฏิรูปประเทศอย่างขนานใหญ่โดยประชาชนทุกหมู่เหล่า ในวันที่โอกาสสำคัญอยู่ในการ ควบคุมดูแลของ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เห็นควรจะต้องพิจารณาให้ชัดเจนเบ็ดเสร็จ เต็มขาดให้ได้ว่า จะทำอย่างไรกับกฎเกณฑ์กติกาหลายๆ อย่าง ตั้งแต่บทลงโทษ ทั้งที่เป็นค่าปรับ การลงโทษในรูปแบบต่างๆ รวมไปถึง กระบวนการวิธีทางการดำเนินคดีอาญาซึ่งใกล้ชิดกับ ประชาชนทุกเพศวัย ให้ได้เห็นร่องรอยของข้อกฎหมายที่ชำรุดบกพร่องก่อเกิดการได้เปรียบ เสียเปรียบกันทางยุติธรรม เพื่อหาทางกำจัดจุดอ่อนเหล่านั้นให้จงได้

ตัวอย่างล่าสุด ซึ่งเป็นอุทาหรณ์สำคัญ และน่าจะเป็นข้อบกพร่องหรือข้อจำกัดใน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่กฎหมายอาจตามหลังความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่กระบวนการ ตัดสินหรือกำหนดโทษยังไม่ครอบคลุมหรือแยกแยะระหว่างคนป่วย คนปกติ ได้ค่อนข้างยาก คือ

กรณีผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งหนึ่งปรากฏตามข่าวในสื่อต่างๆ มีชื่ออ้างว่า “เป็นลมชัก” ในขณะที่ขับรถยนต์ของตน แต่ได้มีอาการป่วยกะทันหันในขณะที่ขับรถก่อให้เกิดอุบัติเหตุทำให้เด็กนักเรียนบาดเจ็บล้มตายนับสิบคน ถือเป็นเรื่องราวร้ายแรงมาก หากเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นในประเทศที่มีกฎหมายเข้มแข็งครอบคลุมและมีบทบัญญัติให้มีการตรวจสอบพิสูจน์ถึงสภาวะจิตและร่างกายของผู้ป่วย ในขณะที่กระทำความผิดได้อย่างชัดเจนจะทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคมได้มากกว่านี้ แต่ด้วยในวันนั้นยังไม่ชัดเจนนักว่า นอกจากการเยี่ยมปลอบขวัญผู้ได้รับบาดเจ็บและครอบครัวผู้เสียชีวิตแล้ว กระบวนการรับผิดทางสังคมของผู้กระทำความผิดที่ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายใดๆ เขียนบัญญัติไว้ ได้มีการตระหนักถึงตัวแบบของสังคมนานาชาติบ้างหรือไม่ เช่น เคยเห็นการแสดงความรักชอบของบุคคลสาธารณะต่างๆ ขอลาออกจากตำแหน่งบางคนที่มีฐานะและสถานภาพทางสังคมสูงบางรายในต่างประเทศ หากทางเดียวด้วยการตั้งกองทุนหรือหาช่องทางส่งเสริมให้ความรู้ เตือนสติผู้คนทุกๆ ไป ขณะเดียวกันก็ควรพิจารณาว่าเราจะดำเนินการประการใดกับ “ข้อบัญญัติในกฎหมายอาญาและวิธีพิจารณาความอาญาในกรณีกระทำให้อื่นถึงแก่ความตาย” คล้ายๆ กันนี้บ้างหรือไม่ เนื่องด้วยเคยมีเหตุการณ์กระทำการด้วยประมาทก็ดี หรือ การมีข้ออ้างเกี่ยวกับความเจ็บป่วยทางกายทางใจเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาค่อนข้างบ่อยครั้งมากขึ้น สังเกตได้จากการนำเสนอข่าวสารทางสื่อสารมวลชนในระยะหลัง

โดยที่หลักกฎหมายของบ้านเราถือเอา “กรรมเป็นเครื่องชี้เจตนา” เพราะระบบกฎหมายอยู่ในลักษณะของการกล่าวหา (accusatorial system) ซึ่งใครเป็นผู้กล่าวหา บุคคลนั้นจะต้องรับภาระในการพิสูจน์การกระทำความผิดของบุคคลที่ตนกล่าวหา ทำให้มีเรื่องที่น่าจะยากยิ่งสำหรับผู้ซึ่งไม่สามารถมีทุนรอนหรือทรัพยากรมาก

ตัวอย่างในประเด็น “ผู้กระทำความผิดอ้างความเจ็บป่วย” ถือเป็นเรื่องน่าเห็นอกเห็นใจ หากข้ออ้างนั้นๆ มีมูลความจริง เพราะกระบวนการในการพิสูจน์ทางการแพทย์และการสาธารณสุขสามารถศึกษาวิเคราะห์ ทั้งเจตนา (intent) รวมไปถึงมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด (motive) ได้ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์และวิชาชีพเฉพาะทางอื่นๆ แต่ ภาระการพิสูจน์เป็นสิ่งที่ทางฝ่ายผู้กล่าวหา (หรือฝ่ายโจทก์) จะต้องดำเนินการให้ศาลเห็นพ้องว่า จำเลยได้กระทำความผิดจริง” ซึ่งในส่วนของ “เจตนาในการกระทำความผิด” ยังไม่ยากเท่ากับการหามูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด (motive) ที่อาจต้องมีกระบวนการสืบค้นพิสูจน์ทราบทั้งใช้เวลาและถึงท้ายสุดกระบวนการยุติธรรมอาจไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่าจำเลยมีมูลเหตุจูงใจใดๆ อยู่เบื้องหลังการกระทำความผิดหรือไม่ แต่ที่ได้เห็นกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลได้นำเอาวิธีการ “คุมประพฤติ (probation)” มาใช้ และให้มีการสืบเสาะหาข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจของศาล ถือเป็นความก้าวหน้าแต่อาจยังมีข้อจำกัดอยู่ในคดีที่โทษค่อนข้างไม่รุนแรงอยู่ในขอบอำนาจ

ที่ศาลจะสามารถสั่งคุมประพฤติได้ ทั้งนี้ อาจด้วยขาดปัจจัยงบประมาณ บุคลากร และกระบวนการทางเทคนิคสมัยใหม่ ทำให้มาตรการในการ “สืบเสาะหาข้อมูลในเชิงลึกเพื่อให้ได้รับทราบและเข้าถึงแรงจูงใจของจำเลย” ในคดีสำคัญต่างๆ หรือคดีที่มีอัตราโทษสูงกว่านี้ ยังไม่ค่อยได้รับการดำเนินการในทางปฏิบัติเด่นชัดเท่ากับในบางคดีที่มูลฐานความผิดและอัตราโทษที่ได้รับอยู่ในข่ายที่สามารถวางมาตรการ “คุมประพฤติผู้กระทำความผิด” ได้

บทที่ ๔

การปฏิรูปส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตนศึกษา สำหรับประชาชนและการวิเคราะห์ผลสำรวจ

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัตนศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไปซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์สอบถามข้อมูลในประเด็นที่คณะผู้วิจัยประสงค์จะได้คำตอบซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเบื้องต้น (preliminary research) เพื่อเป็นฐานความคิดในการเสนอแนะแนวทางปฏิรูปการส่งเสริมองค์ความรู้ให้แก่ประชาชน ดังคำกล่าวหาที่มักได้รับทราบอยู่เสมอมาว่า ความเป็นอัตนศึกษายังไม่พร้อมสำหรับสังคมไทยเนื่องด้วยประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องของ “ความเป็นอัตนศึกษา” อย่างถ่องแท้ ทั้งนี้วิธีการดำเนินการวิจัยได้อาศัยแหล่งข้อมูลที่สำคัญดังต่อไปนี้ คือ

๑. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาจากหนังสือ เอกสาร บทความ หลักสูตร รวมทั้งคำบรรยายในหลักสูตรวิชาชีพต่างๆ เช่น นักการศึกษา หรือครูผู้ทำหน้าที่ให้ความรู้ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เพื่อนำมาใช้อ้างอิงประกอบในการให้รายละเอียดที่จำเป็นต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรรวมทั้งภูมิหลังที่สำคัญของการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาอัตนศึกษา

๒. การสัมภาษณ์นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตรอัตนศึกษาเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบเป็นข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม

๓. การสำรวจภาคสนาม (field survey) เป็นการนำเอาความรู้ในเชิงทฤษฎีและผลจากการศึกษาที่เกี่ยวข้องมาออกแบบคำถามกำหนดกรอบแนวความคิดรวบยอดของการศึกษาวิจัยก่อนจะนำไปดำเนินการทดสอบความเชื่อมั่นและความแม่นยำของข้อคำถามต่างๆ กับกลุ่มตัวอย่างทดลอง (pilot study)

สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามนั้นทางคณะผู้ดำเนินการวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ประชาชนโดยแบ่งตามเพศ กลุ่มอายุ วุฒิการศึกษา มีจำนวนทั้งหมด ๑,๕๕๘ กลุ่มตัวอย่าง โดยใช้นิสิตนักศึกษาผู้ช่วยงานศึกษาวิจัยทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ต่างๆ ของกรุงเทพมหานครทั้ง ๕๐ เขต

การสุ่มตัวอย่างได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) ในแต่ละเพศ โดยคัดกรองผู้ไม่อยู่ในข่ายที่ต้องการออกไป เมื่อทราบแน่ชัดจากการสอบถามว่าผู้ตอบคำถามมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ซึ่งมีใช้กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการ

ในกรณีคำถามสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวางในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ถึงกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้ประชาธิปไตยภายในสังคมไทย ทั้งกรณีของการให้การศึกษาอบรมในระบบการศึกษาแบบปกติกับการมีช่องโอกาสอื่นๆ ในการเรียนรู้ไม่ว่าจะผ่านสื่อ การศึกษาอบรมโดยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน รวมทั้งประสบการณ์ตรงของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายและรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด โดยการสร้างแบบสอบถามของกลุ่มประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ตามลำดับดังนี้ คือ

๑. ศึกษาทฤษฎี เอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดจินตภาพ (mind map) ของงานวิจัยในภาพรวมว่ามีสิ่งใดบ้างที่มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงในสิ่งที่ต้องการศึกษา ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชน และนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงให้เป็นคำถามสำหรับซักถามกลุ่มเป้าหมายต่อไป

๒. ทดลองนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นทำการศึกษาวิจัยเชิงทดลอง (pilot study) กับกลุ่มประชากรภายในเขตพื้นที่ปทุมวันซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยจำนวน ๕๐ ชุด เพื่อทดสอบผลที่ได้รับ อาทิ อำนาจจำแนกกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามของข้อคำถามในแต่ละข้อ ความยากง่ายของข้อคำถาม และตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรง (validity) รวมทั้งความน่าเชื่อถือ (reliability) ของแบบสอบถาม เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขให้แบบสอบถามมีประสิทธิภาพในการซักถามและตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยที่วางไว้มากที่สุด

๓. เมื่อได้ผลเป็นที่ประจักษ์และเป็นไปตามหลักวิชาของกระบวนการศึกษาวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางคณะผู้ศึกษาวิจัยได้แบ่งแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาวิจัยสำหรับกลุ่มประชากรที่เป็นประชาชนทั่วไปนี้เป็น ๓ ส่วน กล่าวคือ

๓.๑ เป็นคำถามที่เกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ ประเด็นว่าด้วย เพศ อายุ และระดับการศึกษา โดยจะสังเกตเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นด้วยข้อจำกัดของการวิจัยในด้านต่างๆ ทำให้ประเด็นข้อคำถามจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เตรียมไว้สำหรับการศึกษาในเชิงลึกสำหรับการศึกษาวิจัยในโอกาสต่อไป

๓.๒ เป็นคำถามที่มุ่งวัดการรับรู้ตลอดทั้งทัศนคติของประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรประชาธิปไตยสำหรับพวกเขาเอง โดยมีข้อคำถามรวม ๗ ข้อ และมีประเด็นสำคัญที่ทางคณะผู้วิจัยประสงค์จะทำการศึกษายู่ด้วยกันรวม ๔ ประเด็นหลัก ได้แก่

๓.๒.๑ ประเด็นในเรื่องของ “ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมกับการศึกษาอบรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรการพัฒนาประชาธิปไตย” ปรากฏอยู่ในข้อคำถามที่ ๑ (ตั้งคำถามถึงประสบการณ์ตรง) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการตอบแบบสอบถามในข้อต่อๆ ไป เพราะเป็นการซักถามถึงประสบการณ์ว่า “เคย” หรือ “ไม่เคย” ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาอบรมภายใต้หลักสูตรการพัฒนาประชาธิปไตย จึงจะเห็นได้ว่าจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละข้อถัดไปจะมีจำนวนรวมที่แตกต่างกันนั่นคือ ในบางข้อจะมีจำนวนรวม ๑,๕๕๘ คน ขณะที่บางข้อคำถามมีจำนวนรวม ๑,๓๘๐ คน และ ข้อคำถามที่ ๒ ตั้งคำถามถึงช่องโอกาสในการได้รับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยของแต่ละบุคคล

๓.๒.๒ ประเด็นเกี่ยวข้องกับเนื้อหาของ “หลักสูตรการพัฒนาประชาธิปไตยที่ประชาชนควรทราบ” ทั้งนี้ผู้ที่ตอบข้อคำถามต่างๆ เหล่านี้จะเป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์ในการเข้ารับการศึกษาดูแบบการเรียนรู้อบรมประชาธิปไตยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งมาแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งคือได้ตอบในข้อ ๑ ว่า “เคยมีประสบการณ์”

ซึ่งคำถามทั้งหมดที่เกี่ยวข้องจะปรากฏอยู่ในข้อคำถามที่ ๓ (ความคิดเห็นหรือทัศนคติของแต่ละบุคคลต่อภาพรวมของหลักสูตรการพัฒนาประชาธิปไตยสำหรับประชาชนที่ตนเองพบเห็นหรือมีประสบการณ์ตรง) ข้อคำถามที่ ๔ (องค์ความรู้ที่ประสงค์จะให้คงไว้ในหลักสูตรการพัฒนาประชาธิปไตยเพื่อประชาชน) ข้อคำถามที่ ๕ (ความคาดหวังของแต่ละบุคคลที่จะได้รับการเข้ารับการอบรมในหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตย ทั้งนี้คณะผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดกรอบให้เลือกไว้ ๔ ประเด็นหลัก คือ ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย ความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ สิทธิเสรีภาพ ความรู้ในการตรวจสอบอำนาจรัฐ และความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่ประชาชนควรทราบ) รวมทั้งข้อ ๘ เป็นการกำหนดให้ผู้ตอบคำถามเรียงลำดับความสำคัญขององค์ความรู้ที่สมควรบรรจุอยู่ในหลักสูตรมากที่สุด

๓.๒.๓ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์กร หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดดำเนินการให้มีการศึกษาดูแบบการเรียนรู้อบรมประชาธิปไตยสำหรับประชาชน

ทั้งนี้ ข้อคำถามดังกล่าวปรากฏอยู่ในข้อที่ ๖ ซึ่งได้ถามถึงความเห็นของผู้ตอบคำถามว่ามีความเห็นเช่นใดต่อ “รัฐบาลหรือผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยสำหรับประชาชน”

สำหรับคำถามในข้อนี้เป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนไม่ว่าเพศหญิงหรือชายที่ไม่ว่าจะเคยมีประสบการณ์หรือไม่มีประสบการณ์ในการเข้ารับการศึกษายอบรมในหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตย สามารถแสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ตามข้อมูลที่กำหนดไว้

๓.๒.๔ ประเด็นเกี่ยวกับ “ความสำคัญของการเมืองภาคประชาชน” สำหรับเหตุผลที่มีการตั้งประเด็นดังกล่าวนี้ขึ้นมา มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อวัดหรือทดสอบการรับรู้และการให้ความสำคัญกับกรณี “การเมืองภาคประชาชน” ที่สาธารณชนมีความคิดเห็นต่อแนวทางการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำลังได้รับความนิยมและกล่าวถึงอยู่ตลอดเวลา

สำหรับคำถามที่วัดความรู้ความเข้าใจในส่วนนี้จะปรากฏอยู่ในข้อคำถามที่ ๗ ซึ่งกำหนดให้ผู้ตอบคำถามเลือกตอบข้อที่ตนเองเห็นว่าเป็นบทบาทหน้าที่ของ “การเมืองภาคประชาชน” ตามที่ตนเองมีความเข้าใจ

๓.๓ เป็นส่วนที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามหรือให้สัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยเพื่อประชาชนได้อย่างอิสระ ซึ่งมีประชาชนจำนวนหนึ่งที่ไม่ให้ความเห็นในเรื่องดังกล่าว แม้จะมีจำนวนไม่มากและเป็นการแสดงความเห็นที่อาจซ้ำความกับคำตอบที่ได้รับในแบบสอบถามอยู่บ้างแล้ว ก็ถือได้ว่ามีประโยชน์และผู้ที่ศึกษาวิจัยได้นำความคิดเห็นดังกล่าวแทรกผสมผสานอยู่ในส่วนของบทสรุปและข้อเสนอแนะเช่นเดียวกับบทสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรทางการเรียนรู้ประชาธิปไตย

ซึ่งต่อจากนี้ไปจะเป็นการนำเสนอตารางผลการสำรวจความคิดเห็นที่ได้รับจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย พร้อมด้วยทำการวิเคราะห์ผลที่ได้รับในส่วนท้ายตารางเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงที่มาของข้อมูลและการตีความผลที่ได้รับให้เกิดประโยชน์ต่อการนำข้อมูลหรือผลลัพธ์ไปใช้ในการปรับปรุงดำเนินการพัฒนาหลักสูตรด้านการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนเพื่อมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมืองของประเทศอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

ตารางที่ ๔ - ๑ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยของแต่ละเพศ

การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตย							
เพศ	จำนวน(คน)				ร้อยละ (%)		
	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
จำนวน	๑,๕๕๘	๑,๐๒๖	๕๓๒		๑๐๐.๐๐%	๕๒.๔๐%	๔๗.๖๐%

ตารางที่ ๔ - ๒ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยของแต่ละช่วงอายุ

อายุ	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
๑๘-๒๕	๕๖๒	๒๓๖	๓๒๖		๒๘.๓๐%	๑๒.๐๕%	๑๖.๖๕%
๒๖-๓๐	๕๐๘	๒๔๗	๒๖๑		๒๕.๕๔%	๑๒.๖๑%	๑๓.๓๓%
๓๑-๔๐	๕๔๕	๓๕๕	๑๙๐		๒๗.๘๗%	๑๘.๓๔%	๙.๕๐%
๔๑-๕๐	๒๕๔	๑๕๔	๑๐๐		๑๕.๐๒%	๗.๘๗%	๗.๑๕%
๕๑ขึ้นไป	๔๕	๓๐	๑๕		๒.๕๐%	๑.๕๓%	๐.๕๗%
รวม	๑,๕๕๘	๑,๐๒๖	๕๓๒		๑๐๐.๐๐%	๕๒.๔๐%	๔๗.๖๐%

ตารางที่ ๔ - ๓ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยของระดับการศึกษา

การศึกษา	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
ต่ำกว่าปริญญาตรี	๔๓๘	๒๐๕	๒๓๓		๒๒.๓๗%	๑๐.๔๗%	๑๑.๙๐%
ปริญญาตรี	๑,๒๖๘	๖๑๖	๖๕๒		๖๔.๗๖%	๓๑.๔๖%	๓๓.๓๐%
ปริญญาโท	๒๐๑	๑๕๔	๔๗		๑๐.๒๗%	๗.๘๗%	๒.๔๐%
วุฒิอื่นๆ	๕๑	๕๑	-		๒.๖๐%	๒.๖๐%	๐.๐๐%
รวม	๑,๕๕๘	๑,๐๒๖	๕๓๒		๑๐๐.๐๐%	๕๒.๔๐%	๔๗.๖๐%

เกี่ยวกับประเด็นข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามดังปรากฏอยู่ในส่วนของตารางนำเสนอข้างต้นสามารถวิเคราะห์ผลได้ดังนี้ คือ

ในการดำเนินการสำรวจข้อมูล โดยให้นักศึกษาผู้ช่วยวิจัยทำการสำรวจความคิดเห็นของประชากรทั้ง ๕๐ เขตของกรุงเทพมหานคร ทางคณะผู้ศึกษาวิจัยได้เน้นให้มีการคัดกรองผู้ตอบแบบสอบถามโดยเลือกผู้ที่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งหรือผู้มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไป กระทั่งถึงวัยก่อนเกษียณอายุขึ้นไป (สาเหตุที่กำหนดอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป เนื่องจากคณะผู้วิจัยเห็นว่าเป็นอายุของผู้มีสิทธิในการเลือกตั้ง) โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่รวบรวมได้นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น เพศชาย จำนวน ๑,๐๒๖ คน และ เพศหญิง ๕๓๒ คน เป็นจำนวนรวมทั้งหมด ๑,๕๕๘ คน

กลุ่มอายุของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงอายุระหว่าง ๑๘ – ๔๐ ปี คิดเป็นประมาณร้อยละ ๘๒ ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

นอกจากนั้นการศึกษาส่วนใหญ่ของผู้ตอบแบบสอบถามจะเป็นผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี คือ ประมาณร้อยละ ๖๔ ดังปรากฏข้อมูลในตารางนำเสนอข้างต้น

ตารางที่ ๔ – ๔ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยของการอบรมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในด้านใดด้านหนึ่ง

๑. ท่านเคยเข้ารับการศึกษ อบรมความรู้เกี่ยวกับ ประชาธิปไตยในด้านใดด้าน หนึ่งหรือไม่ (ทั้งในระบบ และนอกระบบการศึกษา)	รวม	ชาย	หญิง	รวม%	ช.%	ญ.%
รหัส ๑ เคย	๑,๓๘๐	๘๒๑	๕๕๙	๗๐.๔๘%	๔๑.๕๓%	๒๘.๕๕%
รหัส ๒ ไม่เคย	๕๗๘	๒๐๕	๓๗๓	๒๙.๕๒%	๑๐.๔๗%	๑๕.๐๕%
รวม	๑,๙๕๘	๑,๐๒๖	๙๓๒	๑๐๐.๐๐%	๕๒.๐๐%	๔๗.๖๐%

สำหรับคำถามในข้อนี้ที่ต้องการถามเพื่อคัดกรองแยกประเภทผู้ตอบแบบสอบถามออกเป็นผู้มีประสบการณ์และผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ ในการเข้ารับการศึกษอบรมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในด้านใดด้านหนึ่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จำนวนประมาณร้อยละ ๗๐ เป็นผู้ที่เคยมีโอกาสผ่านการศึกษอบรมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในด้านใดด้านหนึ่ง (ทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา)

ตารางที่ ๔ – ๕ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
 ประชาธิปไตยของการอบรมความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยในทางใดมากที่สุด

๒.ท่านมีโอกาเรียนรู้อะไร ประชาธิปไตยในช่องทางใดมากที่สุด (เฉพาะผู้ตอบว่า เคย ในข้อ ๑)	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
รหัส ๑ ด้วยการศึกษาระบบที่มีการจัดการเรียนการสอน	๑๑๐	๘๒	๒๘		๗.๕๗%	๕.๕๔%	๒.๐๓%
รหัส ๒ สื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์	๘๒๕	๔๕๓	๓๗๒		๖๐.๐๗%	๓๕.๖๒%	๒๔.๓๕%
รหัส ๓ การเข้ารับการอบรมโดยองค์กรภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชน	๖๕	๔๑	๒๔		๕.๐๐%	๒.๕๗%	๒.๐๓%
รหัส ๔ อินเทอร์เน็ต	๓๗๒	๒๐๕	๑๖๗		๒๖.๕๖%	๑๔.๘๖%	๑๒.๑๐%
รหัส ๕ อื่นๆ	-	-	-		๐.๐๐%	๐.๐๐%	๐.๐๐%
รวม	๑,๓๘๐	๘๒๑	๕๕๙		๑๐๐.๐๐%	๕๕.๔๕%	๔๐.๕๑%

เมื่อสอบถามถึงช่องทางหรือโอกาสที่ได้รับการเรียนรู้ประชาธิปไตยทางช่องทางใดมากที่สุด ประชาชนจำนวนมากที่มีโอกาสในการเรียนรู้ประชาธิปไตยทางใดทางหนึ่งตอบว่าได้รับการเรียนรู้มากที่สุดจากสื่อ คือ เป็นจำนวนมากถึงร้อยละ ๖๐ ขณะที่รองลงมาประชาชนมีโอกาในการเรียนรู้ประชาธิปไตยผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต โดยมีจำนวนมากถึงร้อยละ ๒๖ ส่วนลำดับสามคือการเรียนรู้ผ่านระบบการศึกษาในระบบที่มีการจัดการเรียนการสอนอยู่เป็นปกติ คือ ประมาณร้อยละ ๘

ตารางที่ ๔ - ๖ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
 ประชาธิปไตยของการอบรมความเห็นต่อหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

๑. มีความเห็นต่อหลักสูตรการเรียนรู้ ประชาธิปไตยที่ท่านเคยมี ประสบการณ์ตรงหรือมีส่วนร่วมนั้น เป็นเช่นใด (เฉพาะผู้ตอบคำถามใน ข้อ ๑ ว่า เคยมีประสบการณ์ในการ เข้าร่วมหลักสูตร)	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
รหัส ๑ เป็นสิ่งไม่น่าสนใจ	๔๒๘	๑๘๓	๒๔๕		๓๑.๐๒%	๑๓.๒๖%	๑๗.๗๕%
รหัส ๒ เสียเวลาเปล่า	๓๖๘	๒๑๓	๑๕๕		๒๖.๖๗%	๑๕.๔๓%	๑๑.๒๓%
รหัส ๓ ประชาธิปไตยเป็นเรื่องของ คนชั้นสูง	๑๓๕	๗๕	๖๐		๑๐.๐๗%	๕.๔๓%	๔.๖๗%
รหัส ๔ เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนา ระบอบประชาธิปไตย	๓๔๕	๒๖๐	๘๕		๒๕.๐๐%	๑๘.๘๔%	๖.๑๖%
รหัส ๕ อื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น ควร บังคับเรียน ควรมีผู้สอนที่มีคุณภาพ จริงๆ ควรกำหนดเป็นหลายระดับให้ เกิดการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ควรให้ ท้องถิ่นห่างไกลมากกว่าเมืองหลวง ควรให้พรรคการเมืองเป็น ผู้ดำเนินการ ควรเรียนจาก ประสบการณ์จริงมากกว่าในชั้นเรียน ฯลฯ	๑๐๐	๘๕	๑๕		๗.๒๔%	๖.๑๕%	๑.๐๘%
รวม	๑,๓๘๐	๘๑๖	๕๕๕		๑๐๐.๐๐%	๕๕.๔๓%	๔๐.๕๗%

ในคำถามข้อนี้ได้ตั้งคำถามต่อผู้ตอบแบบสอบถามถึงความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรการ
 เรียนรู้ประชาธิปไตยเท่าที่เคยมีประสบการณ์ตรง หรือมีส่วนร่วมในทางใดทางหนึ่งนั้นเป็นเช่นใด
 พบว่าโดยส่วนมากจะพบว่าหลักสูตรที่ผ่านๆ มาไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากคำตอบ
 ที่เห็นว่า ไม่น่าสนใจมีถึงร้อยละ ๓๑ เสียเวลาเปล่า มากถึงร้อยละ ๒๖ และเป็นเรื่องเฉพาะของ
 คนชั้นสูงมีร้อยละ ๑๐ โดยประมาณ ในขณะที่มีบางส่วนเห็นว่า เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาระบอบ
 ประชาธิปไตยนั้น มีอยู่ประมาณร้อยละ ๒๕ หรือ ๑ ใน ๔ ของทั้งหมด

ตารางที่ ๔ – ๓ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อัน
 ประชาธิปไตยในประเด็นที่จะต้องคงไว้ในการเรียนการสอนหลักสูตรประชาธิปไตย

๔. ประเด็นใดที่จะต้องคงไว้ในการ เรียนการสอนในหลักสูตรการเรียนรู้อัน ประชาธิปไตย (เฉพาะผู้ที่ตอบในข้อ ๑ ว่า “เคย” มีประสบการณ์ในการ เข้ารับการศึกษาระดับหลักสูตรการ เรียนรู้ทางด้านประชาธิปไตย)	รวม	ชาย	หญิง	รวม%	ช.%	ญ.%
รหัส ๑ การกำจัดปัญหาการฉ้อ ราษฎร์บังหลวง	๕๖๖	๕๓๕	๓๕๑	๗๐.๐๐%	๔๑.๖๓%	๒๘.๓๗%
รหัส ๒ สิทธิและหน้าที่ของพลเมือง	๑๗๓	๑๒๓	๕๔	๑๒.๘๓%	๘.๕๑%	๓.๕๑%
รหัส ๓ รัฐธรรมนูญ	๖๕	๓๕	๓๐	๕.๐๐%	๒.๘๓%	๒.๑๗%
รหัส ๔ การเมืองภาคประชาชน	๑๐๐	๔๓	๕๗	๗.๒๕%	๓.๑๒%	๔.๑๓%
รหัส ๕ อื่นๆ เช่น ความมั่นคง การศึกษา วัฒนธรรม	๖๘	๔๑	๒๗	๔.๕๓%	๒.๕๗%	๑.๕๖%
รวม	๑,๓๘๐	๘๒๑	๕๕๙	๑๐๐%	๕๕.๔๕%	๔๐.๕๑%

ในข้อคำถามว่าด้วยประเด็นสำคัญของหลักสูตรที่จะต้องคงไว้ในการเรียนรู้อัน
 ประชาธิปไตยนั้นพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับเรื่องของการกำจัดปัญหา
 การฉ้อราษฎร์บังหลวง ซึ่งมีจำนวนผู้ตอบตัวเลือกนี้มากถึงร้อยละ ๗๐ ขณะที่เรื่องรองลงมาคือ
 สิทธิหน้าที่ของพลเมือง ร้อยละ ๑๒ ส่วนเรื่องรัฐธรรมนูญมีผู้ให้ความสำคัญเพียงร้อยละ ๕ น้อย
 กว่าเรื่องของการเมืองภาคประชาชนที่มีผู้ให้ความสำคัญมากกว่าคือร้อยละ ๗

ตารางที่ ๔ – ๘ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยที่ท่านคาดหวังสิ่งใดจากหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

๕. ท่านคาดหวังสิ่งใดจาก หลักสูตรการเรียนรู้ด้าน ประชาธิปไตยสำหรับประชาชน (เฉพาะผู้ที่ตอบในข้อ ๑ ว่า “เคย” มีประสบการณ์ในการเข้ารับการ อบรมหลักสูตร “การเรียนรู้ ประชาธิปไตยสำหรับประชาชน”)	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
รหัส ๑ ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ ประชาธิปไตย	๓๓๓	๔๕๓	๒๘๐		๕๖.๐๑%	๓๕.๓๒%	๒๐.๒๕%
รหัส ๒ ความรู้เกี่ยวกับบทบาท หน้าที่และสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน	๑๕๓	๘๖	๑๑๑		๑๔.๒๘%	๖.๒๓%	๘.๐๔%
รหัส ๓ ความสามารถในการ ตรวจสอบอำนาจรัฐ	๓๐๔	๑๖๔	๑๔๐		๒๒.๐๓%	๑๑.๘๘%	๑๐.๑๔%
รหัส ๔ มีความรู้เกี่ยวกับ รัฐธรรมนูญที่ประชาชนควร ทราบ	๑๐๖	๓๘	๒๘		๗.๖๘%	๕.๖๕%	๒.๐๓%
รวม (มีผู้ไม่ตอบจำนวน ๕ คน)	๑,๓๓๕	๘๒๑	๕๕๕		๑๐๐.๐๐%	๕๕.๔๕%	๔๐.๕๑%

ในประเด็นข้อคำถามถึงความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยที่ตนเคยมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในทางใดทางหนึ่งนั้น พบว่าประชาชนส่วนใหญ่
ร้อยละ ๕๖ ต้องการความรู้ใหม่เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย รองลงมาเป็นเรื่องของความสามารถ
ในการตรวจสอบอำนาจรัฐ ซึ่งมีจำนวนร้อยละ ๒๒ และความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และสิทธิ
เสรีภาพของประชาชนอยู่ที่ร้อยละ ๑๔ ส่วนความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่ประชาชนควรทราบอยู่ใน
อันดับสุดท้ายคือร้อยละ ๘ โดยประมาณ

ตารางที่ ๔ - ๕ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยที่ท่านคาดหวังสิ่งใดจากหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย

บ. ท่านเห็นว่ารัฐบาลหรือผู้เกี่ยวข้อง ควรทำอะไรในการพัฒนา หลักสูตรการเรียนรู้ด้าน ประชาธิปไตยสำหรับประชาชน	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
รหัส ๑ ควรกำหนดให้เป็นวาระ แห่งชาติ	๑,๑๖๓	๖๐๔	๕๕๙		๕๙.๔๐%	๓๐.๘๕%	๒๘.๕๕%
รหัส ๒ รัฐบาลและภาคเอกชนควร ร่วมมือกัน	๓๕๒	๒๑๓	๑๓๙		๑๓.๙๘%	๑๑.๐๘%	๖.๘๙%
รหัส ๓ นายกรัฐมนตรีควรเป็น ผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวในฐานะ หัวหน้ารัฐบาล	๙๕	๔๘	๔๗		๔.๘๕%	๒.๔๕%	๒.๔๐%
รหัส ๔ ต้องเปิดโอกาสทางการ ศึกษานอกระบบ โรงเรียนมากขึ้น	๒๔๘	๑๐๓	๑๔๕		๑๒.๖๓%	๕.๒๖%	๗.๔๑%
รหัส ๕ อื่นๆ เช่น ให้พรรคการเมือง รับไปดำเนินการ จัดกิจกรรมนอก หลักสูตรให้ผู้ศึกษาเห็นการปฏิบัติ จริง	๑๐๐	๕๔	๔๖		๕.๑๑%	๒.๓๖%	๒.๓๕%
รวม	๑,๙๕๘	๑,๐๒๖	๙๓๒		๑๐๐.๐๐%	๕๒.๔๐%	๔๗.๖๐%

ในคำถามว่ารัฐบาลหรือผู้เกี่ยวข้องควรทำอะไรในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้
ด้านประชาธิปไตยสำหรับประชาชนนั้น พบว่าประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า เป็นเรื่องที่รัฐบาลควรให้
ความสำคัญเทียบเท่าเรื่องสำคัญอื่นๆ โดยกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ มีจำนวนมากถึงร้อยละ ๖๐
โดยประมาณ รองลงมาคือต้องการให้ภาครัฐและเอกชนมีความร่วมมือดำเนินการ ประมาณร้อยละ
๑๓ และต้องการให้มีการศึกษานอกระบบ โรงเรียนมีจำนวนประมาณร้อยละ ๑๓

ตารางที่ ๔ – ๑๐ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยที่ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการเมืองในภาคประชาชน

๗. ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับ "บทบาทหน้าที่ของการเมืองภาค ประชาชนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ อย่างไร"	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
รหัส ๑ เป็นเรื่องปกติในระบบ ประชาธิปไตย	๑,๑๕๔	๖๐๑	๕๕๓		๕๘.๘๔%	๓๐.๖๘%	๒๘.๒๔%
รหัส ๒ มีส่วนช่วยทำให้ ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ ไม่เคยทราบมาก่อน	๒๕๑	๑๖๐	๙๑		๑๒.๘๒%	๘.๑๗%	๔.๖๕%
รหัส ๓ เป็นตัว่วงคล้ายกับ อำนาจรัฐ	๒๐๕	๑๑๖	๘๙		๑๐.๖๗%	๕.๘๒%	๔.๘๕%
รหัส ๔ ทำให้เสียงประชาชนทุก ชั้นได้รับความสนใจจากรัฐ	๒๐๒	๙๘	๑๐๔		๑๐.๓๒%	๕.๐๑%	๕.๓๑%
รหัส ๕ เป็นเวทีเรียนรู้ ประชาธิปไตยพื้นฐานให้ ประชาชน	๑๒๗	๔๑	๘๖		๖.๔๕%	๒.๐๕%	๔.๓๕%
รหัส ๖ อื่นๆ เช่น สร้างความ ปั่นป่วนวุ่นวายทางการเมือง สร้างความแตกแยกทางสังคม ขาดเป้าหมายที่ชัดเจน เป็น เครื่องกระตุ้นการทำงานภาครัฐ	๑๕	๑๐	๕		๐.๗๗%	๐.๕๑%	๐.๒๖%
รวม	๑,๕๕๘	๑,๐๒๖	๕๓๒		๑๐๐.๐๐%	๕๒.๔๐%	๔๗.๖๐%

ในข้อคำถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของการเมืองภาคประชาชนที่เป็นอยู่ในขณะนี้
ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องปกติในระบบการปกครอง ระบบประชาธิปไตย คือมีผู้เห็น
ด้วยมากถึงร้อยละเกือบ ๖๐ นอกนั้นจะมีความเห็นใกล้เคียงกันในประมาณร้อยละ ๑๐ คือ
ในประเด็นว่าจะมีส่วนช่วยให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่เคยทราบมาก่อน เป็นการถ่วงดุล
อำนาจรัฐและทำให้เสียงของประชาชนได้รับความสนใจจากรัฐมากขึ้น

ตารางที่ ๔ – ๑๑ การสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยที่ท่านเห็นว่าประเด็นใดควรเน้นหนักมากที่สุด

๘. ท่านเห็นว่าประเด็นใดควร เน้นหนักมากที่สุดในหลักสูตร การเรียนรู้ประชาธิปไตย	รวม	ชาย	หญิง		รวม%	ช.%	ญ.%
รหัส ๑ สิทธิหน้าที่และเสรีภาพ ของประชาชน	๓๕๖	๔๕๑	๓๐๕		๕๔.๓๘%	๓๒.๖๘%	๒๒.๑๐%
รหัส ๒ พรรคการเมืองและการ เลือกตั้ง	๖๕	๔๑	๒๔		๕.๐๐%	๒.๕๓%	๒.๐๓%
รหัส ๓ การแก้ปัญหาทุจริต คอร์รัปชัน (การฉ้อราษฎร์ บังหลวง)	๔๔๔	๒๔๓	๑๙๓		๓๒.๑๓%	๑๓.๕๐%	๑๔.๒๘ %
รหัส ๔ การตรวจสอบรัฐโดย ภาคประชาชน	๑๑๑	๘๒	๒๙		๘.๐๔%	๕.๕๔%	๒.๑๐%
รวม	๑,๓๘๐	๘๒๑	๕๕๙		๑๐๐.๐๐%	๕๙.๔๙%	๔๐.๕๑%

ในข้อคำถามว่าด้วยประเด็นใดที่ควรให้น้ำหนักมากที่สุดในหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตย พบว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิหน้าที่และเสรีภาพของประชาชน
ในปริมาณมากถึงร้อยละ ๕๔ ขณะที่เรื่องของ การแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน หรือการฉ้อราษฎร์
บังหลวง เป็นเรื่องรองลงมาคืออยู่ที่ร้อยละ ๓๒ แต่เมื่อผนวกกับการตรวจสอบรัฐโดยภาค
ประชาชนที่มีผู้ให้ความสำคัญประมาณร้อยละ ๘ จะทำให้ประเด็นเกี่ยวกับการสนใจเรื่องของความ
ถูกต้องชอบธรรม (ธรรมภิบาล) เป็นสิ่งที่ประชาชนให้ความสำคัญในระดับใกล้เคียงกับประเด็น
สิทธิหน้าที่และเสรีภาพของประชาชน

๕. คำถามปลายเปิด “ให้ท่านแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้
ประชาธิปไตยสำหรับประชาชน” อย่างอิสระ

ผู้ตอบแบบสอบถามในส่วนนี้ได้แสดงทัศนะต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้
ด้านประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง แม้จะมีจำนวนไม่มากนัก เนื่องด้วยส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านเวลา
และได้แสดงความคิดเห็นซ้ำกับสิ่งที่ได้มีการซักถามมาในข้อคำถามปลายเปิด ถึงกระนั้นผู้ตอบคำถาม
ในส่วนนี้จำนวนหลายคนได้เห็นในแนวทางเดียวกันว่า การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้าน
ประชาธิปไตยจำเป็นต้องเริ่มต้นจากครอบครัว รวมทั้งจะต้องให้มีการเรียนรู้ตั้งแต่เริ่มต้นของชีวิต
ในช่วงเยาว์วัยเพื่อการบ่มเพาะอุปนิสัยความคุ้นเคยกับความเป็นประชาธิปไตย ประการสำคัญ
การเรียนรู้ประชาธิปไตยจากประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองคือสิ่งที่
หลายคนมองว่าเป็นสิ่งจำเป็น ด้วยข้อคำถามและสาระสำคัญที่ได้รับจากแบบสอบถามนี้ทำให้
สามารถเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในทัศนะหรือความคิดของประชาชนโดยทั่วไปต่อหลักสูตร
การเรียนรู้ประชาธิปไตยที่ประชาชนมีความต้องการหรือปรารถนาจะมีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การร่าง
หลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนที่เหมาะสมต่อไปได้ในอนาคต ทั้งนี้รูปแบบ
กระบวนการจัดทำหลักสูตรพึงตระหนักถึงความต้องการของผู้เรียนรู้หรือกลุ่มเป้าหมายที่หลักสูตร
ต้องการให้ได้รับข้อมูลความรู้ที่ต้องการเผยแพร่เป็นหลักมากกว่าการจงใจหรือสอดใส่เนื้อหาที่ไม่
สามารถปรับใช้ได้กับโลกแห่งความเป็นจริง และที่สำคัญคือ “สื่อ” รวมทั้งช่องทางโอกาสในการให้
ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้เป็นสิ่งสำคัญเทียบเท่ากับเนื้อหาความรู้ที่หลักสูตรต้องการ
บ่มเพาะหรือเผยแพร่ออกไป ทำให้นักบริหารจัดการหลักสูตรจะต้องตระหนักถึงรูปแบบวิธีการ
และเนื้อหาของหลักสูตรไปพร้อมๆ กัน ซึ่งในบทต่อไปว่าด้วยบทสรุปและข้อเสนอแนะจะได้
ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นเหล่านี้

สรุป

จากแบบสอบถามที่ประชาชนทั่วไปทั้ง ๕๐ เขตในกรุงเทพมหานครได้ตอบและ
แสดงความคิดเห็น พบว่าประชาชนให้ความสำคัญกับเรื่องของสิทธิหน้าที่และเสรีภาพของ
ประชาชนในปริมาณมากถึงร้อยละ ๕๔ ขณะที่เรื่องของการแก้ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน หรือการฉ้อ
ราษฎร์บังหลวง เป็นเรื่องรองลงมาคืออยู่ที่ร้อยละ ๓๒ อย่างไรก็ตามก็มีประชาชนจำนวนไม่น้อยให้
ความสำคัญกับเนื้อหาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการตรวจสอบรัฐ โดยภาคประชาชนที่มีผู้ให้ความสำคัญ
ประมาณร้อยละ ๘ จะทำให้ประเด็นเกี่ยวกับการสนใจเรื่องของความถูกต้อง ขอบธรรม (ธรรมา
ภิบาล) เป็นสิ่งที่ประชาชนให้ความสำคัญในระดับใกล้เคียงกับประเด็นสิทธิหน้าที่และเสรีภาพของ

ประชาชน ทำให้เชื่อได้ว่าประชาชนทั่วไปมีความตื่นตัวและปรารถนาจะเห็นการเมืองหรือประชาธิปไตยที่สามารถทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี (good governance) ของบ้านเมืองได้จริง ซึ่งตรงกับแนวคิดของประชาชนจำนวนมากที่ต้องการให้ประชาชนมีบทบาททางการเมือง โดยเฉพาะการเมืองภาคประชาชนมากขึ้นดังที่มีผู้เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าวถึงร้อยละ ๖๐

นอกจากนั้นประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชน ถือเป็นเรื่องที่รัฐบาลควรให้ความสำคัญเทียบเท่าเรื่องสำคัญอื่นๆ โดยกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ โดยพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ร้อยละ ๕๖ มีความต้องการความรู้ใหม่เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย รองลงมาเป็นเรื่องของความสามารถในการตรวจสอบอำนาจรัฐและความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

อย่างไรก็ดี ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามเห็นว่าการจัดหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนที่ตนเองได้เคยมีโอกาสสัมผัสทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้นยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มีจำนวนไม่น้อยที่เห็นว่าเป็นเรื่องที่ทำให้เสียเวลาโดยใช่เหตุและดูเหมือนว่าโอกาสในการเข้าถึงหรือมีส่วนร่วมในหลักสูตรต่างๆ นั้นยังจำกัดแควดวงอยู่เพียงเฉพาะบุคคลที่มีสถานภาพสูงในสังคมมากกว่าจะเปิดโอกาสให้ประชาชนโดยทั่วไป ดังได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้ในตอนท้ายของบทที่ผ่านมามีประชาชนจำนวนมากยังขาดโอกาสในการเข้าถึงหรือมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตามหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่มีการจัดขึ้นโดยสถาบันองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคอื่นๆ แต่กระนั้นประชาชนก็ยังได้รับช่องโอกาสจากสื่อต่างๆ ในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ ด้วยตนเอง ดังที่ได้สอบถามถึงช่องทางหรือโอกาสที่ได้รับการเรียนรู้ ประชาธิปไตยทางช่องทางใดมากที่สุด พบว่าประชาชนจำนวนมากที่มีโอกาสในการเรียนรู้ประชาธิปไตยทางใดทางหนึ่งตอบว่าได้รับการเรียนรู้มากที่สุดจากสื่อทั้งหลาย ถึงร้อยละ ๖๐ และได้มีการเรียนรู้ผ่านสื่อชนิดใหม่ทางระบบอินเทอร์เน็ต มีจำนวนมากถึงร้อยละ ๒๖ จะเห็นได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนมีทางเลือกได้หลายทางและทิศทางการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งวิธีการที่ง่ายและตรงเป้าหมายมากที่สุดคือการสอบถามและเข้าใจถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในสิ่งที่ต้องการได้ความรู้ เพื่อให้การจัดระบบการศึกษาอบรมหรือพัฒนาหลักสูตรสามารถดำเนินการได้อย่างไม่คลาดเคลื่อนจากความจริงมีความเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ภาครัฐยังคงจะต้องเป็นกลไกที่สำคัญในการเป็นผู้นำที่ต้องให้การสนับสนุนในแง่ของงบประมาณการดำเนินการผลักดันหรือขับเคลื่อนการพัฒนาหลักสูตรให้เข้าไปในทิศทางที่ประชาชนสามารถเรียนรู้และสัมผัสได้ หากได้เป็นความรู้ที่ลึกซึ้งยากต่อการทำความเข้าใจหรือทำให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญ

นอกจากนี้สิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักรู้ (awareness) อยู่ตลอดเวลาของการพัฒนาหลักสูตรนั่นคือ การมองปัญหาอย่างรอบด้านและการเน้นการให้ผู้เรียนหรือผู้ศึกษาเป็นศูนย์กลาง ซึ่งวิธีการที่ดีที่สุดคงทำให้สัมภาษณ์ของ รศ.ดร.ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร์ ที่มองว่าปัญหาของหลักสูตรต้องเน้นไปที่การให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ทางการเมืองด้วยตนเอง การมีประสบการณ์ตรงของประชาชนและสามารถเข้าถึงสัมผัสได้จริง คือ บทเรียนทางการเมืองในระบบอบประชาธิปไตยที่สำคัญ เพราะการศึกษาในระบบไม่ว่าจะเป็นในระดับโรงเรียนหรืออุดมศึกษาไม่ใช่ประชาชนทุกคนจะเข้าถึงได้ ยิ่งกว่านั้นการศึกษาวิจัยในโครงการนี้ได้เน้นกลุ่มเป้าหมายไปที่ประชาชนกลุ่มซึ่งอยู่ในวัยบรรลุนิติภาวะมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเป็นต้นไปกระทั่งถึงวัยเกษียณอายุ ซึ่งยังคงเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ยังคงมีความสนใจและติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่พอสมควร โดยจากการสอบถามพบว่าประชาชนจำนวนมากในปัจจุบันสามารถรับรู้ข่าวสารหรือเรียนรู้ทางการเมืองด้วยตนเองผ่านสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต สื่อสังคม (social media) ต่างๆ อันถือได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ประชาธิปไตยที่สำคัญที่ภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ไม่อาจละเลยได้ ทั้งนี้การเรียนรู้ระบอบประชาธิปไตยในระบบโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษาที่จัดให้มีการเรียนการสอนอยู่เป็นปกตินั้นก็ยังคงเป็นสิ่งที่ไม่อาจยุติหรือลดบทบาทลงได้ เพราะกระบวนการเรียนการสอนที่เป็นอยู่ในระบบปกติเป็นรูปแบบหนึ่งของการขัดเกลาทางการเมือง (political socialization) ที่บุคคลซึ่งมีความสนใจทางด้านการเมืองการปกครองมีโอกาสที่จะเก็บเกี่ยวแสวงหาประโยชน์และสามารถต่อยอดความคิดออกไปได้ในระบบการศึกษาที่เอื้อประโยชน์ในส่วนนี้ ทำให้ในการปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยสำหรับประชาชนของคณะผู้ศึกษาวิจัยใคร่ขอเสนอแนวทางและข้อเสนอแนะที่เชื่อมั่นว่าจะเป็นประโยชน์ดังนี้คือ

ประการแรก การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยจะต้องมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (public participation) เป็นสำคัญ เพราะการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงย่อมสร้างทักษะความชำนาญและความรู้ที่ถาวร ตามแนวคิดของการดำเนินการในหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (student oriented approach) และปรัชญาของการพัฒนาหลักสูตรจะต้องไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ประการสำคัญดังที่ Tyler นักการศึกษาได้ให้คำแนะนำไว้คือการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้เข้ากับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปคือบทบาทหน้าที่สำคัญที่จะช่วยให้หลักสูตรมีความทันสมัยและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้มากที่สุด

ประการที่สอง การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยจะสำเร็จได้นอกจากความร่วมมือของภาคประชาชนแล้ว ภาครัฐเองจะต้องให้ความสำคัญและตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ประชาธิปไตยว่าจะเป็นบ่อเกิดแห่งความเจริญงอกงามในเรื่องอื่นๆ ตามมา ซึ่งจัดได้ว่า

เป็นการลงทุนที่สูงและไม่อาจเห็นผลได้ภายในเร็ววัน ซึ่งในทุกวันนี้ได้มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรอิสระต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทผลักดันการเรียนรู้อะบอบประชาธิปไตยให้กับสังคม อาทิ สถาบันพระปกเกล้าในหลายหลักสูตร รวมทั้งหลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง ที่ได้รับความสนใจจากประชาชนจำนวนมาก หรือในกรณีของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้จัดตั้งหลักสูตร “การพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูง (พตส. ๑) ขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนในการเรียนรู้อะบอบประชาธิปไตยร่วมกัน

อย่างไรก็ดีมีข้อน่าสังเกตว่าหลักสูตรเหล่านี้ (ปรากฏอยู่ในเอกสารแนบในภาคผนวก) เป็นหลักสูตรของชนชั้นนำทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ เช่น เป็นการเปิดโอกาสให้นักการเมือง ข้าราชการระดับสูง นักธุรกิจ กลุ่มผู้นำองค์กรเอกชนต่างๆ เข้ามาพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในด้านอื่นมากกว่าการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทางการเมืองที่ควรจะเป็น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เข้าใจได้ว่าสถาบันหรือองค์กรผู้ให้บริการต่างตระหนักดี แต่ด้วยการแข่งขันเพื่อให้หลักสูตรของตนได้รับความนิยมเป็นที่สนใจของคนภายนอก ทำให้การจัดอบรมหรือการวางหลักสูตรมักจะเน้นไปที่การเสาะแสวงหาตัวผู้เรียนที่เป็นบุคคลชั้นสูงในสังคมมากกว่าเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่จะมีการถ่ายทอดหรือบ่มเพาะศักยภาพการเรียนรู้อะบอบประชาธิปไตยแบบยั่งยืน ถึงแม้ว่าในหลายหลักสูตรจะมีความพยายามนำเอาองค์ความรู้ใหม่ๆ และสร้างแนวทางการวัดประเมินผลหลักสูตรและผู้เข้าเรียนด้วยระบบการทำการประเมินทั้งก่อนและหลังการศึกษอบรม (pre test/post test) ด้วยกรรมวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดให้มีการนำเสนอ โครงร่างการศึกษาวิจัยเพื่อพิจารณารับเข้าศึกษา หรือกระทั่งการจัดให้มีคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิคอยกำกับดูแลผลงานศึกษาวิจัยเมื่อเข้าศึกษาและเป็นส่วนหนึ่งของการสำเร็จการศึกษาก็ตาม แต่พบว่าในหลายหลักสูตรที่มีการดำเนินการในปัจจุบัน กระบวนการวัดและประเมินผลดังกล่าวจัดเป็นเพียงพิธีกรรมเพื่อให้ผ่านพ้นไปตามกรอบหรือระเบียบทางราชการที่มีการวางเป้าหมายไว้ แต่มิได้เอาจริงเอาจังหรือทำการวัดและประเมินผลอย่างเข้มข้นแต่อย่างใด ทำให้ผู้เข้าเรียนขาดความกระตือรือร้นเอาใจใส่ และทำให้การศึกษอบรมในหลักสูตรประชาธิปไตยหลายๆ หลักสูตรยังจำกัดวงแคบอยู่เพียงชนชั้นสูงในสังคม ดังผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นพบว่าประชาชนจำนวนมากเกือบถึงร้อยละ ๖๐ เห็นว่าหลักสูตรต่างๆ ไม่น่าสนใจเป็นการเสียเวลาเปล่า ขณะที่ประชาชนจำนวนร้อยละ ๑๐ เห็นว่าหลักสูตรการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นเรื่องของคนชั้นสูงในสังคมเท่านั้น ต้องยอมรับว่าแนวความคิดในลักษณะเช่นนี้ไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในระยะยาวอย่างยั่งยืน เพราะโอกาสและการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยอย่างถึงรากแก่น วิธีการของการเรียนรู้นอก

ระบบโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาและสถาบันอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องแม้จะได้กลายมาเป็นทางเลือกหนึ่งแต่ก็ยังเป็นทางเลือกที่มีกลไกการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารเพื่อการเรียนรู้ที่ยังคงมีความสลับซับซ้อนและขึ้นอยู่กับความสามารถในการเลือกเฟ้นข้อมูลและประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ประการที่สาม การจัดวางหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยจะต้องเน้นการเรียนรู้ตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นของการศึกษา ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่งที่ได้ให้สัมภาษณ์ถึงแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยสำหรับประชาชน คือ รศ.ดร. พิษณุ เสงี่ยมพงษ์ ผู้อำนวยการหลักสูตรปริญญาเอก และอาจารย์ประจำภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แสดงทัศนะไว้ต่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่ช่วงเยาว์วัยของคน โดยทั่วไป คงจะสังเกตได้ถึงความเป็นประชาธิปไตยในประเทศที่เจริญแล้ว การเรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบวินัย การแสดงออกตามสิทธิเสรีภาพและอำนาจหน้าที่ของพลเมือง เป็นสิ่งที่ไม่มีการอบรมหรือให้การศึกษาเป็นการเฉพาะ แต่เรื่องเหล่านี้มีการสอดแทรกอยู่ในหลักสูตรปกติของผู้ศึกษาในแขนงวิชาชีพต่างๆ

นักเรียนหรือนิสิตนักศึกษาจะมีโอกาสในการได้ใช้ประสบการณ์และฝึกปฏิบัติแนวทางประชาธิปไตยผ่านกรรมวิธีการเรียนรู้ของหลักสูตรได้เกือบทุกแขนงวิชา เพราะการเปิดโอกาสให้มีการถกแถลงทางความคิดระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนได้อย่างอิสระและไม่มีพันธกรณีใดเป็นข้อผูกพันในการให้คุณให้โทษจัดได้ว่าเป็นการส่งเสริมความคิดเห็นและอิสระเสรีภาพในการแสดงออกได้อย่างแท้จริง (freedom of speech)

ในขณะที่เดียวกัน รศ.ดร. พิษณุฯ ยังเห็นอีกว่า พรรคการเมืองในฐานะองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมทางด้านการเมือง โดยตรงควรเข้ามามีบทบาทในประเด็นการส่งเสริมการเรียนรู้หรือการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยสำหรับประชาชน โดยตรง ซึ่งอาจกำหนดไว้เป็นข้อบังคับหรือแนวนโยบายของทุกพรรคการเมืองที่พึงมี (political manifesto) นอกจากนี้องค์กรอิสระทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมตรวจสอบคุณธรรมจริยธรรมของนักการเมือง อาทิ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) รวมทั้ง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ควรได้เข้ามามีบทบาทร่วมกันในการดำเนินการต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้สามารถเป็นไปอย่างมีระบบครบวงจร ดังที่ รศ.ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร มองว่า การเมืองและศีลธรรมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันมิได้ ทำให้การดำเนินการใดๆ ในลักษณะเป็นเครือข่าย (network) หรือการร่วมมือแบบสอดประสานกันของทุกฝ่ายย่อมส่งผลดีในการเกื้อกูลซึ่งข้อมูลบุคลากรตลอดทั้งทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ การสนับสนุนจากภาครัฐในการดำเนินการต่างๆ เหล่านี้ย่อมไม่อาจขาดไปได้ ทั้งกระทรวงศึกษาธิการในฐานะผู้ให้ความรู้หรือบริหารจัดการองค์ความรู้ต่างๆ ของสังคม จำเป็นต้องร่วมมือกับหน่วยงานอีกหลายหน่วยงาน อาทิ กระทรวงมหาดไทยในฐานะองค์กรหลักที่ทำหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขราษฎรตามคำขวัญที่จารึกไว้ แต่จะเป็นจริงได้หากสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการขับเคลื่อนให้สังคมโดยเฉพาะในท้องถิ่นชนบทสามารถเข้าถึงทรัพยากรในการเรียนรู้และสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นทางด้านประชาธิปไตยได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ประการที่สี่ การให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังประจักษ์พยานที่ได้รับจากผลการสำรวจที่ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอย่างชัดเจนว่าโอกาสในการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยของพวกเขาอยู่นอกห้องเรียนมากกว่าในชั้นเรียน เนื่องด้วยจำนวนผู้ตอบคำถามเกี่ยวกับช่องทางหรือโอกาสในการเรียนรู้มากถึงเกือบร้อยละ ๖๐ เห็นว่าสื่อมวลชนไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อใหม่อย่างระบบอินเทอร์เน็ต ล้วนเป็นช่องทางสำคัญที่เปิดโลกทรรศน์และให้โอกาสในการเรียนรู้ทางด้านการเมืองและระบอบประชาธิปไตยแก่พวกเขา ทำให้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยไม่อาจละเลยการให้ความสำคัญต่อสื่อการเรียนรู้ที่อยู่ภายนอกโรงเรียนหรือสถาบันการให้การศึกษาต่างๆ ไปได้ เฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบการให้ความรู้ที่เหมาะสมกับเพศ วัย และภูมิหลังของผู้เข้าศึกษา เป็นสิ่งที่นักการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการให้เหมาะสมกับภาวะการณ์เรียนรู้ซึ่งเป็นไปตามแนวทางหรือพัฒนาการ กระบวนการเรียนรู้ดังได้กล่าวถึงไว้ในบทนำของการศึกษาวิจัย ทั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนมาคัดกรองร่วมกับการระดมสมองทางวิชาการของผู้ศึกษาวิจัยประมวลเข้ากับข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณาให้สัมภาษณ์เชิงลึกทำให้เกิดแนวคิดริเริ่มในการนำเสนอโครงการเสริมสร้างและเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนขึ้น ดังปรากฏรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อเสนอโครงการเสริมสร้างและเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชน (ปรับปรุงเพิ่มเติมตามข้อเสนอแนะผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันพัฒนาการเมือง ซึ่งผู้วิจัยมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการของสภาพัฒนาการเมืองในปัจจุบัน)

หลักการและเหตุผล

เนื่องด้วยการศึกษาวิจัยที่ค้นพบจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ประชาธิปไตยของประชาชนที่ได้รับจากการสัมภาษณ์หรือตอบแบบสอบถาม หารู้จักเรียนรู้ประชาธิปไตยจากการศึกษาอบรมแบบเป็นทางการในห้องเรียน (formal education) แต่อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่ได้รับการเรียนรู้ประชาธิปไตยจากประสบการณ์ตรง เช่น การสนทนาในลักษณะของการพูดคุย เช่น สภากาแฟในชุมชน การฟังการปราศรัยของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองในท้องถิ่นเมื่อถึงฤดูกาลการเลือกตั้ง

การรณรงค์ทางการเมืองของหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องเช่น กระทรวงมหาดไทย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อ (media) ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นสื่อใหม่ (new media) ที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เป็นอย่างมากสำหรับสังคมในทุกวันนี้ ทำให้โครงการเสริมสร้างและเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนที่นำเสนอผ่านการระดมสมองร่วมกันของคณะผู้ร่วมศึกษาวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาอบรม ควบคู่ไปกับบุคลากรหรือตัวแทนหน่วยงาน สถาบัน องค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนสัมผัสหรือเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยโดยตรง อันจะเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างกันและเรียนรู้ต่อกัน ในแง่มุมของประสบการณ์และในเชิงวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละภาคส่วน นอกจากนี้เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาประชาธิปไตยให้เจริญงอกงามสืบไป ผู้เข้าร่วมโครงการจำเป็นจะต้องสะท้อนศักยภาพในการเรียนรู้ด้วยการวัดผลที่เป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ของ โครงการ

การดำเนินการ โครงการนี้เป็นการตอบสนองความต้องการสร้างเสริมประชาธิปไตย และก่อให้เกิดการเรียนรู้แนวทางประชาธิปไตยที่พึงประสงค์ในหมู่ประชาชนทุกระดับชั้น เพื่อให้การพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายสำคัญคือความเท่าเทียมกันในสังคม การรู้จักถึงสิทธิหน้าที่เสรีภาพ การมีส่วนร่วมต่างๆ ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย โดยเฉพาะความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ทั้งนี้การดำเนินการจะได้ผลสมบูรณ์นั้นจำเป็นที่ประชาชนจะต้องเชื่อมโยงต่อกันเป็นเครือข่ายเพราะการเรียนรู้ของชุมชนหนึ่งก็อาจเป็นบทเรียนที่ในอีกชุมชนสามารถนำไปปรับใช้หรือพัฒนาการเรียนรู้ต่อไปได้ ทั้งในเชิงกระบวนการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนในลักษณะของความหลากหลายในเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น (multicultural diversities) ซึ่งจะเป็นการเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากกว่าการเรียนรู้แบบเป็นทางการ (formal education) ในชั้นเรียนตามปกติของสถาบันการศึกษาต่างๆ โดยทั่วไป

ผู้เข้าร่วม โครงการ

๑. ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งตามกฎหมาย รวมทั้งตัวแทนของสถาบัน องค์กรทั้ง ภาครัฐและเอกชนในอัตราส่วนประชาชนทั่วไปไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของผู้ได้รับคัดเลือกเข้ารับการอบรมทั้งหมด เน้นการคละเคล้าระหว่างผู้มีประสบการณ์ทางการเมืองในระดับหนึ่งกับผู้ที่ยังไม่มีประสบการณ์ตรง โดยไม่เหลื่อมล้ำหรือแตกต่างในแง่ภูมิหลังและประสบการณ์ที่มากเกินไป

๒. การคัดเลือกให้กระทำโดยพิจารณาจากข้อเขียนของผู้สมัครเข้ารับการอบรมที่ระบุถึงเป้าหมายวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมรวมทั้งแนวคิดในการพัฒนาสร้างเสริมประชาธิปไตยในอนาคต

๓. โครงการสามารถดัดแปลงรูปแบบการให้การศึกษาอบรมหรือสร้างเสริมการเรียนรู้ในลักษณะ ห้องสมุดเคลื่อนที่ไปตามชุมชน (mobile library) หรืออาจจัดอบรมให้ความรู้โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เป็นกรณีๆ ไปได้อีก เพื่อขยายแนวร่วมและแพร่กระจายความรู้ออกไปให้กว้างขวางครอบคลุมทุกพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น

๔. หากไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านเงินทุนงบประมาณจากภาครัฐ “สภาพัฒนาการเมือง” อาจจำเป็นที่ผู้เข้าร่วมจะต้องให้ความร่วมมือในค่าใช้จ่ายต่างๆ เท่าที่จำเป็น โดยโครงการไม่เป็นโครงการที่มุ่งแสวงหาประโยชน์หรือกำไรในทางหนึ่งทางใด

๕. ในแง่ของผู้ให้ความรู้แก่ผู้เข้ารับการศึกษอบรม เห็นควรให้ได้ผู้มีประสบการณ์ตรงตั้งแต่ระดับรากหญ้า ผู้นำชุมชน ไปกระทั่งถึงผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการเลือกตั้งทั้งหมดมากกว่าการเรียนรู้ในเชิงทฤษฎีที่ไม่อาจปรับใช้ได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม และต้องการให้เน้นการศึกษาดูงานและฝึกหัดปฏิบัติการเรียนรู้ประชาธิปไตยด้วยประสบการณ์ตรง

ความคาดหวังจากผู้เข้าร่วม โครงการ

๑. ผู้เข้าร่วมโครงการจะสามารถเรียนรู้ เข้าใจ และประยุกต์ความรู้รอบที่ได้จากการศึกษาอบรม การฝึกหัดปฏิบัติจริงและที่ได้รับจากการศึกษาดูงานเข้ากับกระบวนการประชาธิปไตยในโลกแห่งความเป็นจริง

๒. ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องสามารถมีระยะเวลารวมทั้งมีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมทุกประเภทของการศึกษาตามข้อกำหนดของโครงการและไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐

๓. ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีผลงานทางวิชาการที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพที่ได้จากการศึกษาอบรม ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นงานเขียนทางวิชาการเท่านั้น อาจเป็นโครงการที่นำเอาความรู้ไปดำเนินงานหรือนำเสนอแบบจำลองความคิด (model) ที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริง

๔. ผู้เข้าร่วมโครงการจะสามารถประสานงานและสร้างเครือข่าย (networks) ในระหว่างผู้เข้าร่วมศึกษาอบรมและองค์กรหน่วยงานทั้งภาครัฐเอกชนและชุมชนต่างๆ เพื่อความร่วมมือในการพัฒนาประชาธิปไตยให้เห็นผล

๕. ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถพัฒนาตนเองให้มีฐานะเป็น ผู้นำในการเปลี่ยนแปลง (change agents) เพื่อนำการเปลี่ยนแปลงในทางที่ถูกต้องเหมาะสมให้เกิดขึ้นกับชุมชนที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้

กรอบระยะเวลาการดำเนินงานตามโครงการ

เป็นความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันในเรื่องต้นว่า การเรียนรู้ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (continuity) และถือเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong education) อย่างไรก็ตามด้วยระยะเวลาที่จำกัดและให้ได้ผลในขั้นต้นสำหรับการวางฐานราก (foundation) ให้เกิดการพัฒนาความรู้ต่อยอดออกไป ทางคณะผู้วิจัยเห็นควรกำหนดกรอบระยะเวลาดำเนินงานตามโครงการดังต่อไปนี้

๑ เดือนแรก

๑. แนวคิดความรู้ว่าด้วยประชาธิปไตยภายใต้บริบทการเมืองไทย และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (จำนวน ๓ ชั่วโมง)

๒. เน้น การศึกษาควบคู่กับการละลายพฤติกรรม (breaking-the-ice activities) กำหนดให้ผู้เข้าศึกษาอบรมจะต้องมีการนำประเด็นปัญหาทางด้านประชาธิปไตยที่พบเห็นในรอบวันหรือรอบสัปดาห์มาอภิปรายในลักษณะของสภากาแฟ (ประชุมกลุ่มย่อย) และให้ผู้เข้าร่วมโครงการอื่นๆ ได้เสนอความเห็น ชักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หมุนเวียนไปตามกลุ่มต่างๆ เป็นประจำทุกวันก่อนเข้าเนื้อหาการศึกษาอบรมที่กำหนดไว้ในโครงการ

๓. ทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ ขอบเขตและความคาดหวังของโครงการ รวมทั้งเจือใจข้อตกลงของการผ่านการศึกษาอบรมตามเป้าหมายของหลักสูตร

เดือนที่ ๒

๑. ผู้เข้าร่วมการศึกษาอบรมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ (Exchange of methods and good practices) เท่าที่มี โดยกระบวนการสนทนา อภิปราย กลุ่มย่อย ก่อนจะมีการศึกษาดูงานและลงมือฝึกหัดปฏิบัติในรูปแบบ “ห้องทดลองประชาธิปไตย” (จำนวน ๑๒ ชั่วโมง) เช่น การกำหนดบทบาทสมมติ แบบจำลองสถานการณ์เพื่อให้เกิดประสบการณ์ประชาธิปไตย อาจให้มีการตั้งพรรคการเมืองจำลอง ให้มีกระบวนการใช้สิทธิเสรีภาพตามข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญ ทั้งจากการบรรยายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การศึกษาดูงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไปกระทั่งการลงมือปฏิบัติวิเคราะห์วิพากษ์รัฐธรรมนูญในทัศนะความเห็นที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ดียิ่งขึ้นได้

๒. ผู้เข้าร่วมการศึกษาอบรมนำเสนอผลงานทรงคุณค่า (masterpiece) ที่ต้องระดมสมองและมีส่วนร่วมในการดำเนินการร่วมกันของผู้เข้าศึกษาอบรมทุกคนให้เป็นที่ประจักษ์และสามารถดำเนินการได้จริง

เดือนที่ ๓

๑. การวัดและประเมินผลผู้เข้ารับการศึกษาบรม ทั้งนี้ผู้เข้ารับการศึกษาบรมจำเป็นต้องนำเสนอชิ้นงาน ไม่จำเป็นต้องเป็นการเขียนรายงานเชิงวิชาการเท่านั้น จะเป็นรูปแบบของโครงการที่ดำเนินการได้จริงหรือเป็นแบบจำลองประชาธิปไตยในลักษณะที่คณะกรรมการหลักสูตรพิจารณาเห็นสมควร

๒. การจัดให้มีการประเมินผลโครงการทั้ง โดยผู้เข้าร่วมรับการศึกษาบรมและผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลโครงการจากภายนอกเพื่อความโปร่งใสในการดำเนินงานและเพื่อผลสัมฤทธิ์ของโครงการในภาพรวม

กิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงาน

๑. สัปดาห์ที่ ๑ - ๔ กิจกรรมละลายพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมรับการศึกษาบรม (breaking-the-Ice activities) ประมาณหนึ่งเดือนแรกของการศึกษาบรม เน้นการทำความรู้จักและคัดกรองผู้มีทักษะหรือศักยภาพในเรื่องเฉพาะด้านซึ่งจะปรากฏให้เห็นในขณะทำกิจกรรมกลุ่ม

๒. กิจกรรมกลุ่มปฏิบัติการ (workshop) เกี่ยวกับการเรียนรู้ประชาธิปไตยโดยตรงและทางอ้อม อาศัยการนำการปฏิบัติโดยผู้ทรงคุณวุฒิประจำกลุ่มตามหัวข้อหรือประเด็นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ต่อยอดออกไป เช่น รัฐธรรมนูญที่ประชาชนต้องรู้ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ฯลฯ (เน้นให้ผู้เข้าอบรมเข้าถึงสื่อ (media) สมัยใหม่) ระยะเวลารวม ๑๕ ชั่วโมง

๓. กิจกรรมกลุ่ม “สภากาแฟ” สนทนาในประเด็นประชาธิปไตยตลอดหลักสูตร

๔. สัปดาห์ที่ ๕ การทัศนศึกษา ดูงาน ณ องค์กร หน่วยงาน สถานที่ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาพัฒนาเป็นชิ้นงานส่วนบุคคล (individual study) และหรือ งานทรงคุณค่าประจำรุ่น (masterpiece) จำนวนรวม ๓๖ ชั่วโมง

๕. สัปดาห์ที่ ๖ - ๘ การลงพื้นที่เพื่อฝึกหัดปฏิบัติการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยในชุมชนหรือท้องถิ่นที่กำหนด

๖. การถกแถลงอภิปรายเพื่อติดตามความก้าวหน้าของการศึกษาบรมในหลักสูตร

๗. สัปดาห์ที่ ๙ - ๑๐ กิจกรรมบทบาทสมมติตามทักษะความชำนาญ ภูมิหลังและความสนใจเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย เช่น การตั้งพรรคการเมือง การรณรงค์ทางการเมือง การใช้สิทธิเสรีภาพในด้านต่างๆ

๘. สัปดาห์ที่ ๑๑ - ๑๒ การนำเสนอผลงานการศึกษส่วนบุคคล และการร่วมกิจกรรมเผยแพร่ประชาธิปไตยซึ่งเป็นผลงานทรงคุณค่าของรุ่น โดยอาจให้มีการจัดกิจกรรมเผยแพร่ไปยังภูมิภาคต่างๆ ด้วย ตามความประสงค์ของสภาพัฒนาการเมือง

สรุป และข้อเสนอแนะรายวิชาที่พึงบรรจุไว้ในหลักสูตร (จำนวน ๖๐ ชั่วโมง ไม่รวมการนำเสนอผลงานกลุ่มหรือบุคคลและกิจกรรมอื่นๆ)

๑. แนวคิดความรู้ว่าด้วยประชาธิปไตยภายใต้บริบทการเมืองไทย และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (จำนวน ๓ ชั่วโมง)

๒. รูปแบบ “ห้องทดลองประชาธิปไตย” (จำนวน ๑๒ ชั่วโมง) เช่น การกำหนดบทบาทสมมติ แบบจำลองสถานการณ์เพื่อให้เกิดประสบการณ์ประชาธิปไตย

๓. กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ฯลฯ (เน้นให้ผู้เข้าอบรมเข้าถึงสื่อ (media) สมัยใหม่) จำนวน ๘ ชั่วโมง (ไม่รวมกิจกรรมกลุ่มปฏิบัติการ ๖ ชั่วโมง)

๔. การศึกษาดูงานองค์กร สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประชาธิปไตย (จำนวน ๓๖ ชั่วโมง หมายถึง ๖ แห่ง หรือ ๑๒ แห่ง โดยคำนวณการใช้เวลาต่อวันคือวันละ ๖ ชั่วโมง หากแบ่งเป็น ๑๒ แห่ง จะหมายถึงการดูงานแห่งละครึ่งวันหรือประมาณ ๓ ชั่วโมงต่อหนึ่งแห่ง)

๕. การนำเสนอผลงานส่วนบุคคลหรือกลุ่มขนาดกลาง (ไม่ควรเกิน ๕ ท่านต่อกลุ่ม)

ทั้งนี้ผู้ศึกษาวิจัยเห็นพ้องกันว่า การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนนั้นจำเป็นที่จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในเชิงปฏิบัติการและสามารถเห็นหรือสัมผัสได้จริงกับปรากฏการณ์ทางการเมืองหรือกระบวนการทางประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ทำให้หลักสูตรหรือ โครงการที่นำเสนอนี้เป็นเพียงแนวคิดริเริ่มในเบื้องต้น (interim study) ซึ่งหากจะมีการศึกษาต่อยอดหรือดำเนินการเต็มรูปแบบ เชื่อว่า ระยะเวลาระยะสั้นประมาณ ๑ เดือนนี้อาจไม่เพียงพอ แต่การขยายระยะเวลาในการให้ความรู้นี้ออกไปเป็นโครงการระยะยาวจะส่งผลต่อค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน และจำเป็นต้องปรับปรุงเนื้อหารายละเอียดต่างๆ ให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญให้สอดคล้องกับแนวคิดการสร้าง “ความเป็นพลเมือง (citizenship)” อย่างสมบูรณ์ตามแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านที่ได้นำเสนอมาก่อนหน้านี้ เพราะเชื่อกันว่าแนวทางหรือการวางหลักสูตรการเรียนรู้ในอดีตซึ่งเน้นหนักหรือโน้มเอียงไปตามกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัยนั้น ขาดการเอาใจใส่ให้ความสำคัญต่อสิทธิหน้าที่และเสรีภาพภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมายที่ประชาชนพึงมีและสามารถกระทำได้มาเป็นเวลานานพอสมควร จึงเชื่อว่าแนวความคิดในการให้ความรู้ประชาธิปไตย “นอกห้องเรียน” ก็ดี หรือการส่งเสริมให้ประชาชนหรือผู้เข้ารับการศึกษาอบรมสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง น่าจะเป็นประโยชน์และเป็นการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้จริงหรือ

ใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงของสังคมในยุคสมัยปัจจุบันมากที่สุด ทั้งนี้ผลลัพธ์ที่ได้จากการสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม โครงการสัมมนาในหัวข้อเรื่อง “เสียงที่ไม่มีสี ขอมีส่วนร่วม” เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ ห้องประชุมจุมภฏ - พันธุ์ทิพย์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งจัดขึ้น โดยสภาพพัฒนาการเมือง ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ (ร้อยละ ๘๐) เห็นว่า การเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยโดยผ่านสื่อโทรทัศน์เป็นช่องทางที่ใช้ในการเรียนรู้ประชาธิปไตยมากที่สุด แต่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นคือ เมื่อถามถึงช่องทางในการเรียนรู้ที่แต่ละบุคคลเห็นว่าน่าจะได้ผลและมีความสำเร็จต่อการเรียนรู้ประชาธิปไตยกลับเป็นเรื่องของ “การมีส่วนร่วมโดยตรง” โดยมีความเห็นถึงร้อยละ ๕๐ มองว่าการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยต่างๆ คือ หนทางที่จะอำนวยความสะดวกให้กับ การเรียนรู้ประชาธิปไตย จึงถือเป็นข้อเสนอแนะอีกประการหนึ่งที่หากในอนาคตจะได้มีการนำ แนวความคิดของผู้เข้าร่วมสัมมนานี้ไปประยุกต์กับการจัดกิจกรรมหรือการส่งเสริมการเรียนรู้ ประชาธิปไตยในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะต้องเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้โดยตรง

ทั้งนี้ความคิดเห็นที่บุคคลเหล่านี้ให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมโดยตรงนั้น สามารถสรุปความคิดเห็นเป็นภาพรวมได้ คือ ส่วนใหญ่ที่ให้ความเห็นในข้อคำถามปลายเปิดเห็นตรงกันว่า การมีส่วนร่วมทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงและไม่ถูกครอบงำจากการนำเสนอของวิทยากรหรือบุคคลที่นำในการให้ความรู้ ซึ่งการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงเช่นนี้จะเป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจได้ถึงแก่นแท้มากที่สุด ซึ่งมองว่าการให้ความรู้ในรูปแบบที่เป็นทางการดังเช่นในปัจจุบันได้รับอิทธิพลหรือถูกครอบงำจากผู้นำการสัมมนาหรือผู้ให้ความรู้มากเกินไป อีกทั้งเนื้อหา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางวิชาการหาได้เป็นสิ่งที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตามมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งซึ่งมีจำนวนสองถึงสามท่านได้ให้ความเห็นถึงเทคโนโลยีการเรียนรู้สมัยใหม่ผ่านระบบอินเตอร์เน็ตว่ามีความสำคัญและมีข้อดีในแง่ที่สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลาและสามารถเรียกดูข้อมูลที่ต้องการได้ในทุกสถานที่ซึ่งมีระบบอินเตอร์เน็ตให้บริการและเป็นองค์ความรู้ที่มีขอบเขตกว้างใหญ่ให้สืบค้นในเรื่องต่างๆ ได้มาก ส่วนสิ่งที่ผู้เข้าร่วมสัมมนาส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ ๕๐ เห็นพ้องต้องกันในแง่ข้อเสนอแนะของการ ทำให้หลักสูตรการเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนทั่วไป สามารถเข้าถึงประชาชนและ ประสบผลสำเร็จได้จริงจำเป็นจะต้องมีความต่อเนื่องและเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับชั้น สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งให้นักการเมืองและผู้ปฏิบัติกับ ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสศึกษาร่วมกันด้วย รวมทั้งมีทัศนศึกษาพร้อมด้วยกิจกรรมประกอบการ เรียนรู้ต่างๆ ไปพร้อมๆ กัน

บทที่ ๕

สรุป และข้อเสนอแนะ

สรุป

ผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเมืองการปกครองส่วนใหญ่มุ่งความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ การเมืองการปกครองในความหมายที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า politics และ public administration ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับกระบวนการวิธีการทางการเมืองการปกครองมากกว่าเน้นไปที่ผู้ซึ่งมีอำนาจในการบริหารจัดการรัฐหรือผู้นำที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกองคาพยพทางสังคมต่างๆ อาจเป็นผู้นำคนเดียวหรือคณะบุคคลในลักษณะของ คณะรัฐมนตรี อย่างที่คุ้นเคยกันดี ทำให้ภาษาอังกฤษอีกคำหนึ่งที่มีมีการเข้าใจไปขั้วหรืออาจคาดเคลื่อนจากความเป็นจริง นั่นคือ คำว่า Polity เป็นอีกคำสำคัญหนึ่งที่ผู้ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง จะต้องให้ความสำคัญและนำเอาเนื้อหาสาระมาปรับใช้กับการบริหารจัดการสร้างความผาสุกให้กับสังคมส่วนรวม โดย Anja Bodenmuller ได้กล่าวไว้ใน The Military Coup d'etat ๒๐๐๖ Regiospectra Germany ๒๐๐๕ p ๑๗ ว่า ศาสนาพุทธ และ สถาบันพระมหากษัตริย์ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในสังคมไทย ในมุมมองของเขากล่าวคือ พระมหากษัตริย์ในสังคมไทย เปรียบเสมือน good polity หรือผู้มากด้วยความรู้ความสามารถปรีชาญาณ มีคุณธรรมอย่างสูง สามารถนำพาประเทศและสังคมให้เจริญก้าวหน้ามีความผาสุกได้

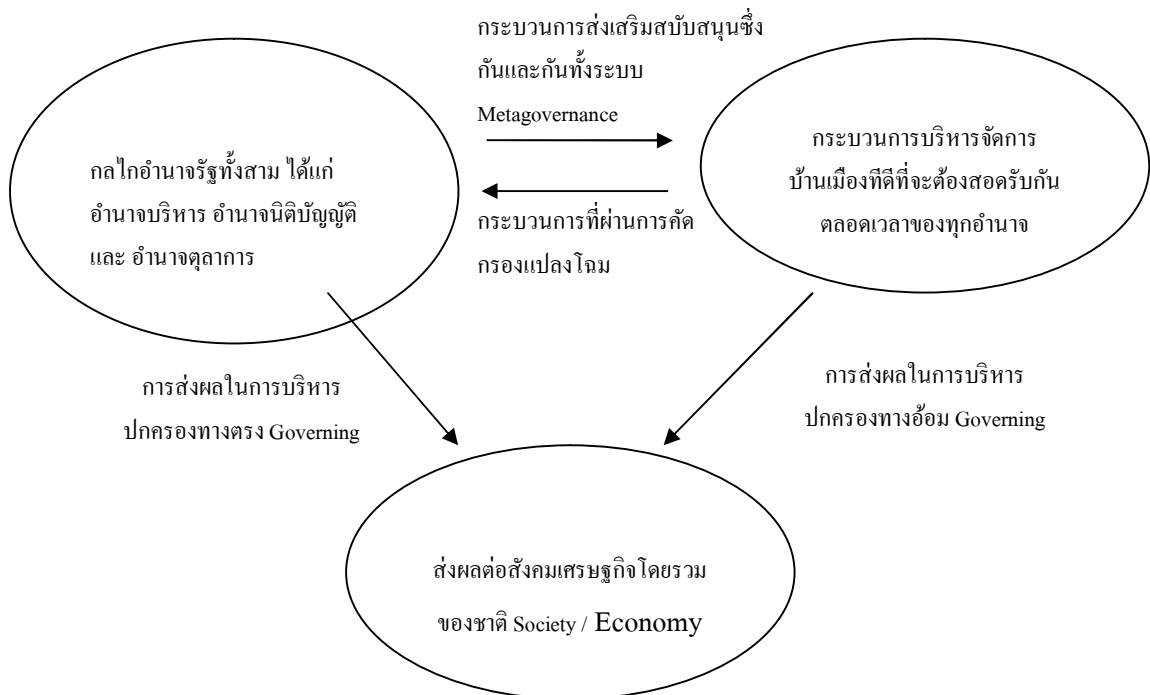
ดังนั้นในแนวทางการปฏิรูปการเมืองการปกครองที่มุ่งเน้นแต่การแสวงหาหลักการวิธีการซึ่งอาจใช้ได้ในที่หนึ่งแต่กับสังคมไทยและบริบทสภาพแวดล้อมของสังคมอื่นๆ ในโลก อาจไม่สามารถปรับใช้เข้ากันได้ จึงน่าจะหันมาศึกษากันว่า แท้จริงแล้วการปฏิรูปการเมืองการปกครองเนื้อแท้สำคัญสำหรับในบริบทของสังคมไทย น่าจะมุ่งเน้นไปที่ การแสวงหาบุคคลที่จะสามารถมีลักษณะของการเป็น good polity ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นผู้นำที่มีคุณลักษณะหรือคุณสมบัติพิเศษเหนือกว่าผู้นำธรรมดาสามัญทั่วไป

ทั้งนี้องค์พระมหากษัตริย์ในฐานะ “องค์รัฐาธิปัตย์” หรือผู้มีอำนาจสูงสุดของประเทศ ได้ทรงจัดสรรหรือมอบอำนาจหน้าที่หลักซึ่งมีความสำคัญในการปกครองชาติบ้านเมืองให้กับบุคคลหรือคณะบุคคลสามฝ่ายดังปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ทำให้ Good Polity ที่จะต้องแสวงหาจะเน้นหนักเพียงเฉพาะผู้นำรัฐบาลคงไม่ถูกต้อง เพราะไม่ว่าจะเป็นอำนาจการบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และ

อำนาจตุลาการ ส่วนแต่ละต้องได้รับการเลือกสรรคัดกรองให้ได้คนดี มีความรู้ ความสามารถ และเปี่ยมล้นด้วยคุณธรรมความดีที่สังคมให้การยอมรับ จึงจะได้ชื่อว่าเป็น “ผู้นำคุณลักษณะพิเศษ” ดังกล่าวได้

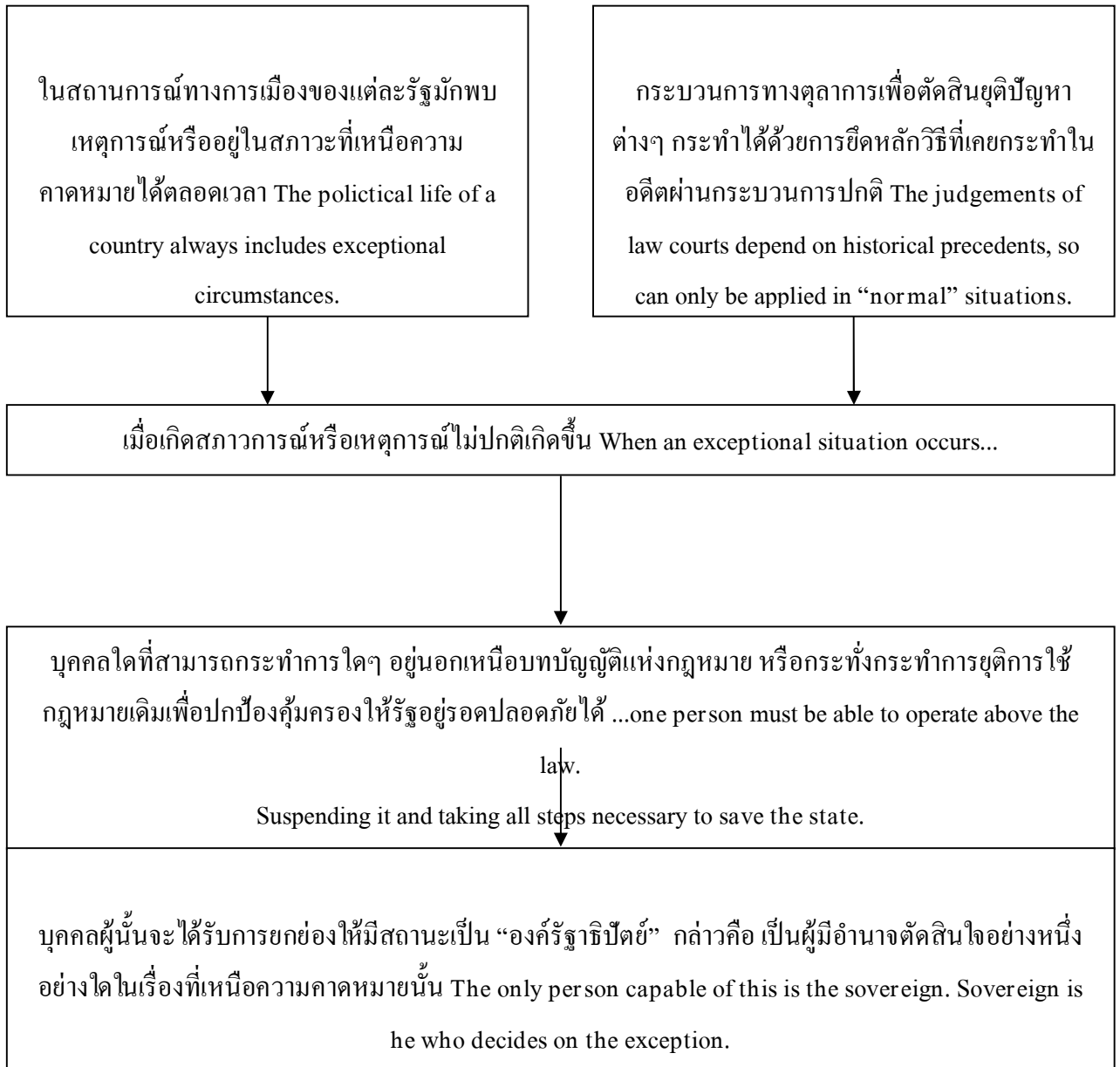
อย่างไรก็ดี แผนภาพที่จะนำเสนอต่อไป ซึ่งบ่งชี้ถึง ๓ อำนาจหลักแห่งรัฐ ในวันนี้ได้มีความเกี่ยวพันกับข้อเรียกร้องในเรื่องของ “การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (governance)” อยู่ในเกือบทุกบริบทของการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาของประเทศชาติ ทำให้สมการหรือรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจและบริบทต่างๆ จะไม่อยู่ในรูปเส้นตรง (linear diagram) ในแบบเดิมที่เคยยึดถือกันมา แต่สภาวะแวดล้อมของการบริหารจัดการที่เปลี่ยนไปรวมทั้งความเกี่ยวเนื่องกับกลไกการตรวจสอบ ถ่วงดุล และความพยายามให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐ ได้ส่งผลให้เกิดรูปแบบวิธีการในเชิงความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งผลท้ายสุดคือความต้องการให้ สังคมส่วนรวมและระบบเศรษฐกิจมีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืนมั่นคงควบคู่กันไปนั่นเอง ด้วยระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงมีเสถียรภาพกับสังคมที่มีความผาสุกอย่างยั่งยืนเป็นความปรารถนาของผู้คนในโลกอย่างแยกกันไม่ออก

แผนภาพที่ ๕ - ๑ กระบวนการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (governance)

ที่มา: ดัดแปลงและเพิ่มเติมจาก Interactive Governance Jacob Torfing, B. Guy Peters, Jon Pierre, and Eva Sorensen (p.๕)

แผนภาพที่ ๕ - ๒ กระบวนการของกลไกอำนาจรัฐ

หากจะอธิบายแผนภาพข้างต้นนี้ จะสามารถกล่าวได้ว่า กลไกอำนาจรัฐทั้งสาม ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจตุลาการ ยังคงเป็นอำนาจแห่งองค์รัฐาธิปัตย์ (sovereign) ซึ่งถือเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดในการบริหารปกครองรัฐ (sovereignty) อยู่เช่นเดิม แต่ได้มีถูกตรึงเข้าไปและกลับปรากฏขึ้น ระหว่างอำนาจทั้งสาม กับ กระบวนการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (interactive governance) ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นและมีส่วนสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา โดยไม่จำเป็นต้องมีเสียงเรียกร้องหรือการร้องขอให้เกิดการตรวจสอบ ถ่วงดุล จัดเป็นกลไกอัตโนมัติที่เกิดขึ้นในทุกขณะ

เวลาของการบริหารปกครอง (interactive) ซึ่งจะส่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในการบริหารจัดการปกครองต่อประชาชนพลเมืองซึ่งคือสังคมส่วนร่วม

ทั้งนี้ ความหมายของ “องค์รัฐาธิปไตย (sovereign)” ยังคงเป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจถึงบทบาทอำนาจหน้าที่อย่างถ่องแท้ เพราะในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะช่วงของการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ที่มีกลุ่ม กปปส หรือ “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ได้มีการกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวค่อนข้างมากในช่วงเวลาที่มีการประท้วงขับไล่รัฐบาลของ นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร รวมทั้งมีผู้เห็นด้วยว่าอำนาจในการสถาปนาขึ้นเป็น องค์รัฐาธิปไตยนั้น สามารถกระทำได้โดยกลไกวิธีการซึ่งไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายที่มีอยู่ โดยเชื่อว่าหากมีมวลชนสนับสนุนหรือกระทำการล้มล้างรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจเดิมแล้วจะทำให้ตนเองมีอำนาจรัฐาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อเป็นดังนี้ เพื่อให้มีความเข้าใจต่อความหมายของคำว่า “องค์รัฐาธิปไตย” ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้นำเสนอกรอบแนวคิดด้วย “องค์รัฐาธิปไตย” ในมุมมองของนักวิชาการต่างประเทศ

การดำเนินการใดๆ ในภาวะปกติที่ทั้งองค์ภาพของทั้งสามอำนาจหลัก ได้แก่ อำนาจของคณะรัฐบาลในการบริหารจัดการประเทศ อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติในการออกกฎหมายบังคับใช้กับคนส่วนใหญ่ในสังคม และอำนาจตุลาการในการตัดสินระงับข้อพิพาทความขัดแย้งต่างๆ แต่เมื่อกลไกในสภาวะปกติไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือกระทั่งไม่สามารถกระทำการใดๆ ได้เลย เมื่อปรากฏว่ามีบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่สามารถทำให้สภาวะไม่ปกติเช่นนั้นกลับคืนหรือเสมือนหนึ่งกระทำได้ดีดังสภาวะการปกติ โดยที่ได้ปรากฏบุคคลผู้ใดบุคคลหนึ่งที่มีอำนาจเต็มในการตัดสินแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ เขาจะถูกเรียกได้ว่าเป็น “องค์รัฐาธิปไตย” ซึ่งแนวคิดนี้น่าจะตรงกับความเชื่อของหลายฝ่ายที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลพลเรือนที่นำโดย นางสาว ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ในช่วงเวลาที่ผ่านมา จึงได้มีการเรียกร้องให้มีทั้งการปฏิรูปการเมืองการใช้กลไกทางรัฐธรรมนูญในการได้มาซึ่ง นายกรัฐมนตรีที่มีได้มาจากการเลือกตั้ง กระทั่ง นาย สุเทพ เทือกสุบรรณ ได้ประกาศชัดเจนว่า หากการเคลื่อนไหวด้วยหุ้มนวลประชาชนผู้ให้การสนับสนุนตนและกลุ่ม กปปส กระทำการล้มล้างรัฐบาลได้สำเร็จ ตนเองจะทำหน้าที่ องค์รัฐาธิปไตยด้วยการปฏิบัติของประชาชน ซึ่งคล้ายคลึงกับการกระทำของรัฐประหารโดยคณะทหาร แต่ก็ถือได้ว่า ยังมีบางฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ เนื่องจากประเทศไทยเป็นรัฐเดี่ยวแบ่งแยกมิได้ และในเวลาที่มีการกล่าวถึงองค์รัฐาธิปไตยในลักษณะนี้ ประเทศไทยยังคงมีรัฐบาลโดยชอบด้วยกฎหมายยังไม่เกิดการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองโดยคณะนายทหารที่นำโดย พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงเกิดการโจมตีจากฝ่ายตรงข้ามกลุ่ม กปปส ว่า การประกาศทำดังกล่าวอาจเข้าข่ายการละเมิดพระราชอำนาจขององค์พระมหากษัตริย์ได้

ในเรื่องเกี่ยวข้องกับความหมายของ “พระราชอำนาจ” นี้ ประมวล รุจนเสรี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “พระราชอำนาจ” (สุเมธ รุจนเสรี พิมพ์ครั้งที่ ๓ ปี ๒๕๔๘ : ๒๗) ได้กล่าวอย่างชัดเจนถึงวัฒนธรรมการใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์ว่ามีความสมบูรณ์เด็ดขาด แต่ก็มีพระธรรมศาสตร์ พระราชศาสตร์ คอยเป็นเครื่องกำกับป้องกันการดำเนินการที่กระทบกระเทือนต่างๆ นอกจากนี้ “ธรรมราชา” เป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภกที่ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา วัดวาอารามต่างๆ ทรงสังคายนาพระไตรปิฎก มีการยกย่องพระมหากษัตริย์ว่าเป็นพระโพธิสัตว์ มีการสร้างพระราชวังกับวัดอยู่ใกล้กัน เช่น พระบรมมหาราชวัง ประมวล รุจนเสรี ยังได้กล่าวต่ออีกว่า “อเนกชนนิกรสโมสรมติ” คือ พระมหากษัตริย์ต้องเป็นบุคคลที่ประชาชนทั้งปวงให้การยอมรับ เริ่มต้นตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกได้ปราบปรามจลาจลในกรุงธนบุรีแล้ว บรรดาข้าราชการ และราษฎรทั้งปวงก็พร้อมกันกราบทูลวิงวอนอัญเชิญสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกขึ้นเสวยสวรรยาธิปไตย ดำรงแผ่นดิน (หน้า ๒๘ เรื่องเดียวกัน)

จะเห็นได้ว่า คุณสมบัติประการหนึ่งขององค์พระมหากษัตริย์และพึงเป็นคุณสมบัติสำคัญของ ผู้นำที่มีคุณลักษณะพิเศษ เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาวิจัยให้การสนับสนุนและเสนอเป็น “ตัวแบบ” ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศ จะต้องประกอบด้วย “ทศพิธราชธรรม” ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “ธรรม ข้อปฏิบัติ” สำหรับ “ผู้นำ” หรือบุคคลที่จะต้องทำหน้าที่บริหารจัดการปกครองประเทศให้เกิดความผาสุกโดยถ้วนหน้ากันและเสมอภาคกัน

“ทศพิธราชธรรม” ซึ่งเป็นธรรมสำหรับผู้ปกครองซึ่งในอดีตคือองค์พระมหากษัตริย์ มาใช้กับการบริหารการปกครองประเทศให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ทศพิธราชธรรม ประกอบด้วย ทาน (alms giving) ศีล (morality) การบริจาค หรือ จาคะ (charity) ความเป็นธรรม (Justice) ความซื่อตรง (Penitence) ความสงบ (peace) ความอ่อนโยน (mildness) ความเมตตา (Mercy) ความมัทยัสถ์ (Meekness) และ อาชวะ คือ ความอดทน (Patience) ซึ่งบางครั้ง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองมักใช้ประโยชน์หรือนำข้ออ้างความชอบธรรมเชิญชวนให้ผู้อื่นเชื่อว่าตนเองมีอยู่เพื่อใช้ในการเข้าปกครองหรือยึดครองอำนาจ (อ้างใน (Thinapan Nakata) The problems of Democracy in Thailand: A study of political and socialisation of college students PRAEPITTAYA Bangkok ๑๕๗๕)

สิ่งดังกล่าวอาจเป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้มีผู้กล่าวถึงคำว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย (Thai style democracy)” ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยไม่มองว่าเป็นเรื่องสร้างความเสียหายหรือผิดปกติไปจากระบบของสากลหรือนานาอารยะประเทศแต่ประการใด เพราะแท้จริงแล้ว “ประชาธิปไตยแบบไทย” หากมีอยู่จริง นั่นอาจเป็นสิ่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสิ่งที่คนไทยส่วนใหญ่มีความ

ปรารถนาต้องการให้เกิดขึ้นในรูปแบบเฉพาะของการเมืองการปกครองของไทย ที่ในอนาคตอาจเป็นไปได้ว่า ตัวแบบของไทย อาจได้รับการยอมรับ เหมือนกับรูปแบบวิธีการของต่างประเทศ ที่ยอมรับนับถือแนวคิดของชนชาติตะวันตกสืบต่อกันมาช้านาน

โดยมีความเห็นสอดคล้องตรงกับแนวคิดความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่ในแขนงวิชารัฐศาสตร์ยุคปัจจุบันว่า ตัวแบบของการเมืองการปกครองในโลกนี้มีทั้งที่น่ายึดถือปฏิบัติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และ ควรพิจารณาไตร่ตรองถึงผลกระทบในด้านไม่พึงประสงค์อยู่ ๖ รูปแบบ เป็นแนวคิดที่ก่อที่เกิเกิดขึ้นมาตั้งแต่ยุคสมัยของ “อริสโตเติล (Aristotle)” นักปราชญ์ชาวกรีกได้กล่าวไว้ ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๕ - ๓ รูปแบบวิธีการวิชารัฐศาสตร์

รูปแบบของรัฐบาลลักษณะต่างๆ TYPES OF REGIME				
น้อย ↑ เพื่อ ประโยชน์ ของคนส่วน ใหญ่ ↓ มาก	การปกครองแบบ เทียงธรรม Just Regimes ๑ ราชาธิปไตย (Kingship) ๒ อภิชนาธิปไตย (Aristocracy) ๓ การปกครองเพื่อ ประโยชน์ของคนหมู่มาก (polity)	การปกครองแบบฉ้อ ฉล Corrupt Regimes ๑ การปกครองแบบ ทรรราชย์ (Tyranny) ๒ การปกครองโดยผู้ ร่ำรวยมั่งคั่ง (Oligarchy) ๓ การปกครองแบบ ประชาธิปไตย (Democracy)	มาก ↑ น้อย	แนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) อริสโตเติลได้แบ่งคอลัมน์ การปกครองแบบเทียงธรรม จากน้อยไปมาก และ การ ปกครองแบบฉ้อฉล จากมาก สุดในรูปแบบการปกครอง แบบทรรราชย์ไปสู่การฉ้อฉล ที่น้อยที่สุดในรูปแบบการ ปกครองแบบประชาธิปไตย

ที่มา: POLITICS Larry Johnston (p.๕๓)

ในความเชื่อของ อริสโตเติล นักปราชญ์ชาวกรีกโบราณ เห็นว่ารูปแบบการเมืองการปกครองที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปจะมีด้วยกัน ๖ รูปแบบ ได้แก่ การปกครองแบบ ราชาธิปไตย การปกครองแบบอภิชนาธิปไตย หรือ โดยกลุ่มขุนนาง ผู้มีความรู้ความสามารถ ตามมาด้วย การปกครองเพื่อประโยชน์ของคนหมู่มาก ที่เรียกกันว่า polity ซึ่ง คือ ความหมายของผู้นำอันมีคุณลักษณะพิเศษที่การปฏิรูปการเมืองการปกครองในแนวความคิดข้อเสนอแนะของผู้เขียน จำเป็นต้องได้นุคคลในลักษณะดังกล่าวเข้ามาทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ โดย อริสโตเติล มองว่ารูปแบบการปกครองในลักษณะดังกล่าวจะมีความเที่ยงธรรมมากที่สุด (just government or regime) ส่วนการปกครองที่มีความเกี่ยวข้องกับการฉ้อฉลคดโกงไม่เคารพระเบียบกติกากฎหมาย เรียงจากที่มีปัญหาหนักที่สุด คือ การปกครองโดยทรราชย์ ตามมาด้วย การปกครองโดยกลุ่มบุคคลผู้มีความมั่งคั่งร่ำรวย และ การปกครองในทัศนะของอริสโตเติลที่เห็นว่าการฉ้อฉลคดโกงน้อยที่สุด คือ การปกครองแบบประชาธิปไตย นั่นเอง

ดูเหมือนว่าแนวคิดของอริสโตเติลที่มีอายุยาวนานกว่า สองพันปีมาแล้ว ยังคงเป็นสิ่งที่คุณส่วนใหญ่ในสังคมทุกวันนี้ยังมีความคิดเห็นสอดคล้องต้องกัน ทำให้แนวทางการปฏิรูปการเมืองการปกครองไม่อาจหลีกเลี่ยงพัฒนาเข้าสู่รูปแบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการในเชิงประเพณี วัฒนธรรมของความเป็นไทย ซึ่งอาจมีการกล่าวว่าเป็นการปกครองในรูปแบบลักษณะเฉพาะของประเทศไทยก็ต้องเป็นสิ่งที่คุณส่วนใหญ่ในสังคมให้การยอมรับและเชิดชูศรัทธา มีความยินยอมพร้อมใจในการถูกปกครอง (policed by consent) ดังได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้ จึงจะเป็นรูปแบบการเมืองการปกครองที่จะสามารถขับเคลื่อนผลักดันกลไกต่างๆ ของสังคมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้

ปัญหาหนึ่งในหลายประการของการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ผ่านๆ มา ได้แก่ การรณรงค์ชักจูงให้ผู้คนในสังคมสามารถเข้าถึงการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในแง่มุมมองของการมีส่วนร่วมโดยภาคประชาชนนั้น ย่อมมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคมวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับกระบวนการขัดเกลาเรียนรู้บ่มเพาะ (socialization) ของแต่ละสังคมเป็นหลักใหญ่ หากจะพิจารณาในเชิงเปรียบเทียบปรากฏอยู่ในแผนภาพที่ ๕ - ๔ จะช่วยให้เข้าใจถึงระดับความเข้มข้นที่แต่ละสังคมมีแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญประการใดบ้าง

แผนภาพที่ ๕ - ๔ รูปแบบรูปแบบการเมืองการปกครองในเชิงเปรียบเทียบ

เปรียบเทียบความเข้มข้นในเชิงการบ่มเพาะขัดเกลาและวัฒนธรรมทางการเมือง POLITICAL SOCIALIZATION AND POLITICAL CULTURE

๑๐๐	การมีส่วนร่วม Participants	การมีส่วนร่วม Participants	การมีส่วนร่วม Participants	Participants
๕๐		ผู้ติดตาม Subjects	ผู้ติดตาม Subjects	ผู้ติดตาม Subjects
๓๐				
๐		ผู้บังคับการ Parochials	ผู้บังคับการ Parochials	
๑๐๐				
๕๐				
๓๐				
๑๐				
๐				
	DEMOCRATIC INDUSTRIAL	AUTHORITARIAN INDUSTRIAL	AUTHORITARIAN TRANSITIONAL	DEMOCRATIC PREINDUSTRIAL

ที่มา: COMPARATIVE POLITICS (p.๕๗)

แผนภาพข้างต้นมีความน่าสนใจในจุดที่ได้นำชี้ให้เห็นถึงความเข้มข้นของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองการปกครองในหลายยุคสมัยและหลากหลายรูปแบบ เช่น ยุคสังคมนิยมและมีความเป็นประชาธิปไตย (democratic industrial) ผู้คนผู้ทำการปกครองจะมีการชี้นำบางกรณกลุ่มอื่นอยู่ในปริมาณที่น้อยกว่าสังคมในช่วงการส่งผ่านแนวคิดทั้งเชิงอำนาจนิยม (Authoritarian transitional) หรือแม้แต่สังคมนิยมแบบประชาธิปไตยในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Democratic preindustrial) อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในสังคมนิยมประชาธิปไตยจะมีปริมาณสูงมากกว่าสังคมนิยมรูปแบบอื่นๆ

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ยิ่งสังคมพัฒนาในทิศทางที่เจริญทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและมีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นเท่าใด ตัวบ่งชี้ หรือ “ตัวชี้วัดความเป็นประชาธิปไตย” ที่สำคัญประการหนึ่งได้แก่การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง จะมีค่าในเชิงปริมาณมากยิ่งขึ้นเมื่อเทียบกับสังคมวัฒนธรรมการเมืองในรูปแบบอื่นๆ

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนดังได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้ ปรากฏว่า ยังมีปัญหาอุปสรรคหลายประการทั้งในแง่ของช่องทางการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ และกระบวนการในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ซึ่งประชาชนจะมีความผูกพันและใกล้ชิดกับสื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมยุคปัจจุบัน ทั้งสื่อสังคมออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์วิทยุกระจายเสียง ที่ใช้ประโยชน์ในการรับชมรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเป็นหลักใหญ่มากกว่าการเข้าศึกษาในชั้นเรียนอย่างเป็นทางการ ดังมีผลการศึกษาวิจัยของผู้เขียนได้ค้นพบความจริงดังกล่าว

การปฏิรูปการเมืองจะสำเร็จได้ยากหากความรู้สึกของคนในสังคมส่วนใหญ่ยังคงมีความเข้าใจว่าตนเองยังไม่ได้รับการอำนวยความสะดวกหรือจรรยาบรรณจากรัฐอย่างสมอหน้ากัน หรือเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องของผู้มีฐานะตำแหน่งทางสังคมจะมีโอกาสหรือได้เปรียบมากกว่าผู้ที่ด้อยฐานะกว่า จึงเป็นที่มาของแนวคิดที่จะต้องแก้ไขฟื้นฟูระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศให้อยู่ในสถานะที่คนส่วนใหญ่สามารถยอมรับได้ และต้องให้คนส่วนใหญ่เชื่อถือศรัทธากระบวนการยุติธรรมทั้งระบบว่ายังคงสามารถพึ่งพาได้ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในอดีต เช่น กรณีปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีข้อสรุปจากการศึกษาวิจัยของผู้เขียนว่ามีปัจจัยสำคัญประการหนึ่งเกิดขึ้นจากการไม่ได้รับความยุติธรรม หรือถูกกดขี่ข่มเหงจากผู้มีอำนาจ โดยเฉพาะจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐในอดีต

หลักการว่าด้วย “นิติรัฐ” หรือ “นิติธรรม” ที่มีการกล่าวถึงในช่วงต้นของงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ และยังคงมีการกล่าวถึงอยู่ตลอดเวลาในสังคมไทย เป็นสิ่งที่ส่งผลในทางตรงหรือทางอ้อมต่อปรากฏการณ์ “ความขัดแย้งในสังคมไทย” ที่ผ่านมา โดยหลักการปกครองโดยยึดหลักกฎหมาย ให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายในสังคมอย่างสมอหน้าเท่าเทียมกัน เป็นปัจจัยหลักที่จะส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมมีความยำเกรง ให้ความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย และยอมตนเป็นผู้ถูกปกครองภายใต้กฎหมายอันชอบธรรม เช่นเดียวกับหลายประเทศที่เจริญแล้วที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารประเทศ และฝ่ายนิติบัญญัติ ตลอดทั้งฝ่ายตุลาการมีความมุ่งมั่น พัฒนาแก้ไข ระบบต่างๆ ในสังคมให้ถูกขับเคลื่อนไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประการสำคัญยิ่งกว่าคือ ประชาชนพลเมือง ไม่นิ่งดูดาย ให้ความร่วมมือรักษาลิทธิของตนเองและสังคมคนรอบข้าง

ประเด็นว่าด้วย ความล้าสมัยของกฎหมาย กติกาของสังคมอาจเป็นปัจจัยที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข แต่หากฝ่ายผู้บังคับใช้กฎหมายไม่ทำหน้าที่ บำเพ็ญขนาดความรับผิดชอบ หรือ ปล่อยให้โทษกับคนในสังคมอย่างหลวมล่าไม่เสมอหน้ากัน ประชาชนส่วนหนึ่งจะเสื่อมศรัทธา ต่อกฎหมายบ้านเมืองและกระบวนการยุติธรรม และจะหันไปพึ่งการแก้ปัญหาด้วยตัวเองโดยละทิ้ง กฎกติกาของสังคม ทำให้เกิดสังคมไร้ระเบียบ (anomie) มีความปั่นป่วนวุ่นวายโกลาหลไปทั้งสังคม นั้นๆ

หลักแห่งความยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่ยุคของ Cesare Beccaria ได้กล่าวไว้เมื่อราว สามร้อยกว่าปีก่อน (ค.ศ. ๑๗๖๔) คือ การลงโทษจะต้องให้เหมาะสมแก่พฤติกรรมในการกระทำ ความผิด (inflicting of penalties upon men according to their deserts) อ้างใน Graeme R Newman and Pietro Marongiu “On Crimes and Punishments” Transaction Publishers New Jersey ๒๐๐๕ p xvi การลงโทษต้องให้เหมาะสมกับการทำความผิด) ในยุคสมัยใหม่จะต้องพิจารณาถึง องค์ประกอบอื่นๆ เช่น สภาพแวดล้อม เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หากผู้บังคับใช้ กฎหมายสามารถพิจารณาสภาพปัญหาได้อย่างรอบด้านและถี่ถ้วนจะสามารถปฏิบัติหน้าที่และไม่ สร้างความขัดแย้งหรือความเสียหายเพิ่มพูนขึ้นโดยไม่จำเป็น

ตัวอย่างที่เห็นเป็นปกติในสังคมไทย คือ การกระทำผิดในข้อหาสุรุ่ยสุร่าย เช่น เรื่องของการฝ่าฝืนข้อบังคับหรือกฎจราจร จะต้องมีการชำระค่าปรับ ซึ่งถือเป็นอำนาจและจัดเป็นดุลยพินิจ ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ยังคงปรากฏการฝ่าฝืนกฏกติกาให้เห็นกันอย่างคุ้นชิน เพราะค่าปรับที่อาจ ไม่มากพอจะทำให้เกิดความเกรงกลัวกฎหมาย หรือ กระทั่งการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ทั้งด้วย เกรงกลัวผู้มีอิทธิพลอำนาจบารมี ซึ่งจะให้การปฏิบัติแตกต่างจากประชาชนอื่นๆ ทั่วไป รวมทั้ง อาจจะต้องเพิ่มโทษกับผู้ทำความผิด หากพิสูจน์ได้ว่า บุคคลนั้น ๆ มีภูมิหลังเป็นผู้มีอำนาจ หน้าที่ซึ่งสมควรเป็นตัวอย่างของสังคมเมื่อกระทำผิดเสียเอง จะต้องได้รับโทษหนักกว่าราษฎร ทั่วๆ ไป ถ้าหากเคยกระทำความผิดมาแล้ว ยิ่งต้องเพิ่มโทษให้สูงขึ้น ที่กล่าวถึงเช่นนี้ เพื่อ ต้องการให้หนักกฎหมายสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเต็มภาคภูมิ ไม่ทำงานเหมือน เครื่องจักรอย่างตรงตรงตลอดเวลา สามารถแก้ไขเยียวยา หาทางเลือกซึ่งกฎหมายมีมาใช้ให้เป็นคุณ กับสังคมส่วนรวมได้

พอลกล่าวถึงความหลวมล่าในสังคมไทย ได้มีตัวอย่างให้เห็นที่วิพากษ์วิจารณ์มากมาย หลายคดี ซึ่งจำนวนไม่น้อยเกิดจากการ “ขาดอายุความ” ที่ไม่น่าเชื่อว่าจะเกิดขึ้นได้ ทั้งในคดี เล็กน้อยกระทั่งถึงคดีใหญ่รัฐเป็นผู้เสียหายมีมูลค่าหลายหมื่นล้านบาท แล้วในที่สุดผู้ต้องหา ยัง สามารถเดินทางกลับสู่ประเทศไทยได้อย่างลายนวลเพราะเมื่อขาดอายุความการบังคับลงโทษย่อม สิ้นสุดลงด้วย ยิ่งไปกว่านั้น การได้รับการประกันตัว หรือ การได้รับสิทธิในการมีผู้แทนหรือ

ทนายความร่วมรับฟังการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หากเป็นชาวบ้านประชาชนทั่วไปที่ขาดความรู้ความเข้าใจระบบกฎหมายที่สลับซับซ้อน มักจะถูกหลอกลวงและอาจไม่ได้รับการแจ้งถึงสิทธิต่างๆ อย่างที่ควรจะเป็น

การจะปล่อยปละละเลยให้เรื่องไม่เหมาะสมเหล่านี้เกิดขึ้นต่อไปย่อมไม่ถูกต้อง จำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานและบุคลากรด้านกระบวนการยุติธรรมจะต้องคิดค้นหาทางแก้ไขเยียวยา มุมมองในกฎหมายแองโกลแซกซอน ในลักษณะที่มักเรียกกันว่าเป็นกฎหมายจารีตประเพณี (Anglo-Saxon /Common law) เช่นใน ประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา หลักการพิจารณาคดีความต่างๆ ใช้ความความละเอียดรอบคอบในการวินิจฉัยปัญหาต่างๆ มีทั้งระบบลูกขุนเข้ามาเสริมการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา มีกระบวนการตรวจสอบ ถ่วงดุลต่างๆ อย่างรอบด้าน ไม่ให้อำนาจสิทธิขาดแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างมากเกินไปจนขอบเขตอันสมควร การไต่สวนเพื่อพิพากษาคดีของระบบกฎหมายในลักษณะนี้ จะเน้นหนักในการแสวงหาพยานหลักฐานของทุกฝ่ายมาชั่งน้ำหนักและใช้กระบวนการเสริม เช่น นิติวิทยาศาสตร์ และการพิสูจน์ทราบต่างๆ รวมทั้งการสืบหาข้อเท็จจริง เพื่อจะเอาผิดบุคคลผู้ถูกกล่าวหาได้อย่างชัดเจนปราศจากข้อสงสัยใดๆ (beyond reasonable doubt) นั่นคือ ทุกฝ่ายจะทำหน้าที่ของตนอย่างเข้มงวดรัดกุมและมีความเป็นมืออาชีพ (professional) ที่มีมาตรฐานอย่างสม่ำเสมอในทุกขั้นตอนของกระบวนการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

แนวทาง “การปฏิรูปการเมืองเพื่อความเป็นประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน” สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม ทางผู้ศึกษาวิจัยจึงขอเสนอแนวทางการปฏิรูปการเมือง การบริหารจัดการประเทศในเบื้องต้นดังต่อไปนี้

ประการแรก ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ หรือแผนดำเนินงานอย่างไรก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดลำดับความสำคัญของแผนโครงการต่างๆ ให้ชัดเจน นั่นคือ หากเปรียบเทียบในเชิงยุทธศาสตร์การรุกรบจะต้องไม่ทำการรบบแบบ “สามร้อยหกสิบ องศา” หรือ การกระทำการแบบไร้ทิศทาง ด้วยปัญหาหนึ่งที่นักยุทธศาสตร์และผู้นำองค์กรต่างๆ มักประสบอยู่เสมอในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์หรือโครงการต่างๆ คือ ความปรารถนาต้องการทำให้สำเร็จในทุกเรื่องในเวลาเดียวกัน แทนที่จะมุ่งเน้นเรื่องสำคัญหรือเรื่องเร่งด่วนที่จำเป็นก่อนหน้าสิ่งไม่สำคัญหรือเรื่องที่สามารถรอคอยได้ เช่นเดียวกับการร่างรัฐธรรมนูญฉบับในอดีตที่ผ่านมา ในกรณีของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ที่มีบุคคลต่างๆ แสดงความชื่นชมว่าสมบูรณ์แบบมีความเป็นประชาธิปไตยสูงยิ่ง แต่เนื้อหาได้สอดแทรกหลายเรื่องราวซึ่งหยิบยกผนวกเข้ามาจากกระบวนการทัศน์และวิธีการปฏิบัติของนานาอารยประเทศ บางเรื่องเอามาผสมผสานกันโดยไม่สอดคล้องประสานกันกระทั่งทำให้เกิดความขัดแย้งกันมีปรากฏให้เห็น อาทิ การกำหนดให้องค์กรคณะผู้สรรหากรรมการองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญบางแห่งให้มีตัวแทนพรรคการเมืองแบบกำหนดตัวเลขชัดเจน เช่น ต้องมีตัวแทน

พรรคการเมืองที่มี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในรัฐสภา รวม ๔ พรรคการเมือง แต่ในความเป็นจริง พรรคการเมืองที่มี สส ในรัฐสภาในทางปฏิบัติจริงๆ อาจมีพรรคการเมืองได้รับเลือกเข้ามาไม่ถึง ๔ พรรค พรรคการเมือง ทำให้อาจเกิดปัญหาการตีความในการดำเนินการหากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้น

ประการที่สอง การวางมาตรการให้ ได้มาซึ่งที่มาของผู้บริหาร ซึ่งจะต้องมี คุณสมบัติและแบบอย่างที่ต้องมีลักษณะของ “บุคคลต้นแบบ” จะต้องค้นหาให้ได้มาอย่างมีประสิทธิภาพ จากการได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ทรงคุณวุฒิของทางวิทยาลัย ป๋องกันราชอาณาจักร ซึ่งได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้นำ จึงได้มีดำริที่จะนำเสนอแนวคิดการ พัฒนาภาวะผู้นำ ด้วยคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ ผู้นำประชาธิปไตย ผู้นำธรรมาภิบาล และ ผู้นำโลกาภิวัตน์ นั่นคือ คุณลักษณะที่ผู้นำทุกคนจะต้องมีเพื่อใช้ในการบริหารจัดการพัฒนาประเทศ โดยพวกเราต่างตระหนักดีว่า สังคมไทยเป็นสังคม “อำนาจนิยม (power oriented)” สังคมทั่วไป มักไม่นำพาต่อการที่ผู้นำเช่น หัวหน้าคณะรัฐบาลจะเลือกบุคคลผู้ใดเข้ามาทำหน้าที่สำคัญ ทางการเมือง ที่พึงมีมาตรการตรวจสอบทั้งคุณสมบัติของบุคคลและภูมิหลังต่างๆ แต่มักจะยอมรับ การคัดสรรหรือที่มาของบุคคลเหล่านั้นกันโดยดุษณี ต่างกับประเทศมหาอำนาจส่วนใหญ่ แม้จะเป็น รัฐบาลที่มีเสียงข้างมากแทบไม่มีฝ่ายค้านในรัฐสภา (strong government) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง มีลักษณะของรัฐบาลที่มีความเข้มแข็งมีอำนาจตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ ก็ยังมักจะให้มี กระบวนการประชาพิจารณ์ (public hearing) บุคคลที่อาสาเข้ามาทำหน้าที่สำคัญเช่นนี้ อย่างละเอียด ถี่ถ้วน เพราะแม้สังคมอารยะประเทศส่วนใหญ่จะมองว่าบุคคลที่อาสาทำงานให้สังคมส่วนรวม จะเชื่อได้ในเบื้องต้นว่า บุคคลเหล่านั้นต้องตรวจสอบตนเอง (self censorship) มาขั้นหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ยังคงต้องผ่านกระบวนการดังที่นำเสนอเพื่อให้สังคมได้ร่วมกันมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ ตรวจสอบและสามารถให้ความไว้วางใจได้อย่างเต็มที่กับบุคคลที่อาสาเข้ามาทำหน้าที่ตัวแทนปวงชน

ประการที่สาม จะต้องเปิดโอกาสให้ “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน” สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ลักษณะโครงสร้างสังคมแต่ดั้งเดิมของ ประเทศไทย คือ ลักษณะของครอบครัวขยาย (extended family) ประชาชนพลเมืองอยู่อาศัยร่วมกัน อย่างสงบสุข มักจะมีพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ในขอบเขตของหมู่บ้านที่จะส่งเสริมให้คน ในสังคมชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นไม่ตรีต่อกัน การมีผู้คนต่างช่วงเพศวัยอยู่ร่วมกันอย่าง ใกล้ชิดและแน่นแฟ้นเป็นข้อดีและส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และซึมซับ ลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ตัวตนความเป็นสังคมไทยได้อย่างเหนียวแน่น แต่ในสังคมเมือง สมัยใหม่ซึ่งมีลักษณะการอยู่ร่วมกันในแบบที่เรียกกันว่าการเป็น “ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family)” ซึ่งมักจะมีช่วงชั้นของอายุในขอบเขตที่ใกล้ชิดอย่างยิ่ง เช่น พ่อ แม่ ลูก เท่านั้น จะไม่ขยายขอบเขต ไปถึงบุคคลที่อาวุโสถัดไปหรือมีความอาวุโสที่อ่อนกว่าช่วงชั้นความใกล้ชิดของตนและครอบครัว ทำให้ไม่มีเวทีหรือพื้นที่สาธารณะให้เด็กเยาวชนและผู้คนในสังคมได้แสดงออกดังเช่นที่เคยมีมา ในอดีต

อย่างไรก็ตามในบางสังคมเช่น สหรัฐอเมริกา จากประสบการณ์ตรงของผู้ศึกษาวิจัยที่ได้พบเห็นด้วยตนเอง แม้จะมีลักษณะความเป็นเมืองสมัยใหม่และมีการอยู่ร่วมกันในลักษณะของครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ แต่แนวทางการบ่มเพาะอบรมเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนจะสอนให้เด็กกระทำการหรือให้ตระหนักถึงสิ่งสำคัญสามประการ ได้แก่

๑. ให้ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเป็นนิสัย

๒. สอนให้เข้าใจและรู้จักคำว่าสิทธิมนุษยชนด้วยกุศโลบาย “ห้ามแต่ต้องผู้อื่น (กายสัมผัส) โดยไม่ได้รับอนุญาต”

๓. ต้องพูด คิด และทำแต่สิ่งดีงาม (มีทัศนคติเชิงบวก) เป็นการสอนให้เด็กสามารถฝึกฝนตนเองมองโลกในแง่ดีและบำเพ็ญตนเพื่อสังคมส่วนร่วมได้

จึงจะสังเกตได้ว่า ผู้คนในสังคมที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ จะมีวินัยในตนเอง เข้าใจและเคารพสิทธิของผู้อื่นและสังคมส่วนรวมอย่างยิ่งยวด ทำให้สิ่งใดที่จัดเป็น “ผลประโยชน์แห่งชาติ (national interests)” ของประเทศเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่คนในชาติให้ความสำคัญและยึดเป็นหลักการจะต้องให้ความสำคัญมาก่อนผลประโยชน์ส่วนตัว (put the nation first) หรือกระทั่งมีนักวิชาการบางท่าน เช่น James Okey ใน Making Democracy: Leadership, Class, Gender, and Political Participation in Thailand University of Hawaii Press ๒๐๐๔ p ๑ – ๒ ได้กล่าวไว้อย่างกังวลว่า กระบวนการทำให้มีประชาธิปไตย (democratization) ในกลุ่มประเทศแถบเอเชีย เป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคนเอเชีย ยิ่งไปกว่านั้น นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ชื่อดังอย่าง Samuel Huntington อดีตนายกรัฐมนตรีสถุญคดี ๓๖๖ ๓๖๗ ของประเทศไทย นาย ลี กวน ยู อดีตนายกรัฐมนตรีนองสิงคโปร์และ ดร. มะหาเดห์ มูฮัมหมัด แห่งประเทศมาเลเซีย ได้กล่าวถึงปัญหาในการบริหารจัดการประเทศแบบประชาธิปไตยในเชิงไม่เหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวเอเชีย ประชาธิปไตยจึงอาจมีรูปแบบที่ถูกต้องหรือเหมาะสมที่สุดสำหรับหลายประเทศในแถบเอเชียรวมทั้งประเทศไทยในทัศนะของชนชั้นนำหลายคนที่ได้กล่าวถึงนี้

แต่หากจะยึด “ตัวแบบของชนชาติที่ประสบความสำเร็จ (best practice)” ทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ยังมีประเด็นน่าสนใจเกี่ยวกับพัฒนาการของชนชาติในยุโรปที่ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม สามารถก้าวกระโดดทำให้ตนเองพัฒนาในเชิงวัตถุได้อย่างรวดเร็ว ได้มีศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา คือ Dr Niall Ferguson ได้ทำการสืบค้นหาข้อมูลหลายๆ อย่างที่เกี่ยวกับวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคมของประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลายในยุโรป ที่ทำให้สามารถมีบทบาทนำในสังคมโลกกระทั่งทุกวันนี้ได้

Ferguson เป็นนักประวัติศาสตร์ แต่เขามีความสนใจ ตั้งประเด็นในการวิจัยค้นหาความจริงว่า ทำไมชนชาติเอเชียซึ่งมีอารยธรรมเก่าแก่ มาช้านานกว่าชาติใดๆ ในโลก เริ่มตั้งแต่ชาวซูเมเรียนมีอารยธรรมลุ่มแม่น้ำในดินแดนที่ตั้งของประเทศอิรักในปัจจุบัน เรื่อยมาถึงอารยธรรมจีน เขมร สุวรรณภูมิของไทยเป็นตัวอย่าง แต่เพียงระยะเวลาประมาณไม่เกินสองร้อยปีที่ผ่านมา ประเทศต่างๆ ที่เราอาจเรียกว่า “ชนชาติยุโรป อเมริกา ในปัจจุบัน” กลับสามารถพัฒนาแบบก้าวกระโดดได้ถึงขั้นสามารถส่งยานอวกาศที่มีมนุษย์ควบคุมเดินทางไปดวงจันทร์และกำลังจะไปสร้างอาณานิคมในไม่ช้านี้ได้อย่างไร

แม้ว่าในแง่มุมมองของนักวิชาการและผู้สนใจการพัฒนาของเอเชีย อาจกล่าวกันว่า “ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และ สาธารณรัฐเกาหลี” เป็นความหวังใหม่ของชาวเอเชีย หรือคนทางทิศตะวันออก แต่เทคโนโลยีอะไรหลายๆ อย่าง ยังคงล้ำหลังกว่าชาติตะวันตกทั้งหลายอยู่อีกมาก เพราะที่ผ่านๆ มา สินค้าผลิตภัณฑ์ต่างๆ มักเป็นการลอกเลียนแบบซีกโลกทางยุโรปและสหรัฐอเมริกา ขาดนวัตกรรมสร้างสรรค์เทคโนโลยีของตนเอง ซึ่งมีความสามารถในการลอกเลียนแบบได้ก็คล้ายกระทั่งเจ้าของลิขสิทธิ์หรือทรัพย์สินทางปัญญาเหล่านั้น ต้องดำเนินการทางกฎหมายและมักจะผนวกเข้าเป็นเงื่อนไขในการคบค้าสมาคมระหว่างประเทศของเหล่าประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจหลายประเทศด้วยกัน

แต่สิ่งที่จะต้องคำถามว่า “เกิดปัญหาอะไร จึงเป็นสาเหตุทำให้ชนชาติยุโรป สามารถมีก้าวอย่างแห่งการพัฒนาเหนือชนชาติทางเอเชียไปได้อย่างที่เห็นได้ชัด ในเรื่องดังกล่าวนี้ Ferguson ได้เขียนบรรยายไว้ในหนังสือของเขาที่มีชื่อว่า Civilisation หรือ “อารยธรรม” (ที่มา Niall Ferguson Civilisation: The West and the Rest Penguin New York ๒๐๑๑) โดยเขาชี้ให้เห็นว่า เหตุผลสำคัญที่ทำให้ยุโรปเอาชนะเอเชียได้นั้นมีอยู่ด้วยกัน ๖ ประการสำคัญ ได้แก่

๑. การแข่งขันกันสร้างผลงานและความเจริญอกงามของประชากรในยุคบุกเบิก ได้ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาสร้างสรรค์ต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ต่างกับสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมชาวเอเชียที่เชื่อกันว่ายังมีคนจำนวนมาก อาจมองว่าการแข่งขันกลายเป็นเรื่องในเชิง “ทำลายล้าง” ผู้มีความสามารถมักเป็นเป้าหมายในการถูกโจมตี หรือ พยายามหาข้อติติงมากกว่าการส่งเสริมให้การสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอื่นๆ ขึ้นไป นี่คือนโยบายสำคัญปัญหาหนึ่งที่สามารถเห็นได้ในหลายบริบทของสังคมไทย จัดเป็นแบบอย่างของ ทศนคติที่ควรเลิกลดละให้ได้

๒. การคิดค้นทางวิทยาศาสตร์ ต้องยอมรับความจริงว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่มีการค้นพบหรือพัฒนาโดยนักวิทยาศาสตร์บุคคลสำคัญจำนวนมาก ในช่วงหลายร้อยปีที่ผ่านมาทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกาต่อเนื่องถึงปัจจุบัน จะกระจุกตัวอยู่ในทวีปยุโรปและอเมริกา ดังจะเห็นได้

จากผู้เข้ารับรางวัลโนเบลในสาขาสำคัญทางวิทยาศาสตร์มาจากสองทวีปข้างต้น มีนักวิทยาศาสตร์จากเอเชียอยู่บ้างแต่ในปริมาณไม่มากเท่ากับทวีปยุโรปแบบอเมริกา

๓. การยึดหลักนิติธรรมในการปกครอง เหตุผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจได้ส่งผลให้ประชาชนพลเมืองจะต้องปกป้องทรัพย์สินสมบัติของตน จึงมีการวางกฎระเบียบโดยรัฐซึ่งเสมือนเป็นคนกลางทำหน้าที่ปกครอง จัดระเบียบกฎเกณฑ์สร้างความเป็นธรรม ความเท่าเทียมกัน ให้กับทุกฝ่าย กระตุ้นให้ประชาชนมีระเบียบวินัย มีความระมัดระวังในการดำเนินชีวิต นำไปสู่การเลือกสรรผู้ปกครองที่จะสามารถให้ความเสมอภาคกับทุกคนในสังคมได้ด้วยการยึดหลักกฎหมายในการบริหารจัดการปกครองประเทศ

๔. ความเจริญทางการแพทย์สาธารณสุข ต้องยอมรับว่าวิวัฒนาการทางการแพทย์และการสาธารณสุข ได้ทำให้ประชากรโลกมีแนวโน้มอายุยืนยาวขึ้น มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลทำให้ความคิดความอ่านมีความเจริญองงามตามไปด้วย

๕. สังคมแห่งการบริโภค ผลแห่งพัฒนาการด้านอุตสาหกรรม ได้ทำให้การผลิตสินค้าเพื่อการอุปโภคบริโภคทางอุตสาหกรรมจำเป็นต้องค้นคิดวิธีการต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างไม่หยุดยั้ง เท่ากับเป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการคิดค้นวิธีการหรือนวัตกรรมใหม่ๆ เพิ่มพูนเข้ามาอยู่เสมอๆ

๖. ประเด็นว่าด้วย “แนวทางในการทำงานของคนยุโรป” ระบอบทุนนิยม (Capitalism) เป็นตัวเร่งและกดดันให้ต้องมีการปรับตัว คิดหาวิธีการที่ทำให้ได้กำไรผลตอบแทนสูงสุด แนวคิดวิธีการทางการบริหารต่างๆ ที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพจึงถูกค้นพบอย่างมากมายเพื่อตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่

แม้ว่าชาวยุโรปจะสามารถค้นพบสาเหตุของสิ่งที่ทำให้เขามีชัยชนะเหนือชาวเอเชียได้ แต่มิได้ตั้งตนอยู่บนความประมาท โดย Ferguson เห็นว่าโอกาสที่ “เอเชีย” จะพลิกฟื้นกลับมาชนะเหนือชนชาติยุโรป หรือประเทศอื่นๆ ที่ล้ำหน้าไปกว่าตนเองยังมีอยู่ และถ้าเมื่อใดที่ชนชาติทางเอเชียสามารถเอาชนะยุโรปได้ จะเป็นชัยชนะที่เรียกได้ว่าจะมีความมั่นคงยั่งยืน (sustainable) และยากที่ชนชาติในยุโรปจะสามารถกลับมาเป็นผู้นำในด้านต่างๆ ได้เช่นในอดีตที่ผ่านมา ในขณะที่เดียวกันประเทศเพื่อนบ้านของประเทศไทยในกลุ่มประชาคมอาเซียน ได้มีประเด็นแห่งกรณีศึกษาเพื่อการปฏิรูปการเมืองการปกครอง ที่น่าสนใจมากมาย เห็นควรนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อปรับใช้กับบริบทของประเทศไทยได้อยู่หลายประเทศ

กรณีศึกษาประเทศอินโดนีเซีย

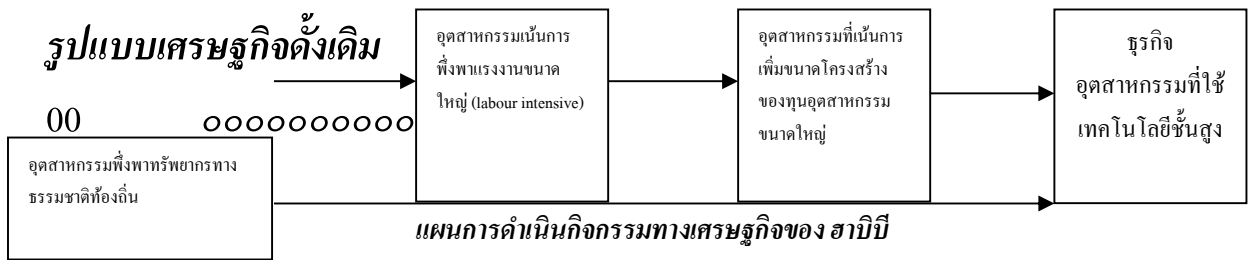
อินโดนีเซีย จัดเป็น “ตัวแบบ” หนึ่งในที่น่าสนใจศึกษา เพราะนับตั้งแต่ นาย “ยูโดโยโน บัมบัง (Bambang)” ขึ้นมาสู่อำนาจผู้นำทางการเมือง เขาสร้างระบบในช่วงต้นของการเข้าสู่อำนาจ ด้วยการเป็นตัวแบบ “ผู้นำมีอุดมการณ์เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติ “ คือ เข้ามาทำงานเพื่อชาติอย่างแท้จริง บวกกับความซื่อสัตย์ได้รับการยอมรับจากประชาชน ทำให้ อินโดนีเซีย เดิมมีดัชนีตลาดหลักทรัพย์อยู่ต่ำกว่าประเทศไทยหลายเท่าตัว แต่วันนี้สามารถทำให้ดัชนีมีมูลค่าเกินกว่าสองพันกว่าจุดได้อย่างรวดเร็ว ยังไม่นับรวมการพัฒนาในด้านอื่นๆ ที่การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อครั้งล่าสุดที่ผ่านมาสะท้อนถึงแนวทางการปฏิรูปทางการเมืองของประเทศมุสลิมที่ใหญ่ที่สุดในโลกและยังเป็นประเทศประชาธิปไตยที่มีประชากรมากเป็นหมายเลขสามของโลกได้ดำเนินการให้การศึกษาเป็นเยี่ยงอย่าง

ในที่นี้จะขอเริ่มทบทวนในแนวทางวิธีการของประเทศรอบบ้านของไทยที่นำเอา รูปแบบวิธีการ (Best Practices) บางอย่างนำมาปรับใช้กับการบริหารจัดการประเทศ กระทั่งสามารถพัฒนาและนำประเทศไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จ หลายประเทศอย่างกรณีของ “อินโดนีเซีย” ที่จะได้กล่าวถึงต่อไปนี้ ถือได้ว่ามีความน่าสนใจตรงที่รูปแบบการปกครอง ในลักษณะของ “เผด็จการทหาร” ที่ครอบงำประเทศมาอย่างยาวนานคล้ายคลึงกับประเทศไทย ในอดีต และยังมีแนวทางของศาสนา “อิสลาม” ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของชาวอินโดนีเซีย ส่วนใหญ่ที่เป็นมุสลิม ได้นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ “อินโดนีเซีย” อย่างเห็นได้ชัด ตั้งแต่ แนวนโยบายต่าง ๆ ไปกระทั่งถึงการปรับตัวเปลี่ยนแปลงเข้ากับสถานะของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป จึงเห็นควรนำเอาประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของประเทศอินโดนีเซีย นำมาเป็นกรณีศึกษาในเบื้องต้น (สรุปสาระสำคัญจาก Bambang P S Brodjonegoro and Sugiharso Safuan Industrial policy and economic growth in Indonesia: an analysis of state roles in Indonesian manufacturing development in Suthiphand Chirathivat abd Ng Chee Tuen (eds) Emerging Asia’s Growth Practices The Sasakawa Peace Foundation Chulalongkorn University ๒๐๐๕ p ๑๑๒ – ๑๙๓

ประธานาธิบดี บี เจ ฮาบีบี (B J Habibie) ของอินโดนีเซีย เป็นผู้ริเริ่มในการวางแผนการพัฒนาด้านเศรษฐกิจภายหลังการเข้าสู่อำนาจหลังการครองอำนาจของประธานาธิบดีอย่างยาวนานของ ซูฮาร์โต (Soehato) ที่แต่เดิมมาเน้นการลดการพึ่งพานำเข้าจากต่างประเทศ ให้เป็นเศรษฐกิจที่อุปโภคบริโภคใช้กันในประเทศเป็นหลัก เพราะอินโดนีเซียจัดได้ว่ามีประชากรสูงที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน ทำให้การผลิตสินค้าใดๆ จะไม่มีความยากลำบากมากนักในการมีกลุ่มเป้าหมายรองรับการกระจายสินค้าต่างๆ แต่เมื่อ ฮาบีบี ขึ้นมามีอำนาจ เขาได้

เน้นนโยบายชนิดเปลี่ยนแปลงพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด กระทั่งได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็น Habibiomics หรือระบอบเศรษฐกิจแบบฮาบีบี ปรากฏให้เห็นดังแนวทางการพัฒนาซึ่งอยู่ใน

แผนภาพที่ ๕ - ๕ แนวทางการพัฒนาวิธีการของประเทศรอบบ้าน

จากแผนภาพที่ ๕ - ๕ สามารถอธิบายได้ว่า ความสำเร็จของแผนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีการวางแผนระยะยาว มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองซึ่งใช้มาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ในสมัยการมีอำนาจในยุคของอดีตรัฐบาลชวาฮิดซูฮาร์โต เมื่อฮาบีบีได้เข้าสู่อำนาจการบริหารสูงสุดของประเทศเขามีความคิดในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาระบบเศรษฐกิจไปสู่แนวคิดสมัยใหม่ จากการพัฒนาด้วยระบบอุตสาหกรรมที่จำเป็นต้องพึ่งพาแรงงานจำนวนมาก คล้ายคลึงกับลักษณะของประเทศไทย ในช่วงปัจจุบันที่กำลังประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก เนื่องจากต้องพึ่งพาแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศ โดยในเวลาต่อมา ฮาบีบี ได้พัฒนาไปสู่การเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการลงทุนและเพิ่มทุนเพื่อสร้างศักยภาพในแง่ของความแข็งแกร่งทางการเงินการธนาคาร ซึ่งถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการดำเนินมาตรการกระตุ้นและพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ก่อนจะเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนำประเทศอินโดนีเซียไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตสินค้าที่ต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ เครื่องอุปกรณ์ทางคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยต่างๆ ด้วยการมองเห็นถึงศักยภาพแห่งความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้าน และสร้างมูลค่าเพิ่ม (value added) ให้กับสินค้าของตนอีกด้วย สิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้จากความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอินโดนีเซีย คือ เรื่องของการวางแผนที่ชัดเจนยั่งยืน และการมีวิสัยทัศน์ของผู้นำประเทศ ร่วมกับการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (good governance) การสร้างกลไกทางกฎหมายที่แน่นอนมั่นคง แน่ใจว่าผลของความมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจย่อมมีผลโดยตรงมาจากสภาวะแวดล้อมทางการเมืองที่มีความต่อเนื่อง เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือของคนในชาติและประเทศที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมทางการค้าและติดต่อสัมพันธ์กันในทางหนึ่ง

ในแง่ของระบบการเมืองและสังคมของอินโดนีเซียจัดเป็นพหุสังคม (phural society) ที่แม้คนส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลาม แต่มีคนหลากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์รวมทั้ง “อุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology)” ที่แตกต่างกันอีกด้วย (ที่มา John R Bowen Islam, Law and Equality in Indonesia: an anthropology of public reasoning John R Bowen ๒๐๐๓ p ๓-๑๓) การยอมรับวัฒนธรรมและการเชื่อมโยงกับสังคมอื่นในลักษณะที่เรียกว่า outward looking ของชนเผ่าต่างๆ ในอินโดนีเซีย ทำให้เกิดการผสมผสานตอบรับวัฒนธรรมอื่นในสังคมได้อยู่ในขั้นหนึ่ง เพราะตัวตนความเป็นเผ่าพันธุ์ดั้งเดิมของแต่ละชุมชนกลุ่มหรือพวกของตนยังมีความรู้สึกเกาะเกี่ยวต่อกันอย่างเหนียวแน่น แม้กระทั่งการระงับข้อพิพาทระหว่างความขัดแย้งของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกัน ใน Ambon and Kalimantan ยังคงใช้ขนบประเพณีวิธีการท้องถิ่นของอินโดนีเซียที่เรียกว่า Adat (หมายถึง การใส่ใจความเข้าใจความคิดอ่านและความเป็นคนในพื้นที่จัดการกับปัญหาด้วยวิธีการของตนเอง) แม้บางที่การจัดการอาจขัดหรือแย้งกับหลักกฎหมายของประเทศ คือ กฎหมายอิสลาม ก็ตาม โดยเฉพาะหลักกฎหมายอิสลามที่อินโดนีเซีย มีหลากหลาย แต่ในที่นี้จะกล่าวถึง Shalia law หรือ ชอริอะห์ ซึ่งเปรียบเทียบกับได้กับแนวทางการดำเนินชีวิตซึ่งพระเจ้าในศาสนาอิสลามได้ให้คำสอนแนะนำ รวมทั้งบรรดาสาวกของพระองค์ผู้มีส่วนในการร่วมประกาศศาสนา (Ibid p ๑๔-๑๕)

หากเปรียบเทียบปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และการสู้รบของคนหลากหลายเชื้อชาติที่มีความแตกต่างกันในอินโดนีเซียกับปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย น่าจะมองได้ว่า เหตุผลสำคัญมาจากเรื่องของ adat หรือความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นต่างๆ ที่มีความเข้มงวดและยึดถือความเป็นตัวตนของกลุ่มพวกของตนเป็นหลักใหญ่ ทั้งนี้มีความพยายามของศาลและบรรดาศาลาการนักกฎหมายที่พยายามหาทางเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์ (adat) ของกลุ่มต่างๆ ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาหลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งมักให้ข้อคิดหรือแนวทางคำพิพากษาโดยกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งย่อมส่งผลให้เหล่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต้องพัฒนาปรับตัวและเปลี่ยนแปลงตนเองให้ทันตามกระแสโลก โดยเฉพาะแนวคิดว่าด้วยความเป็นประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพต่างๆ (Ibid p ๕๕)

แนวคิดของ John Locke ได้เคยกล่าวไว้ว่า ความผาสุกของประชาชนในรัฐจะเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัย แต่มุ่งเน้นไปที่ เรื่องของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ถูกต้อง มีรูปแบบการนับถือศาสนาและการเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของตน รวมทั้งจะต้องให้ความเคารพเชื่อฟังองค์รัฐาธิปัตย์ เชื่อถือในพระเจ้าเป็นเจ้า และจะต้องมีความสมบูรณ์เปรียบพร้อมด้วยความเจริญทางการเงินอย่างมาก หรือในแนวคิดของนักวิชาการด้านงานยุติธรรมที่มีชื่อเสียงอย่าง John Rawls ได้กล่าวยอมรับความแตกต่างทางสังคมของผู้คนว่า สิ่งที่มีการซ้อนทับกันอยู่ (overlapping) ของความเชื่อ

แนวทางวิธีการต่างๆ ของคนในสังคม ในมุมมองที่เกี่ยวกับการมีอิสระเสรีภาพ การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (good life) โดยพึงให้อิสระกับคนเหล่านั้น ด้วยการยอมรับซึ่งความแตกต่าง (Ibid p ๒๕๓-๒๖๘) พัฒนาการทางการเมืองของอินโดนีเซียในฐานะประเทศที่มีศาสนาอิสลามเป็นแบบธรรมเนียมการดำเนินชีวิตและใช้เป็นกฎหมายในบางเรื่อง รวมทั้งพัฒนาการของโลกที่เข้ากดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่นำเรียนมาแล้วข้างต้น ทำให้เกิดกลุ่มก้อนทางการเมืองและกลุ่มภาคประชาสังคม (civil society) ในการทำหน้าที่ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาลเพื่อให้เกิดความโปร่งใส สามารถกระจายทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียมเสมอภาคกัน เพราะคงทราบกันดีว่า แหล่งรายได้สำคัญประการหนึ่งของประเทศอินโดนีเซียนอกเหนือจากการพัฒนาไปสู่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงแล้ว ยังมีเรื่องของทรัพยากรน้ำมันที่ทำให้อินโดนีเซียมีสถานภาพทางการเงินที่ค่อนข้างแข็งแกร่งในหลายวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา ซึ่งในงานเขียนของ Olle Tornquist Rent, Capitalism, State, and Democracy : A Theoretical Proposition in Arief Budiman (ed) State and Civil Society in Indonesia Monash University ๑๕๕๔ p ๓๐ - ๔๕ ได้กล่าวถึงบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นของกลุ่มกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่ยังคงพบปัญหาสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการทุจริตคอร์รัปชันของกลุ่มคณะผู้บริหารประเทศ รวมทั้งผู้ทรงอิทธิพลชนชั้นนำ กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ของประเทศอินโดนีเซีย

อย่างไรก็ดีในแนวทางการบริหารประเทศของนายยูโดโยโน บัมบัง ที่แล้วมาในการมุ่งเน้นความสำนึกในชาติ (nationalism) ปรากฏในการแถลงนโยบายต่อรัฐหลายครั้ง และการแสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้นำ ซึ่งหากจะเปรียบเทียบคือการนำเอาหลัก “ทศพิธราชธรรม” ของไทยมาเป็นตัวแบบเปรียบเทียบก็น่าจะเชื่อได้ว่ามีผลกระตุ้นให้เกิดความระมัดระวังในการดำเนินการทางการเมืองต่างๆ ที่ต้องยอมรับความเปลี่ยนแปลงให้มีการตรวจสอบอำนาจรัฐในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้น มีการเปิดโอกาสให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากกว่าที่แล้วๆ มา อย่างไรก็ตาม นิตยสาร The Economist ฉบับพิเศษ The World in ๒๐๑๔ p ๔๘ ได้กล่าวถึงความสำเร็จของอินโดนีเซีย ด้วยการตอกย้ำประเด็นว่าด้วยการมีทรัพยากรน้ำมันรวมทั้งแรงกระตุ้นความเจริญเติบโตที่มาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนที่มีการขยายความเจริญอย่างรวดเร็วในช่วงระยะปี ๒๐๐๗-๒๐๐๘ อย่างไรก็ตาม ในปี ๒๐๑๓ อินโดนีเซียได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจคล้ายคลึงกับหลายประเทศในภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นการย้ายฐานการผลิตของนักลงทุนที่มีแหล่งตลาดแรงงานและฐานการผลิตใหม่เกิดขึ้นที่น่าสนใจในการลดต้นทุนการผลิตได้มากกว่า ซึ่งแน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อความนิยมในตัวประธานาธิบดีและการบริหารงานของ ยูโดโยโน บัมบัง Yudhoyono Bambang อย่างไรก็ตามอาจหลีกเลี่ยงได้เพราะแนวนโยบายที่ทางผู้วิจัยเห็นว่าเป็นแบบอย่างที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปราบปรามคอร์รัปชัน การไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการในอินโดนีเซีย รวมถึง ปัญหาในเรื่องของ “การกระจายอำนาจการบริหารจัดการให้แก่

ท้องถิ่น” ยังคงมีปัญหาที่ยังต้องได้รับการแก้ไขเยียวยา ประชาชนชาวอินโดนีเซียในขณะนี้ มีทางเลือกที่เห็นได้ชัดสองทางเลือกใหญ่ คือ การกลับไปสู่รูปแบบการปกครองแบบ strong government คือ มีผู้นำที่ใช่ “กฏเหล็ก” เหมือนผู้นำทางทหารในอดีต หรือ จะเลือกแนวทางเสรีประชาธิปไตยที่มีตัวเลือกที่น่าสนใจคือ นาย โจโก วิโดโด (Joko Widodo) หรือ Jokowi ซึ่งการที่เขาได้รับความนิยมนอย่างมากเพราะ อายุค่อนข้างน้อย (๕๒ ปี) มีประสบการณ์ และมีวิสัยทัศน์ แนวนโยบายในการแก้ไขปัญหาเรื้อรังอย่างเรื่องของการทุจริตคอร์รัปชั่นค่อนข้างชัดเจน ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับใดๆ กับอดีตรัฐบาลทหารโดยการนำของอดีตประธานาธิบดีซูฮาร์โต เหมือนคู่แข่งคนอื่นๆ คนอื่นๆ

กรณีศึกษา นโยบาย “หนึ่งประเทศ สองระบบ” ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน วาทะสำคัญของอดีตผู้นำจีน ประธานาธิบดี เต็ง เสี่ยว ผิง (Deng Xiao Ping) ที่กล่าวไว้ว่า “แมวจะสีไหนไม่สำคัญ ขอให้จับหนูได้” ถือเป็นแนวคิดที่อาจเรียกได้ว่าสอดคล้องกับแนวทาง หรือ กุศโลบายทางการเมืองของ Nicoli Machiavelli ผู้ประพันธ์หนังสือที่มีชื่อว่า The Prince เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของ ผู้ทำการศึกษาประเด็นความรู้เกี่ยวกับวิชารัฐศาสตร์และการเมืองการปกครอง เพราะวิธีการคิดดังกล่าวตรงกับประโยคในภาษาอังกฤษที่พูดกันอย่างแพร่หลายว่า “End justifies the means” กล่าวคือ การดำเนินการในเรื่องใดก็ตามจะไม่กังวลต่อกระบวนการในการเข้าถึงเป้าหมายหรือความสำเร็จ แต่จะทำอย่างไรก็ได้ ให้สามารถประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็วและเด็ดขาด

ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน แม้จะมีรูปแบบการปกครองต่างกับของประเทศไทยอย่างมาก เพราะใช้ระบบการเมืองการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Communism) ในขณะที่ประเทศไทยใช้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (Constitutional Monarchy) ทำให้มุมมองการพิจารณาระหว่างตัวแบบของประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีความเป็นรัฐบาลที่อยู่ภายใต้การปกครองโดยกลุ่มเผด็จการทหารอย่างยาวนานมีส่วนสัมพันธ์หรือใกล้เคียงกับรูปแบบของไทยมากกว่า

อย่างไรก็ตามพัฒนาการทางการเมืองตามกระแสโลก (globalization) ที่ทำให้รัฐบาลจีนภายหลังการรับคืนเกาะฮ่องกงคืนจากประเทศอังกฤษภายหลังการสิ้นสุดข้อตกลงเงื่อนไขการเช่าเป็นระยะเวลา ๕๕ ปี (ครบในปี ๑๙๙๗) ตามสนธิสัญญาที่จีนกับอังกฤษได้ทำไว้ในยุคการล่าอาณานิคมในอดีต และการรับคืนเกาะมาเก๊า (Macao) จากประเทศโปรตุเกส ในปี ๑๙๙๙ ทำให้ประเทศจีนได้เข้าควบคุมจัดการบริหารหมู่เกาะฮ่องกงและมาเก๊า ด้วยนโยบายผ่อนปรน (Soft policies) เช่นเดียวกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศจีนในระยะหลัง (ที่มา Merriden Varrall WDebunking the Myth of China’s Soft Power” in Hongyi Lai and Yiyi Lu (eds) China’s Soft Power and International Relations Routledge ๒๐๑๒ p ๑๕๑

หากจะสรุปแนวทางที่ประเทศจีนเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวด้วยการใช้กฎเหล็กแบบเดียวกับหลายรัฐชาติที่ผ่านมา ซึ่งเคยเชื่อกันว่าเป็นแนวทางที่สามารถประสบความสำเร็จได้ มาสู่การนำเอานโยบาย “อ่อนปรน (Soft policies)” มาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศของตนอย่างได้ผล สมควรเป็นตัวแบบหรือ best practice อีกประเทศหนึ่งที่น่าจะนำมาศึกษาเพิ่มเติม โดยสามารถสรุปแนวทางของประเทศจีนได้ดังต่อไปนี้

๑. ประเทศจีนเน้นหนักการใช้การเจรจาพูดคุยหารือในประเด็นต่างๆ ร่วมกัน (political discourse) ยึดถือแนวทางสันติวิธีมากกว่าการใช้กำลังเช่นในอดีตที่ผ่านมา

๒. ประเทศจีน ใช้นโยบายอดกลั้นประนีประนอมในเรื่องต่างๆ (self-restraint)

๓. ประเทศจีน นำเอาแนวทางว่าด้วยความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมและนโยบายสาธารณะที่เอื้อประโยชน์ให้ทุกฝ่ายอย่างเสมอภาคกันมาใช้อย่างได้ผล

๔. ประเทศจีน ยึดหลักการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนด้านเศรษฐกิจการค้าการลงทุน ใช้จ่ายทั้งภายในประเทศ ในเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศจีนที่ยึดถือมาช้านานไม่เปลี่ยนแปลง และเพิ่มพูนความสัมพันธ์กับนานาชาติด้วยแนวนโยบาย “ผูกสัมพันธ์ฉันท์มิตรเป็นเพื่อนบ้านที่ดีต่อกัน (good neighbor)”

อย่างไรก็ดี นักวิชาการเช่น Joseph Nye Jr ได้ให้ความเห็นว่า “การใช้อำนาจหรือแนวนโยบายแบบแข็งกร้าว (Hard power) อาจไม่ใช่ข้อเสียเสมอไป เพราะสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นคือ APAE อันประกอบด้วย Attraction, Persuasion, Appeal and Emulation สามารถกระทำโดยผ่านการใช้นโยบายแข็งกร้าวได้ด้วยเช่นเดียวกัน (ที่มา Miangjiang Li “Soft Power in China Discourse: Popularity and Prospect” in Miangjiang Li (Ed) Soft Power: China’s Emerging Strategy in International Policies (Lanham and Plymouth: Lexington Books ๒๐๐๕ p ๒๒-๒๔) ในขณะเดียวกันหลายฝ่ายที่เห็นตรงข้าม เกิดความกังวลต่อคำว่า “ผงาดหรือพุ่งทยานขึ้น (rising)” ของประเทศจีนเนื่องจากอาจเป็นภัยคุกคามในความรู้สึกของประเทศเพื่อนบ้านมากกว่าจะส่งผลดี (Ibid p ๗๓) จึงเห็นได้ว่า การพัฒนาทางด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจีนนั้นมีการรุกคืบหน้าไปไกลกว่าแนวคิดของหลายประเทศ ซึ่งอาจรวมประเทศไทยของเราด้วย ที่อาจยังจำเป็นต้องมองถึงการแก้ไขปัญหา นโยบายต่างๆ ภายในประเทศเป็นหลัก แม้จะมีความเชื่อมโยงเกาะเกี่ยวกับมิตรประเทศต่างๆ อยู่รอบด้าน แต่การจัดความสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติในการแก้ไขปัญหาต่างๆ คงยังจำเป็นต้องนำเอาแนวทางของจีนมาปรับใช้กับวิธีการออกแบบแผนโครงการต่างๆ ทั้งเรื่องขบวนการส่งเสริมถ่ายทอดทางวัฒนธรรม โดยอาศัยกลไกของสื่อของรัฐที่สำคัญ เช่น CCTV (China Central Television การใช้แนวทางสันติวิธี เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาภายในประเทศหลายๆ เรื่องให้บรรลุเป้าหมายในระยะยาวอย่างยั่งยืนและสามารถพลิกโฉมหน้า (transformation)

ของประเทศได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ในทัศนะของผู้วิจัย ยังคงให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการพัฒนาปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจและสังคมโดยอาศัยสื่อสารมวลชนที่มีอยู่ในมือของรัฐ เช่นเดียวกับหลายรัฐชาติ ดังตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จอย่างยิ่งของจีน จากการศึกษาที่ประเทศจีนสามารถมีช่องทางที่เผยแพร่เรื่องราวทางวัฒนธรรมที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการส่งออกทางวัฒนธรรมด้วยช่องทางอาหรับ และให้ความสำคัญกับดินแดนใหม่ที่ยังคงมีทรัพยากรต่างๆ อยู่อีกมากมายคือในทวีปอาหรับ เช่นเดียวกับ พัฒนาการทางการเมืองของโลกอาหรับที่เกิดปรากฏการณ์สำคัญคือ Arab Spring หรือ การตื่นตัวเคลื่อนไหวทางการเมืองของโลกอาหรับ ซึ่งโดยข้อเท็จจริงในข้อเขียนของ Abdulkarim Al-Eryani เห็นว่ามีมานานับร้อยปีแล้ว ตั้งแต่ยุคการเรียกร้องเอกราชจากชาวออตโตมันและภายใต้การยึดครองของ อังกฤษ และ ฝรั่งเศส (ที่มา Abdulkarim Al-Eryani “Democracy in the Arab World” in Democracy Rising Lynne Rienner London ๒๐๐๖ p ๖๗)

ทั้งนี้ปรากฏการณ์อาหรับสปริง หรือ การลุกคืบหน้าของแนวทางประชาธิปไตยในโลกอาหรับ มีผลส่วนหนึ่งมาจากข้อมูลข่าวสารในทุกด้านที่บ่าทันเข้ามา ผ่านสื่อต่างๆ และสำนักข่าว Aljazeera ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในภาษาต่างๆ โดยเฉพาะภาษาอาหรับที่ปกติมักไม่มีการได้รับ ข้อมูลข่าวสารเช่นเดียวกันนี้จากโลกภายนอก ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในทุกด้านอย่างกว้างขวาง แม้ว่าที่มาของปรากฏการณ์อาหรับสปริงนั้นทราบกันดีว่ามาจากเหตุการณ์ที่ปะทุขึ้นบนความไม่พอใจจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐต่อพลเมืองของตน แต่ก็ได้แพร่กระจายออกไปอย่างรวดเร็วผ่านขบวนการสื่อสารทางโลกออนไลน์โซเชียลมีเดียต่างๆ ผสมผสานกับการเผยแพร่และเกาะติดสถานการณ์อย่างเข้มข้นของสำนักข่าวต่างๆ

แนวทางการปฏิรูปการเมืองการปกครองของไทย

ภายหลังได้เรียนรู้เกี่ยวกับ “ตัวแบบ แนวทางแห่งความสำเร็จ (best practices)” ของบางประเทศที่น่าไปสู่การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของบางรัฐชาติพร้อมด้วยปรัชญาแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงที่ได้นำเสนอมาโดยตลอดตั้งแต่บทนำ กระทั่งถึงบทสรุปและข้อเสนอแนะนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการสังเคราะห์สิ่งต่างๆ ซึ่งได้นำเสนอมาทั้งหมดเข้าด้วยกัน จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อแนวทางการปฏิรูปการเมืองการปกครองของไทย

ธรรมาภิบาลกับการเมืองการปกครอง

เหตุผลหนึ่งของการทำรัฐประหาร ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ นอกเหนือจากปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองที่ยืดเยื้อยาวนานกว่า ๗ เดือนเต็ม ยังคงมีปัญหาดังเดิมที่รัฐบาลเกือบทุกยุคทุกสมัยแสดงออกถึงความพยายามในการแก้ไขปัญหาของการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือ การคอร์รัปชัน ที่คนส่วนใหญ่รับรู้และเข้าใจดีแต่จะเป็น

ภาษาต่างประเทศที่ ชักันกระทั่งคุ้นชินในสังคมไทย ถือเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่เป็นปัจจัยหนึ่งยวนำให้ มีการแก้ปัญหาเรื่องดังกล่าวอย่างเร่งด่วนโดยคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ หรือ คสช. ดังปรากฏ เป็นข่าวในสื่อต่างๆอย่างกว้างขวาง

สำนึกความเป็นพลเมือง (citizenship) ถือว่าเป็นแนวโน้มใหม่ของการกระตุ้นให้เกิด การมีส่วนร่วมของประชาชนในหลายประเทศที่เจริญแล้ว โดยเฉพาะประเทศอังกฤษหรือสหราชอาณาจักร ได้ให้ความสำคัญกับจิตสำนึกความเป็นพลเมืองอย่างยิ่ง แม้ว่าความหมายของคำว่า “ความเป็นพลเมืองหรือจิตสำนึกความเป็นพลเมือง” จะมีความหมายค่อนข้างกว้าง แต่หากยึดตาม แนวคิดและสิ่งที่นักวิจัยชาวอังกฤษชื่อ Charles Patties และเพื่อนร่วมงาน (ที่มา Charles Pattie et al Citizenship in Britain: Values , Participation and Democracy United Kingdom ๒๐๐๔ p ๒๖๔ – ๒๖๕) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองจะได้แนวทางที่พอสรุปได้ คือ

๑. ความเป็นพลเมืองหรือจิตสำนึกความเป็นพลเมือง จะบ่งบอกชี้วัดได้จาก ความรู้สึก เป็นเจ้าของต่อรัฐชาติที่ ตนสังกัดหรือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ

๒. จะต้องมีความไว้วางใจต่อสถาบันทางสังคมที่รัฐจัดให้มีขึ้น รวมทั้งให้ความ ไว้วางใจต่อพลเมืองคนอื่นๆ ในขณะเดียวกัน

นอกจากนี้จากการค้นคว้าวิจัยของนักวิชาการข้างต้น (Ibid p ๒๖๕) ได้ค้นพบปัจจัย หลายๆ ประการที่มีทั้งส่งเสริมและเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตย ปรากฏให้เห็นได้เด่นชัด เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ (civil society) เช่น การอาสาสมัครช่วยเหลือสังคม การร่วมเป็นหูเป็นตาในการป้องกันอาชญากรรมในท้องถิ่นของตนเอง การเสียภาษี หรือพัฒนาการมีส่วนร่วมไปกระทั่งถึง การสมัครเข้าเป็นตัวแทนของชุมชน ท้องถิ่น ในกิจกรรมทางการเมืองเพื่อส่วนร่วมต่างๆ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

เชาวนะ ไตรมาส. การสร้างความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองกับหลักธรรมาภิบาลแนวใหม่

ในประชาสังคมยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๒๕.

ปิยนาก บุนนาค และคณะ. พัฒนาการระบบคณะรัฐมนตรีไทย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ – ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

หน้า ๒๖. ๒๕๔๕.

“ระบอบทักษิณ” โดย แก้วสรร อติโพธิ และคณะ. ๒๕๕๖.

วันวิจิต บุญป๋อง. บทบาททางการเมืองและการเมืองของ กลุ่มนายทหารบูรพาพยัคฆ์.

ในวารสารสหวิทยาการวิจัย ฉบับบัณฑิตศึกษา ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒, (ก.ค.- ธ.ค. 2556) หน้า ๓

หนังสือคู่มือหลักสูตร. การพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้ง รุ่นที่ ๑ (พตส. ๑). กรุงเทพฯ :

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.), ๒๕๕๒.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

คอลัมน์ “กล้าได้กล้าเสีย” หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 11 มีนาคม 2551

“ครุฑทหาร”. กรุงเทพฯ : กองทัพอากาศ. ม.ป.ป.

“ชำระประวัติศาสตร์กรณี 6 ตุลาและพฤษภาทมิฬ” ศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย.

“ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

ฉบับที่ 30 ลงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2549.

เอกสารผลงานคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในรอบ 2 ปี (6 ตุลาคม 2549 – 6 ตุลาคม 2551) สำนักงาน

ป.ป.ช. 2551.

หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์สยามธุรกิจ. ฉบับที่ 773 ประจำวันที่ 7-3-2007 ถึง 9-3-2007.

หนังสือพิมพ์มติชน. ฉบับวันที่ 15 กันยายน 2551.

หนังสือพิมพ์ข่าวสด วันที่ 1 กันยายน 2551.

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 10 กันยายน 2551

กฎหมาย

- มาตรา 136-148 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
 มาตรา 196-198 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
 มาตรา 199-200 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
 มาตรา 297-302 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
 มาตรา 44 (1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
 มาตรา 65 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
 มาตรา 58 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.
 มาตรา 37 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2549
 มาตรา 20-25 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2549.
 มาตรา 29 วรรคสอง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2549.
 มาตรา 309 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
 มาตรา 265-269 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
 มาตรา 63 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
 มาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.
 มาตรา 216 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 .สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พิมพ์ครั้งที่ 1
 พ.ศ. 2549.
 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว พุทธศักราช 2549.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- คำอธิบายรายวิชาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.polsci.chula.ac.th/curro-๒.htm>,
 ๒๘ กันยายน ๒๕๕๒.
- คำอธิบายรายวิชาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : http://www.polsci.tu.ac.th/pr_edu/๐๓๓.pdf, สืบค้นเมื่อ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๒.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. ม.ป.ป. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education): พัฒนา
 การเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน” (บทความ) คณะนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.fnfthailand.org/node/84>,
 สืบค้นเมื่อ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

ไทยโพสต์. “การลดระดับความสัมพันธ์ในเชิงการทูตและการทหารของหลายประเทศ” (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaipost.net/news/260614/92279,2557>.

หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสถาบันพระปกเกล้า รุ่นที่ ๑๓. กรุงเทพฯ:

สถาบันพระปกเกล้า (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : http://www.kpi.ac.th/kpith/index.php?option=com_content&task=view&id=๒๐๕&Itemid=๕๕๕๕๕๕๕๕, สืบค้นเมื่อ ๒๘

กันยายน ๒๕๕๒.

ภาษาต่างประเทศ

Books

Asia Books. What about Your chapter 40th. Bangkok : Asia Books. 2009.

Catherine Soanes and Angus Stevenson. Concise Oxford English Dictionary

11th edn. Oxford: Oxford University Press. 2006.

DANIEL W. DREZNER. THE SANCTIONS PARADOX, ECONOMIC STATECRAFT AND

INTERNATIONAL RELATIONS (Cambridge University Press 1999). In E. Michael Abler

Retooling Economic Sanctions : Challenges of Legitimacy and Efficacy (final paper) 30

August 2008.

John Naisbitt. Megatrends: Ten New Directions Transforming Our lives.

United Kingdom: Macdonal & Co., 1984.

THAILAND: Military coup 2006 . A collection of statements marking one month of renowned

military rule in Thailand (Asian Human Rights Commision, Hong Kong). October 2006.

Ralph W Tyler. Basic Principles of Curriculum and Instruction. Chicago: The University of

Chicago Press. 1969.

ภาคผนวก

ผนวก ก

หลักสูตร การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหาร ระดับสูง สถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้า ซึ่งก่อตั้งขึ้น โดยพระราชบัญญัติสถาบันพระปกเกล้า พ.ศ. ๒๕๔๑ ให้เป็นสถาบันทางวิชาการแห่งชาติที่มุ่งพัฒนาประชาธิปไตยมีหน้าที่เสริมสร้างความรู้และเสริมสร้างประชาธิปไตยในสังคมไทย ยังได้จัดการเรียนการสอนหลักสูตรการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการจัดสำหรับนักบริหารระดับสูง ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้บริหารจากพรรคการเมือง ข้าราชการการเมือง นักบริหารจากภาครัฐ ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงบุคคลทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเมืองการปกครองไทย โดยการพัฒนาบุคลากรและสร้างเครือข่ายในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย¹ เพื่อให้ผู้เข้ารับการศึกษ (อันรวมทั้งประชาชนทั่วไปด้วย) มีความรู้ ความเข้าใจ ประชาธิปไตยในแง่ของวิวัฒนาการ หลักการและอุดมการณ์พื้นฐานเครื่องมือและกลไก พัฒนาการทางการเมืองการปกครองไทย

จัดการศึกษาเชิงปฏิบัติการหลักสูตร การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยสำหรับนักบริหารระดับสูง เพื่อให้ผู้นำทางความคิดในสังคมไทยได้มาร่วมกันกับนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ แสวงหาแนวทางการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย เพื่อสันติสุขสถาพรอย่างแท้จริงแก่คนไทยทั้งชาติ และนำแนวทางดังกล่าวที่เกิดจากความเข้าใจร่วมกัน การมีทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมประชาธิปไตยที่แสวงหาร่วมกันนั้น ไปร่วมกันพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยต่อไปในฐานะเครือข่าย “นักพัฒนาประชาธิปไตย”

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อพัฒนาการเมืองการปกครองไทย โดยการพัฒนาบุคลากรและสร้างเครือข่ายในการร่วมสร้างสรรค์ประชาธิปไตยให้เกิดสันติสุขสถาพรแก่ประชาชนชาวไทย
ทั้งปวง

¹ สถาบันพระปกเกล้า. หลักสูตรการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย. (ออนไลน์) แหล่งที่มา http://www.kpi.ac.th/kpith/index.php?option=com_content&task=view&id=205&Itemid=99999999 (สืบค้นเมื่อ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๒)

วัตถุประสงค์เฉพาะ

๑. เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทยและกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อสังคมไทย ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๒. เสริมสร้างเจตคติ ค่านิยม ความคิดและวิถีชีวิตประชาธิปไตย

๓. เพิ่มพูนทักษะการวิเคราะห์และพฤติกรรมประชาธิปไตย ที่เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละบุคคลในปัจจุบันและอนาคต

๔. ร่วมกันแสวงหาแนวทาง และวิธีการในการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย

๕. เสริมสร้างบทบาทและเครือข่ายในการสร้างสรรค์และเผยแพร่ประชาธิปไตยให้เกิดสันติสุขสถาพร

จำนวนและคุณสมบัตินักศึกษา

รวมทั้งสิ้น ๑๒๐ คน ประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้ดำรงตำแหน่งใน องค์การอิสระ ผู้บริหารจากพรรคการเมือง ข้าราชการการเมือง นักบริหารจากภาครัฐ ภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ ทหาร ตำรวจ องค์กรเอกชน ศิลปิน และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ หลังจากศึกษากลุ่มวิชานี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

๑. อธิบายสรุปแนวคิด ทฤษฎีและปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และหลักปฏิบัติพื้นฐานของประเทศแม่แบบระบบประชาธิปไตยของโลกและประเทศประชาธิปไตยเกิดใหม่ได้

๒. อธิบายระบบการทำงานในระบบประชาธิปไตยได้

๓. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นที่น่าสนใจระหว่างวิทยากรและกลุ่มนักศึกษาได้

๔. เสริมสร้างค่านิยมประชาธิปไตยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

๕. ส่งเสริมให้มีการนำระบบประชาธิปไตยมาประยุกต์ใช้ และสร้างเครือข่ายในสังคมไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

หลังจากศึกษากลุ่มวิชานี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

๑. สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจาก ๘ กลุ่มวิชาหลักเพื่อนำมาประยุกต์ทำความเข้าใจประเด็นสำคัญร่วมสมัยทางการเมืองการปกครองในสภาวะการณ์ปัจจุบันได้

๒. สามารถอธิบายและวิเคราะห์ประเด็นสำคัญทางการเมืองร่วมสมัย ทั้งในแง่สาเหตุความเป็นมา ความสัมพันธ์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางการเมืองการปกครองปัจจุบัน ได้

๓. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแสวงหาแนวทางร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์

การขับเคลื่อนนโยบายไปสู่ภาคปฏิบัติ จำนวน ๑๕๕ ชั่วโมง

งานเอกสารวิชาการ (๘๔ ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ศึกษานำองค์ความรู้จากหลักสูตร ประสบการณ์และความชำนาญในตำแหน่งหรือ บทบาทที่ดำรงอยู่มาพัฒนาเป็นเอกสารวิชาการ

๒. เพื่อพัฒนาทักษะในการจัดทำรายงานผลการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์

๓. เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองการปกครองอันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ ขอบเขตหัวข้อเอกสารวิชาการ กำหนดกลุ่มหัวข้อที่น่าสนใจและแยกเป็นหัวข้อจากกลุ่ม เช่น นโยบายสาธารณะ ประวัติศาสตร์ตามคำบอกเล่า และองค์กรอิสระ เป็นต้น

รายละเอียดการจัดทำ

๑. การบรรยายเรื่อง ข้อกำหนดในการจัดทำเอกสารวิชาการ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ทั่วไปของการจัดทำเอกสารวิชาการ ให้คำแนะนำในการจัดทำต่าง ๆ การเตรียมการเกี่ยวกับการหาหัวข้อเรื่องของเอกสาร วิชาการ

๒. การจัดทำสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (workshop) ในข้อเรื่องที่จะศึกษา กำหนดขอบเขตการศึกษา และจัดทำสารบัญเรื่อง เมื่อได้หัวข้อเรื่องที่จะศึกษาแล้ว ทางวิทยาลัยจะนำเข้าพิจารณาในคณะกรรมการ วิชาการ และกำหนดอาจารย์ที่ปรึกษา

๓. เริ่มจัดทำ และส่งงานให้แก่อาจารย์ที่ปรึกษาตามระยะเวลาที่กำหนด (๑ ครั้ง)

๔. สถาบันกำหนดให้มีการนำเสนอเอกสารวิชาการ โดยนักศึกษาต้องนำเสนองานเอกสารวิชาการ กลุ่มที่ตนเองศึกษา ต่อหน่วยงานหรือสาธารณะ เช่น ต้นสังกัดของผู้สมัคร สภาพัฒนาการเมือง หรือชุมชนต่างๆ เป็นต้น ในการนำเสนอหากมีข้อแนะนำหรือแก้ไขเพิ่มเติม นักศึกษาต้องจัดทำให้สมบูรณ์พร้อมส่งให้สถาบันเพื่อพิจารณาอนุมัติ หลังจากนั้นส่งงานฉบับสมบูรณ์ ๑ ชุด พร้อม File เอกสาร ภายในระยะเวลาที่กำหนดเพื่อดำเนินการขั้นตอนการขออนุมัติจบหลักสูตรต่อไป

๕. วิทยาลัยการเมืองการปกครอง สรุปรายชื่อนักศึกษาที่จัดทำเอกสารวิชาการเสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์ และผ่านเกณฑ์การจบหลักสูตรเรื่องเวลาการเข้าเรียน เพื่อเสนอขออนุมัติจบการศึกษาหลักสูตรต่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตร กรรมการวิชาการ และสภาสถาบันพระปกเกล้า ตามลำดับ

๒. แผนพัฒนาประชาธิปไตย หรือแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ (๗๐ ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิสัยทัศน์การพัฒนาประชาธิปไตยและกระบวนการจัดทำแผนพัฒนา หรือแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น การเมือง เศรษฐกิจ ความมั่นคง ฯลฯ

๒. เพื่อให้มีความเข้าใจกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาประชาธิปไตย หรือแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ ซึ่งสะท้อนสถานการณ์ที่เป็นอยู่ และนำไปสู่การแก้ปัญหาสำคัญของบ้านเมือง เพื่อให้เกิดสันติสุขสภาพ สำหรับปวงชนชาวไทยได้

๓. เพื่อนำองค์ความรู้และประสบการณ์สำคัญที่มีอยู่ และที่ได้รับจากการศึกษาในหลักสูตรตลอดจนการลงพื้นที่ มาจัดทำแผนพัฒนาประชาธิปไตยหรือแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ ที่ประกอบด้วยแผนเชิงรวมเพื่อนำเสนอต่อสาธารณะ และแผนโครงการเฉพาะเรื่องซึ่งนักศึกษาจะจัดกลุ่มดำเนินการให้บังเกิดผลจริงภายในเวลาที่กำหนดไว้ชัดเจน

ขั้นตอนการจัดทำ การจัดทำแผนพัฒนาประชาธิปไตย หรือแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ แบ่งขั้นตอนการดำเนินงานได้ ดังนี้

๑. แนะนำกระบวนการจัดทำ

๒. การจัดทำแผนโดยนักศึกษา

๓. การนำเสนอแผน โดยนักศึกษาต่อสาธารณะ

แนวทางการจัดทำ

๑. อภิปรายเป็นคณะ โดยอาจแบ่งกลุ่มย่อยสัมมนา/ประชุม เพื่อกำหนดแนวทาง ครั้งที่ ๑: พิจารณาสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทย ครั้งที่ ๒: กำหนดสภาพที่พึงปรารถนาของสังคมไทย ครั้งที่ ๓: กำหนดแนวทางสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยไทย ครั้งที่ ๔: กำหนดแผนปฏิบัติการเฉพาะด้านพร้อมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบ และกำหนดการดำเนินงานเพื่อแปลงแผนสู่การปฏิบัติจริง

๒. ประชุมรวม: แต่ละกลุ่มนำเสนอแนวทางของแต่ละกลุ่มต่อที่ประชุมรวม

๓. สังเคราะห์แผนย่อยให้เป็นแผนรวม ๑ แผน

๔. นำเสนอต่อสาธารณะ

การประเมิน

๑. ประเมินรายบุคคล โดยการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม การอภิปราย การให้ความร่วมมือ การแสดงออกด้านความรู้ ความเข้าใจและจิตสำนึกประชาธิปไตย

๒. ประเมินภาพรวม โดยการตรวจผลงานว่ามีการปฏิบัติตามกระบวนการวางแผนพัฒนาประชาธิปไตย และนำเสนอแผนพัฒนาประชาธิปไตยต่อสถาบันและสาธารณะ

กิจกรรมในหลักสูตร จำนวน ๑๐๕ ชั่วโมง

๑ การศึกษาดูงานในประเทศ (๗๒ ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักศึกษาได้เพิ่มพูนทักษะในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองในทุก
ระดับ

๒. เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข้อมูลข่าวสารและทัศนคติกับ
บุคคลในพื้นที่

๓. เพื่อได้รับการพัฒนาวิสัยทัศน์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบัน

๔. เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่นักศึกษาและคณาจารย์

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- การประชุมกำหนดวัตถุประสงค์และพื้นที่การศึกษาดูงานในแต่ละครั้ง (๖ ชม.)

- การบรรยายเตรียมความพร้อมก่อนการเดินทาง (๘ ชม.)

- การเดินทางลงพื้นที่ (๔๘ ชม.)

- การสรุปผลการเดินทางศึกษาดูงาน (๖ ชม.)

- สรุป สังเคราะห์ และจัดทำรายงานผลการศึกษาดูงาน (๔ ชม.)

๒ การศึกษาดูงานต่างประเทศ (๓๓ ชั่วโมง)

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักศึกษาได้เพิ่มพูนทักษะในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง
เปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ ทั้งในระดับชาติ และในระดับท้องถิ่น

๒. เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข้อมูลข่าวสารและทัศนคติกับ
บุคคลในพื้นที่

๓. เพื่อได้รับการพัฒนาวิสัยทัศน์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับประชาธิปไตยในปัจจุบัน

๔. เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่นักศึกษาและคณาจารย์

ขั้นตอนการดำเนินงาน

- การประชุมกำหนดวัตถุประสงค์และพื้นที่การศึกษาดูงานในแต่ละครั้ง และการ
บรรยาย

เตรียมความพร้อมก่อนการเดินทาง (๓ ชม.)

- การเดินทางศึกษาดูงาน (๒๔ ชม.)

- การสัมมนาสังเคราะห์การเดินทางศึกษาดูงาน (๓ ชม.)

- การนำเสนอผลศึกษาดูงานเปรียบเทียบ สรุป และจัดทำรายงานผลการศึกษาดูงาน

(๓ ชม.)

ผนวก ข

หลักสูตร “การพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูง รุ่นที่ ๑”

หมวดวิชา	จำนวนวิชา	จำนวนชั่วโมง	ร้อยละ
๑. การพัฒนาพรรคการเมืองในบริบทการเมืองไทย	๖	๒๑	๒๐
๒. บูรณาการมุมมองเกี่ยวกับการเลือกตั้งกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	๓	๒๑	๒๐
๓. ธรรมเนียมปฏิบัติ	๓	๒๔	๒๔
๔. ผู้นำฝ่ายกอด	๖	๑๘	๑๘
๕. ประเด็นร่วมสมัย	๖	๑๘	๑๘
รวม	๓๑	๑๐๒	๑๐๐

หมายเหตุ แบ่งเป็น “การบรรยายและฝึกปฏิบัติ รวม ๖๖ ชั่วโมง” เป็นการสัมมนา “๓๖ ชั่วโมง” ทั้งนี้ยังไม่รวมชั่วโมงในการศึกษาดูงานภายในประเทศและต่างประเทศและกรณีศึกษากลุ่มย่อยอื่นๆ

หมวดที่ ๑ การพัฒนาพรรคการเมืองในบริบทการเมืองไทย

สาระสำคัญ

พรรคการเมืองเป็นสถาบันหลักทางการเมืองที่มีส่วนสำคัญในการทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมีความเข้มแข็ง ประชญาที่ว่า “พรรคเลือกคน ประชาชนเลือกพรรค” จัดเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายว่าจะมีส่วนในการคัดกรองคนที่ดีมีความรู้ความสามารถให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ตัดสินใจเลือกให้เป็นตัวแทนในการทำหน้าที่ปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวดที่ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองโดยอาศัยพรรคการเมืองเป็นจักรกลที่สำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ความเปลี่ยนแปลงให้เกิดบรรยากาศ

ในทางส่งเสริมสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยฯ เพื่อร่วมกันแก้ไขบรรเทาปัญหา ข้อขัดแย้งต่างๆ ในสังคม รวมทั้งการพิจารณาถึงสภาพปัญหาเป็นการทั่วไปและสภาพปัญหาที่อาจ เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งในหมวดวิชานี้จะประกอบด้วยรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับประเด็น การพัฒนาพรรคการเมืองดังต่อไปนี้

๑. บทบาทของพรรคการเมืองกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)
๒. ระบบพรรคการเมืองเปรียบเทียบ (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)
๓. พรรคการเมืองกับกลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)
๔. พรรคการเมืองกับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)
๕. สภาพปัญหาของพรรคการเมืองไทย
๖. สภาพปัญหาในปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)
๗. พรรคการเมืองกับการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)
๘. กฎหมายพรรคการเมืองฉบับใหม่ ต่อข้อจำกัดในการดำเนินกิจกรรมของพรรค การเมือง (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)

หมวดที่ ๒ บูรณาการมุมมองเกี่ยวกับการเลือกตั้งกับการพัฒนาการเมือง

สาระสำคัญ

แม้ว่าสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จะได้ดำเนินการจัดการเลือกตั้งเพื่อให้เกิดความ บริสุทธิ์ยุติธรรมต่อทุกฝ่าย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้แทนปวงชนที่เป็นบุคคลซึ่ง เป็นที่ต้องการของคนส่วนใหญ่ในสังคมเพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหของประเทศและชุมชนที่ไว้วางใจ เลือกรบุคคลนั้นๆ เข้ามา อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดหลายประการทำให้การดำเนินการจัดการเลือกตั้ง เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังคงประสบปัญหาข้อจำกัดหลายประการ อันจำเป็นต้องมีการพัฒนาต่อไป เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ตอบสนองความต้องการ ในทางสร้างสรรค์ของคนส่วนใหญ่ในสังคม รวมทั้งพรรคการเมืองในฐานะองค์กรที่มีส่วนสำคัญ ในการคัดสรรบุคคลเพื่อลงสมัครรับการเลือกตั้งจะต้องมีความสำนึกรับผิดชอบร่วมกันในการทำให้ การจัดการเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยมีรายวิชาที่ผู้เข้ารับการอบรมพึงมีโอกาสได้ ศึกษาถ่าวคือ

1. ความสำคัญของการเลือกตั้ง กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)
2. มิติใหม่ของการเลือกตั้ง : ศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)

3. บทบาทของคณะกรรมการการเลือกตั้งกับการพัฒนากระบวนการเลือกตั้ง (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนากระบวนการเลือกตั้ง

5. ทิศทางของพรรคการเมืองไทยภายใต้การเลือกตั้งระบบใหม่ (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)

6. การทุจริตการเลือกตั้ง : ประสพการณ์จากการสืบสวนสอบสวนและการดำเนินคดีในความผิดที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)

7. การเลือกตั้งเชิงสมานฉันท์ (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)

หมวดที่ ๓ ธรรมนูญ

สาระสำคัญ

หมวดวิชานี้ถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญอย่างมากต่อความสัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จของหลักสูตร เนื่องด้วยวัตถุประสงค์หลักของการจัดการฝึกอบรมขึ้นก็เพื่อต้องการให้ผู้นำการพัฒนาทางการเมืองและการเลือกตั้งซึ่งอยู่ในสถานะที่เป็นผู้มีศักยภาพอย่างสูงในการ “เป็นผู้นำทางการเปลี่ยนแปลงของสังคม” ได้รับทั้งทักษะความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ อย่างรอบด้านควบคู่ไปกับประเด็นสำคัญทางด้านหลักธรรมนูญ ซึ่งจะต้องให้ความสนใจในเรื่องของควมมีคุณธรรม จริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะของบุคคลทุกระดับชั้นที่มีต่อประเทศชาติและสังคมไทยเป็นส่วนรวม ทำให้เนื้อหาความเข้มข้นของการศึกษาอบรมจะไม่สามารถขาดการเน้นย้ำในเรื่องเหล่านี้ได้เลย รวมทั้งจะต้องแสวงหาทางให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปใช้ในทางปฏิบัติได้จริงโดยอาศัยรายวิชาต่างๆ ดังต่อไปนี้

(๑) ความรู้ความเข้าใจต่อหลักธรรมนูญ (good governance) หลักนิติรัฐ (Legal State) และหลักนิติธรรม (Due Process of Law) ในการเมืองการปกครอง ของไทยและนานาชาติ (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)

(๒) มาตรฐานจริยธรรมทางการเมือง (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)

(๓) การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)

(๔) การปฏิบัติและสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะมุมมองกับผู้นำทางความคิดที่ได้รับการยอมรับของสังคม

(๕) กรณีศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมและการดำเนินคดีกับนักการเมืองที่กระทำผิด

(๖) การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ปราศจากการทุจริตคอร์รัปชัน (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)

๗. กลไกในการตรวจสอบการกระทำผิดของนักการเมืองไทย

หมวดที่ ๔ ผู้นำฝ่ายวิกฤต

สาระสำคัญ

ภาวะผู้นำที่เจริญด้วยความรอบรู้ มีความสมบูรณ์ทั้งสติปัญญาความคิดและวุฒิภาวะทางอารมณ์เป็นสิ่งที่ทุกองค์กรทุกสังคมชุมชนมีความต้องการอย่างยิ่ง เพราะบุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำคือ ผู้ที่อยู่ในสถานะที่สามารถตัดสินใจนำคนส่วนใหญ่ภายใต้การปกครองดูแลไปในทิศทางที่ถูกต้องหรือนำไปสู่ความผิดพลาดได้ตลอดเวลา ดังนั้นการเป็น “ผู้นำที่ดีมีความสามารถทั้งด้านการควบคุมดูแลตนเองและผู้อื่น” ย่อมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างสูง และมีใช้จะได้บุคคลที่มีความคุณสมบัติเช่นนี้ได้โดยง่าย การฝึกอบรมหรือการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ของผู้มีความสามารถและประสบความสำเร็จมาก่อนหน้าย่อมมีส่วนสะท้อนแนวทางการปฏิบัติไปสู่หนทางที่มีความน่าเชื่อถือได้ว่าจะมีความเป็นไปได้ในความสำเร็จเช่นเดียวกันหากผู้ถือปฏิบัติมีความใส่ใจและเรียนรู้ที่จะรับแนวทางต่างๆ มาปรับใช้ให้เกิดผล ดังนั้นหมวดวิชานี้จึงมีรายวิชาที่กำหนดให้ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องร่วมกันเรียนรู้ทั้งหมดคือ

๑. ระบบการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่ผู้นำทุกคนควรทราบ (บรรยาย ๓ ชั่วโมง)
๒. ผู้นำกับการบริหารในภาวะวิกฤต (ฝึกปฏิบัติ ๓ ชั่วโมง)
๓. ผู้นำยุคใหม่กับทักษะในการสื่อสาร (ฝึกปฏิบัติ ๓ ชั่วโมง)
๔. การเรียนรู้การแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นหมู่คณะโดยอาศัยเทคนิคการแก้ปัญหาวางจิตวิทยาแบบเอนเนอแกรม (Enneagram) (ฝึกปฏิบัติ ๓ ชั่วโมง)
๕. ผู้บริหารกับ CSR (Corporate Social Responsibility) (สัมมนาเชิงอภิปราย ๓ ชั่วโมง)
๖. ชั่วโมงพิเศษกับบุคคลสำคัญ (บรรยายพิเศษ ๓ ชั่วโมง)

หมวดที่ ๕

ประเด็นร่วมสมัย

สาระสำคัญ

มุ่งเน้นให้ผู้เข้าอบรมมีมุมมองทัศนคติที่ครบถ้วนรอบด้านในแง่มุมต่างๆ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขรวมทั้งรูปแบบการปกครองอื่นๆ ในเชิงเปรียบเทียบ อีกทั้งนำเอาประเด็นข้อถกเถียงทางสังคมที่เป็นเรื่องซึ่งอยู่ในความสนใจของคนส่วนใหญ่เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้มีโอกาสถกแถลงแสดงความคิดเห็นในลักษณะของการสัมมนาระดมสมอง (focus group) โดยอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของผู้เข้าอบรมแต่ละบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง “ตัวแบบ” หรือกำหนดทิศทางการพัฒนาการเมืองการปกครองการเลือกตั้งตลอด

ทั้งการแก้ไขหรือข้อเสนอแนะในการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อประเด็นปัญหาที่นำมาอภิปรายกันตามวิถีทางในระบอบประชาธิปไตยและสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของไทย โดยมีรายละเอียดวิชาดังต่อไปนี้

๑. “วิพากษ์” รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)
๒. การสร้างคุณแห่งอำนาจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)
๓. การพิจารณาข้อจำกัดด้านข้อกฎหมายที่มีส่วนสำคัญต่อการปฏิรูปทางการเมือง (สัมมนาระดมสมอง ๓ ชั่วโมง)
๔. ข้อจำกัดปัญหาอุปสรรคว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสื่อ (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)
๕. การเมืองใหม่และการยุติปัญหาการแบ่งฝักฝ่ายในสังคม (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)
๖. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับกระบวนการจัดการเลือกตั้งและการบริหารงานของพรรคการเมือง (สัมมนา ๓ ชั่วโมง)

ผนวก ก

แบบสอบถาม: โครงการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อาชีพโดยสำหรับประชาชนทั่วไป

เนื่องด้วยทางโครงการฯ ได้รับการสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากสภาพัฒนาการเมือง ให้ดำเนินการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อาชีพโดยสำหรับประชาชนขึ้น ทำให้มีความจำเป็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากท่านเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการนำเสนอข้อเสนอแนะต่างๆ ของภาคประชาชนที่มีต่อหลักสูตรฯ ที่พึงประสงค์ จึงใคร่ขอความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

๑. ท่านเรียนรู้อะบบการเรียนรู้อาชีพโดย เช่น การเลือกตั้ง การถกเถียงทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง ผ่านช่องทางใดมากที่สุด

ก. หนังสือพิมพ์ ข. วิทยุ ค. โทรทัศน์ ง. อินเทอร์เน็ต

(โปรดระบุถึงแหล่งข้อมูลที่ได้รับ.....)

จ. สภาקהาแฟ (สนทนากันในชุมชน) ฉ. การเข้ามีส่วนร่วมโดยตรง ช. อื่นๆ

(โปรดระบุ.....)

๒. ช่องทางการเรียนรู้อะบบการเรียนรู้อาชีพโดยใดตอนนี้มีผลต่อความสำเร็จในการเรียนรู้อาชีพมากที่สุด

ก. หนังสือพิมพ์ ข. วิทยุ ค. โทรทัศน์ ง. อินเทอร์เน็ต จ. สภาקהาแฟ

ฉ. การมีส่วนร่วม

๓. ท่านมีเหตุผลใดจึงเห็นว่า ช่องทางการเรียนรู้อะบบการเรียนรู้อาชีพโดยที่เลือกในข้อ ๒ ได้ผลที่สุด.....

๔. ท่านเห็นว่าหลักสูตรในห้องเรียนที่เป็นทางการ ต้องเข้าชั้นเรียน มีการวัดผลแบบเข้มข้นกระทั่งมีการ ได้รับวุฒิปริญญาบัตร กับ หลักสูตรนอกห้องเรียนที่เรียนรู้อาชีพจากประสบการณ์ตรง หลักสูตรแบบใด ส่งผลต่อการเรียนรู้อาชีพมากกว่ากัน และ เพราะเหตุใด

๕. ระบบการเรียนรู้อาชีพโดยที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้มีข้อบกพร่องอะไรบ้าง

๖. ท่านมีข้อเสนอแนะต่อหลักสูตร “การเรียนรู้ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนทั่วไป” ที่ท่าน
ต้องการให้เกิดขึ้นและได้ผลอย่างแท้จริงอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งในความกรุณาให้ความเห็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการ
พัฒนาหลักสูตรฯ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นายอมร วาณิชวิวัฒน์

วัน เดือน ปีเกิด

๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๘

การศึกษา

- สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี รัฐศาสตรบัณฑิต สิงห์คำ รุ่นที่ ๓๗ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ (รปศ) สาขาการบริหารงานบุคคล จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (อาชญวิทยาและการบริหารกระบวนการยุติธรรม M.S. (Master of Science) in Criminology and Criminal Justice) จากมหาวิทยาลัยฟลอริดาสเตต ประเทศสหรัฐอเมริกา
- ดุษฎีบัณฑิตทางด้านสังคมวิทยา จากมหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด
- ประกาศนียบัตรด้านการประกอบการธุรกิจ Building a Business ของ วิทยาลัยธุรกิจชาอิด (SAID) มหาวิทยาลัยอ็อกซฟอร์ด แห่งสหราชอาณาจักร

ประวัติการทำงาน

- ได้รับการแต่งตั้งจากนายกรัฐมนตรี (นาย อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) ให้ดำรงตำแหน่งกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ (กปช) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔
- กรรมการจัดหาทุนสนับสนุนการจัดงานวันแม่แห่งชาติและวันคนพิการแห่งชาติของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ตลอดมา อมรฯ ได้รับรางวัล "ลูกผู้มีความกตัญญูอย่างสูงต่อแม่ (รางวัลลูกดีเด่นแห่งชาติ)" ก่อนหน้าการเป็นกรรมการจัดหาทุนของสภาสังคมสงคมฯ
- กรรมการจัดการประชุมนานาชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต IACC ในปี 2553
- กรรมการพิจารณาผลงานการเลื่อนขั้นตำแหน่งของข้าราชการรัฐสภา (ก.ร.) ต่อเนื่องมาโดยตลอด

๕. กรรมการมูลนิธิอัสนีย์ พลจันทร์ หรือ "นายผี" ซึ่งเป็นอดีตข้าราชการอัยการจังหวัดตรัง ผู้แต่งเนื้อร้องเพลง "เดือนเพ็ญ" มีคณะกรรมการประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิมากมาย อาทิ นายกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ อดีตปลัดกระทรวงยุติธรรม นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ ปลัดกระทรวงการคลังคนปัจจุบัน และ นายชานินทร์ ใจสมุทร อดีตอัยการจังหวัดตรังและประธานมูลนิธิคนปัจจุบัน

๖. อนุกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์ สำหรับ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ปปช.

๗. อนุกรรมการข้าราชการตำรวจ (อนุ ก.ตร.) ทางด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล วาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี (ล่าสุดได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่ออีก ๔ ปี ด้วยคำสั่งหัวหน้าคสช. ผู้ใช้อำนาจหน้าที่นายกรัฐมนตรี ประธานกรรมการข้าราชการตำรวจ ลงวันที่ ๑๕ สิงหาคม 2557)

๘. กรรมการที่ปรึกษากระทรวงกลาโหมด้านกฎหมาย ในขณะที่ พลเอก ยุทธศักดิ์ ศศิประภา ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๙. ที่ปรึกษาคณะทำงานเกี่ยวกับการเขียนรายงานผลการศึกษาปัญหาสามจังหวัดชายแดนใต้ของคณะกรรมการทหารสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังการรัฐประหาร ๒๕๕๙

๑๐. กรรมการที่ปรึกษาประธานรัฐสภาด้านการต่างประเทศ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕

๑๑. กรรมการศึกษาแนวทางพัฒนาเทศบาลนครแม่สอด เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ

๑๒. กรรมการวิชาการ สภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า

๑๓. ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการส่งเสริมสนับสนุนผลิตภัณฑ์ฮาลาล คณะกรรมการอุตสาหกรรม สภาผู้แทนราษฎร

๑๔. ประธานคณะทำงานการให้ทุนสนับสนุนโครงการต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันของ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ปปช

๑๕. ประธานอนุกรรมการด้านเศรษฐกิจ การเงิน การคลัง และการพาณิชย์ ของกรรมการที่ปรึกษาด้านการต่างประเทศของประธานรัฐสภา

ตำแหน่งปัจจุบัน ๑. อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

๒. สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ด้านการเมือง

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง การปฏิรูปการเมืองไทยอย่างบูรณาการ และยั่งยืน

ผู้วิจัย นายอมร วาณิชวิวัฒน์ หลักสูตร ปรอ. รุ่นที่ ๒๖

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความมั่นคงของชาติกำลังถูกท้าทายด้วยปัจจัยทั้งจากภายนอกประเทศรวมทั้งปัจจัยภายในประเทศที่มีความหลากหลายสลับซับซ้อน แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมรอบด้านของทุกองคาพยพภายในรัฐชาติ ซึ่งประกอบด้วย ปัญหาหลักในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ อำนาจอธิปไตย บูรณภาพแห่งดินแดน ที่มาของคณะรัฐบาลผู้บริหารประเทศ ความรู้ความเข้าใจต่อสิทธิหน้าที่ความเป็นพลเมืองของคนในชาติ โดยแนวคิดในการส่งเสริมความมั่นคงและการเอาชนะภัยคุกคามของชาติสามารถดำเนินการได้หลายวิธีการ ขึ้นอยู่กับแนวนโยบายแห่งรัฐ ความสมัครสมานสามัคคี ยินยอมพร้อมใจกันของคนในชาติ ในฐานะพลเมืองของรัฐที่อยู่ภายใต้การปกครอง (policed by consent) มีความพยายามในการปฏิรูปการเมืองเกิดขึ้นต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนาน นับแต่การหมิ่นเวียนเปลี่ยนถ่ายอำนาจของผู้ได้อำนาจปกครองและผู้ต้องการจะได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองนับแต่ประเทศไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พุทธศักราช ๒๔๗๕

ยิ่งกว่านั้น การตื่นตัวทางการเมืองภาคประชาชน (civil society) ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นผลพวงมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมของหลายประเทศในโลกได้พัฒนาแพร่กระจายมาสู่สังคมไทยผ่านสื่อทั้งกระแสหลักและสื่อสังคมเสมือนจริง อาทิ สื่อใน โลกรการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ สื่อสังคม โซเชียลมีเดีย (Social Media) ทำให้การกระจายแพร่หลายของข้อมูลข่าวสารดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและผ่านการรับรู้ของผู้คนได้ในเพียงระยะเวลาอันรวดเร็วอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์เทคโนโลยีการสื่อสารของมวลมนุษยชาติ สิ่งเหล่านี้ก่อเกิดกลุ่มทางสังคมในหลายชั้นความสัมพันธ์ตั้งแต่กลุ่มปฐมภูมิระหว่างบุคคลใกล้ชิด กลุ่มทุดิขภูมิในหมู่เพื่อนร่วมงานผู้ร่วมอุดมการณ์ไปกระทั่งช่วงชั้นที่ลึกขึ้นไปเป็นเครือข่ายเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อมูลต่อกัน ทำให้การสื่อสารในรูปแบบวิธีการดังกล่าวมีประสิทธิภาพและมีพลานุภาพในการนำสารไปสู่ผู้รับสารในทุกทิศทางได้อย่างมีนัยสำคัญทางการเมือง

ประกอบกับความรอบรู้เท่าทันในกฎหมายกติกาทางสังคมทั้งจากการเรียนรู้ผ่านสื่อสังคมข้างต้นและกระบวนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ทำให้เกิดการตื่นตัวในการปกป้องพิทักษ์สิทธิหน้าที่ของพลเมืองผ่านองค์กรอิสระ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ รวมถึงศาลสถิตยุติธรรมและศาลอื่นๆ ที่อยู่ในข่ายที่จะสามารถดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของภาคประชาชนที่มองเห็นช่องทางหรือโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการถูกฟ้องร้องคดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและการมีมติต่างๆ ของคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้บริหารประเทศในช่วงระหว่างปี ๒๕๔๔-๒๕๕๐ มีเป็นจำนวนมากถึง ๔๕ เรื่อง อันเชื่อได้ว่าน่าจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากความคาดหวังของภาคประชาชนและองค์กรอิสระในประเด็นว่าด้วยความถูกต้องตามกฎหมาย ความโปร่งใสเป็นธรรม มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาลหรือการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) แต่ปรากฏว่าในแง่ของกระบวนการตัดสินใจของคณะรัฐมนตรีและมติคณะรัฐมนตรีในห้วงเวลาที่ผ่านมามีส่วนไม่มากนักน้อยต่อการนำมาซึ่งข้อพิพาททางกฎหมาย เฉพาะอย่างยิ่งช่องทางการดำเนินคดีปกครองที่ประชาชนต่างได้รับโอกาสนี้ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.๒๕๔๒ ที่อนุญาตให้การดำเนินการฟ้องร้อง เกี่ยวกับการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ หรือสถานะบุคคล เช่น การฟ้องร้องเพิกถอน โฉนดที่ดินที่ออกทับหนองน้ำสาธารณะ หรือกระทำการฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญชาติ การฟ้องคดีปกครองประเภทนี้จะยื่นฟ้องคดีเมื่อใดก็ได้ ซึ่งอาจมองเป็นเรื่องส่วนบุคคลแต่สะท้อนให้เห็นถึงการตื่นตัวพิทักษ์สิทธิหน้าที่ผลประโยชน์ของภาคประชาชนที่อาจถูกละเลยเพิกเฉยไม่ดำเนินการใดๆ ก็ได้จากภาครัฐในอดีต แต่หากปัจจุบันเป็นเรื่องการเมืองการบริหารราชการแผ่นดินที่นำมาซึ่งปัญหาการทุจริตฉ้อฉลอย่างเป็นที่ปรากฏชัด จะยังเป็นเงื่อนไขให้ประชาชนสามารถดำเนินการนำข้อเรียกร้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาขององค์กรอิสระและศาลต่างๆ ที่มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญได้อย่างสะดวกยิ่งขึ้นดังจะเห็นได้จากข้อวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญปรากฏในข้อเขียนของผู้ศึกษาวิจัยในหนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๕๖ ความดังนี้

"การร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้มีการวินิจฉัยเกี่ยวกับ "การใช้สิทธิในการพิทักษ์รัฐธรรมนูญ" ของนายสมชาย แสวงการ ส.ว.สรรหา ซึ่งอ้างการเข้าชื่อของบรรดา ส.ส. และพรรคการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘ ว่าด้วย "สิทธิของประชาชนในการเข้าชื่อเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยการกระทำที่อาจขัดต่อรัฐธรรมนูญ" และ มาตรา ๒๓๗ เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง โดยทราบมาว่า ศาลมีมติรับคำร้องไว้วินิจฉัย แต่ไม่คุ้มครองฉุกเฉินดังที่นายสมชายร้องขอ

ในเรื่องเกี่ยวกับ มาตรา ๖๘ ของรัฐธรรมนูญปี ๕๐ เชื่อว่า หลายท่านน่าจะมีโอกาสได้สัมผัสจากข้อเขียนบทความการวิพากษ์วิจารณ์มาบ้างพอสมควร สำหรับส่วนตัวผมเองเห็นว่าผลจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก่อนหน้านี้ มีผลให้เกิด “ข้อถกเถียงทางสังคม” ว่า จะไปคล้ายคลึงกับหลักทางกฎหมายอาญา ซึ่งหาก “อัยการไม่ฟ้อง หรือศาลไม่รับคำฟ้อง ประชาชนมีสิทธิฟ้องเองได้” เหมือนที่มีการยกตัวอย่างกรณีคดีดังหลายๆ คดีที่ญาติพี่น้องของผู้เสียหายได้ต่อสู้และชนะคดีได้ในเวลาต่อมา

แต่เรื่องของ “สิทธิในการร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญของประชาชนนี้” ผมมองว่าอาจไม่เข้าข่ายข้อบัญญัติซึ่งมีส่วนกระทบต่อ “เสรีภาพของประชาชน” ในลักษณะที่อาจมีการละเมิดหรือรอนสิทธิเช่นในกรณีคดีอาญาทั่วไป แต่เป็นเรื่องทางการเมืองการปกครอง การกำหนดให้ “อัยการสูงสุด” เข้ามามีส่วนวินิจฉัยนั้น น่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการถ่วงดุล ตรวจสอบมิให้เกิดความสับสนที่ใครต่อใครก็สามารถนำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญได้อย่างง่ายเกินไป ทำให้แนวคิดของผู้เห็นต่างและไปเชื่อมโยงกับกระบวนการพิจารณาในคดีอาญานั้น ไม่น่าจะฟังขึ้น

ส่วนเรื่อง “การยุบพรรคการเมืองและตัดสิทธิกรรมการบริหารพรรคการเมือง” ในมาตรา 237 นั้น หลายคนมองว่า “เป็นยาแรง” และส่งผลให้เกิดการชะงักงันในการพัฒนาการเมือง แต่ส่วนตัว มองว่า เป็นเรื่องของ “หลักความรับผิดชอบร่วมกัน (Accountability)” ซึ่งมีความจำเป็น แต่หากจะเสริมด้วยการให้มีกระบวนการตรวจสอบ หรือสามารถให้มีการอุทธรณ์ร้องขอต่อศาลในกรณีที่มีพยานหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง ก็ถือเป็นความก้าวหน้าทางการดำเนินคดีที่น่าจะเป็น “ภาระอย่างหนักหน่วงของศาล” ที่จะต้องทำการ “ไต่สวนทวนความ” และแสวงหาข้อเท็จจริงในทุกครั้งที่มีการตัดสิทธิกรรมการบริหารพรรคใดพรรคหนึ่ง เพราะ “มาตรการยาแรงนี้” ถือเป็นความท้าทายและเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองต่างๆ โดยตรง

ปัญหาอยู่ตรงที่ “ยาที่ว่าแรง เอาเข้าจริง ไม่แรงจริงดังคาด” เพราะเมื่อมีการ “ยุบพรรคการเมือง” ก็มักมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ทดแทนพรรคเดิมอยู่เสมอๆ แลผนวกด้วยญาติโกโหติกา ของอดีตกรรมการพรรค ซึ่งได้รับผลจากการวินิจฉัยของศาล พวกนี้สวมเสื้อพรรคการเมืองใหม่ในคราบนักการเมืองเดิมๆ เข้าแข่งขัน หรือถูกผลักดันเข้ามาเป็น ส.ส. อยู่หลายต่อหลายคนด้วยกัน กระทั่งมีเสียง “บ่นดังๆ” ของประชาชนในหลายพื้นที่ว่า “คุณล้าๆ จะเป็นธุรกิจการเมืองภายในครอบครัวของนักการเมือง”

ส่วนการแก้ไขใน มาตรา ๑๕๐ เป็นเจตนารมณ์ของ การยกร่างดั้งเดิมที่ไม่ประสงค์ให้ “ฝ่ายการเมือง” มีอำนาจมากเกินไปกระทั่งสามารถทำธุรกรรม หรือ นิติกรรมสัญญา สนธิสัญญา ข้อตกลงต่างๆ กับต่างชาติ โดยประชาชนไม่มีโอกาสได้รู้เห็น หรือเมื่อรู้ก็สายเกินแก้ไขเยียวยา แต่เรื่องที่น่าคิดต่อเนื่องก็คือ “ความไม่คล่องตัวในการบริหารราชการของรัฐบาล” ที่จะต้องนำเรื่องทางการเมืองไปหารือกับฝ่ายตุลาการ ในขอบอำนาจที่แต่เดิมมาไม่มีปัญหายุ่งยาก จึงทำให้มีคนไม่เห็นด้วย มองกันว่า อาจกระทบต่อ “หลักการแบ่งแยกอำนาจในการปกครอง” เพราะดูเหมือนทางศาลรัฐธรรมนูญ จะมีขอบอำนาจในการพิจารณาคดีกว้างขวางมากยิ่งขึ้น ส่วนจะถือเป็น “ตุลาการภิวัตน์ (Judicial activism) แท้จริงเพียงใดเป็นเรื่องมุมมองความคิดที่เห็นเหมือนก็เห็นต่างก็ได้”

ทั้งนี้ภายหลังจากข้อเขียนของบทความนี้ผ่านไประยะเวลาหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยออกมาให้อำนาจประชาชนในการยื่นเรื่องหรือคำร้องได้โดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยการอ้างบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๘

จากการตรวจสอบสภาพแวดล้อมในปัจจุบันพบว่า ประเทศไทยนอกเหนือจากขีดความสามารถและศักยภาพในฐานะประเทศซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (ASEAN) แม้จะได้รับผลกระทบจากสถานะการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งความแปรปรวนและความแตกแยกทางด้านความคิดความเชื่อของคนในชาติ แต่ยังคงสถานะความเป็นรัฐชาติที่มีความเข้มแข็งและมีความยืดหยุ่นอ่อนตัว สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปนี้ได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งด้วยเหตุผลทางด้านสังคมวัฒนธรรม ค่านิยม และการเลือกใช้กรรมวิธีหรือเครื่องมือในการแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งต่างๆ ที่เป็นไปตามลักษณะของท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง

จึงเป็นเหตุผลสำคัญของการนำเสนอแนวทางการปฏิรูปการเมืองการปกครองในรูปแบบที่ผ่านกระบวนการสอบทาน ระดมสมอง การให้ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ ตลอดจนทั้งประชาชนในภาคส่วนต่างๆ ที่เป็นตัวแทนกลุ่มวิชาชีพหลักๆ ทางสังคม เพื่อให้ได้แนวทางความคิดที่สามารถสนับสนุนส่งเสริมให้เกิด “การปฏิรูปการเมืองการปกครองที่จะส่งผลให้ความมั่นคงของชาติสามารถดำรงคงอยู่ได้” อย่างมีบูรณาการและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาแนวทางแก้ไขข้อบกพร่องที่มีอยู่ในการบริหารจัดการความมั่นคงและการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง และภัยคุกคามที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร

๒. เพื่อเสนอทางเลือกในการนำไปใช้พัฒนาปรับปรุง หาทงออกให้กับประเทศเกี่ยวกับการบูรณาการสร้างความมั่นคงของชาติและพัฒนาระเบียบวิธีการในการจัดการปฏิรูปการเมืองการปกครองในแนวทางที่ได้จากการระดมสมอง และการแสวงหาข้อมูลเชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ในภาคส่วนต่างๆ

๓. เพื่อการนำเสนอตัวแบบและความสำเร็จ (best practice) ของการจัดการแก้ไข ปัญหาและการจัดวางยุทธศาสตร์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์ในการสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพ ทางด้านการเมืองการปกครองของประเทศที่น่าสนใจและเชื่อว่าจะสามารถปรับใช้กับบริบทของราชอาณาจักรไทย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การศึกษาวิจัยจะศึกษาแนวทางวิธีปฏิบัติของรัฐบาลต่างๆ ที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในทางวิชาการหรือมีผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ทางด้านความมั่นคง การปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศนั้นๆ เพื่อใช้เสมือนเป็นบทเรียนร่วมสมัยในช่วงระหว่าง ศตวรรษที่ ๒๐ ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

๒. จะเน้นหนักการให้ความรู้และแนวคิดที่เกิดจากการระดมสมองของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอาชีพหรือภาคส่วนที่เป็นหลักในสังคมที่ได้รับการคัดสรรในกระบวนการศึกษาวิจัย รวมทั้งการได้ข้อมูลปฐมภูมิจากบุคคลสำคัญที่เป็นแกนหลักของประเทศซึ่งเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้เสียในเรื่องนั้นๆ

๓. จะเน้นข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นสำคัญ

สมมติฐานการวิจัย

การปฏิรูปการเมืองการปกครองมีความจำเป็นเร่งด่วนนั้น ก็เนื่องมาจากการที่การดำเนินการตามนโยบายแห่งรัฐของรัฐบาลชุดต่างๆ มีผลเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง มีการจำกัดหรือลดทอนสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่รับรองสิทธิเสรีภาพดังกล่าว หรือมีมติคำสั่งวิธีการดำเนินการที่เป็นผลมาจากการดำเนินการที่ไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน หรือวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับการนั้น ไม่ได้เกิดจากความบกพร่องในความไม่รู้หรือไม่เข้าใจในสิทธิหน้าที่ของพลเมือง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. จะสามารถเห็นถึงสภาพปัญหาข้อบกพร่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการความมั่นคงของชาติและสิ่งที่เป็นภัยคุกคามทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร

๒. จะเป็นการเสนอกรอบแนวคิด หรือ ทางเลือกให้สังคมได้นำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในแง่ของการปฏิรูปการเมืองการปกครอง เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนซึ่งเป็นปัญหาของสังคมไทยในปัจจุบัน

๓. การศึกษาวิจัยนี้จะให้ประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติ ในแง่ขององค์ความรู้ หรือ ตัวแบบ (best practice) ที่จะสามารถนำไปพัฒนาหรือประยุกต์ใช้ในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง รวมทั้งกรอบแนวคิด ตัวแบบที่จะเป็นสาระดีให้ได้ทำการศึกษาต่อยอดต่อไปในอนาคต